

קס ע"א

/מתני'/. גט פשוט, עדיו מתוכו, מקושר, עדיו מאחוריו. פשוט שכתבו עדיו מאחוריו, מקושר שכתבו עדיו מתוכו, שניהם פסולין. רבי חנינא בן גמליאל אומר: מקושר שכתבו עדיו מתוכו, כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כמנהג המדינה. גט פשוט, עדיו בשנים, ומקושר, בשלשה. פשוט שכתב בו עד אחד, ומקושר שכתב בו שני עדים, שניהם פסולין.

גמ'. מנהגי מילי. אמר ר' חנינא, שאמר קרא: שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים, שדות בכסף יקנו וכתוב בספר,

קס ע"ב

זה פשוט, וחתום, זה מקושר, והעד, שנים, עדים שלשה, הא כיצד. שנים לפשוט, שלשה למקושר. ואיפוך אנא. מתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדיו. רפרם אמר, מהכא: ואקח את ספר המקנה את החתום המצוה והחקים ואת הגלוי, ואקח את ספר המקנה, זה פשוט, את החתום, זה מקושר, ואת הגלוי, זה פשוט שבמקושר, המצוה והחקים, אלו דברים שבין פשוט למקושר, הא כיצד. זה עדיו שנים וזה עדיו שלשה, זה עדיו מתוכו וזה עדיו מאחוריו. ואיפוך אנא. מתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדיו. רמי בר יחזקאל אמר, מהכא: על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר, אם תתקיים עדותן בשנים, למה פרט לך בשלשה. לומר לך: שנים לפשוט, שלשה למקושר. ואיפוך אנא. מתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדיו. והני להכי הוא דאתו. כל חד וחד למילתיה הוא דאתא, לכדתניא: שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום, עצה טובה קא משמע לך, ואקח את ספר המקנה, הכי הוה מעשה, על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים, להקיש שלשה לשנים, בפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן. אלא, מקושר מדרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא. וטעמא מאי תקינו רבנן מקושר. אתרא דכהני הוון, והוון קפדי טובא ומגרשי נשיהו, ועבדי רבנן תקנתא, אדהכי והכי מיתבא דעתיהו. התינח גיטין, שטרות מאי איכא למימר. כדי שלא תחלק בין גיטין לשטרות. היכן עדים חותמין. רב הונא אמר: בין קשר לקשר, ורב ירמיה בר אבא אמר: אחורי הכתב וכנגד הכתב מבחוץ. אמר לו רמי בר חמא לרב חסדא: לרב הונא שאמר בין קשר לקשר, קא סלקא דעתין בין קשר לקשר מגואי, והא ההוא מקושר דקאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי: אין זמן בזה. אמר לו רבי שמעון ברבי לרבי: שמא בין קשריו מובלע. פלייה וחזייה. ואם איתא אין זמן בזה ואין עדים בזה מיבעיא ליה. אמר לו: מי סברת בין קשר לקשר מגואי. לא, בין קשר לקשר מאבראי. וניחוש דלמא זיף וכתב מאי דבעי, וחתימי סהדי. דכתב ביה: שריר וקיים. וניחוש דלמא כתב מאי דבעי, והדר כתב שריר וקיים אחרינא. חד שריר וקיים כתבינן¹, תרי שריר וקיים לא כתבינן. וליחוש דלמא מחיק לו לשריר וקיים, וכתב מאי דבעי והדר כתב שריר וקיים. הא אמר ר' יוחנן: תלויה מקוימת כשרה²,

¹ עי' ש"ע (ח"מ סי' מד ס"ט): האידנא נהגו לכתוב קיום מחקים ותלויות אחר וקנינא, לפי שהורגלו עתה לכתוב בכל השטרות שריר וקיים, דא"א לזיף, ולמדין משטה אחרונה, ואין צריך להחזיר מעניינו של שטר, משום הכי שטר שאין בו שריר וקיים, פסול. ואין לעדים לחתום אלא אם כן כתוב: שריר וקיים. ואם כתוב בו תרי שריר וקיים, כשר. (ולכתחלה לא יעשה כן).

אחר וקנינא - קודם שריר וקיים (ש"ך).

לפי שהורגלו כו' - אבל בתר שריר וקיים לא מהני קיום המחקין, שאין למדין ממה שנכתב בתר שריר וקיים. ואותן שמקיימים בתר שריר וקיים טועים הם (ש"ך), נראה דמייירי ביש אויר שיטה וכמו שכתב הסמ"ע [סקט"ז], ואפילו הכי דעת הטור [סעיף י"ב] לפוסלו. ונראה טעמו כיון דחזינן ריעותא שנכתב ב' פנימים שריר וקיים, חיישינן שמא הרחיקו ב' שיטין, והך ריעותא גרע טפי ממ"ש בסמוך [סעיף ז'] ביש מחק בסוף, דשם כשר באויר שיטה. והברצלוני [המובא בטור שם] מכשיר, דסבירא ליה דאין כאן ריעותא לגמרי דאפילו לכתחילה כתבינן שריר וקיים טובא (ט"ז).

דאי אפשר לזיף כו'. כבר נתבאר לעיל סק" (סמ"ע).

שטר שאין בו שריר וקיים פסול כו' - דהוא שטר שהיה עומד לזיוף, שהרי היה יכול להוסיף זכותו בשורה שהניחו העדים חלק ולכתוב בסוף שריר וקיים, ואז למדין גם משורה אחרונה (סמ"ע) י"א דאם כתוב בו לשון הכל אמת, הוי כמו שריר וקיים, וצ"ע לדינא (ש"ך).

ואין לעדים - ר"ל שאין לעדים לחתום כשרואין שאין בו שריר וקיים אף אם ירצו לחתום מיד בסמוך לשטר, דכיון דאי אפשר לצמצם חיישינן שמא יניחו שיטה חלק ויכתוב מה דבעי ויכתוב שריר וקיים. אבל ודאי כשכא שטר לפנינו בלא שריר וקיים ואנו רואים שהעדים חתומים מיד בסמוך לשטר ואין כאן שיטה חלק, פשיטא דהשטר כשר, רק שיטה אחרונה לבד אין למדין ממנה (ש"ך).

ואם כתוב בו תרי שריר וקיים כשר - היינו דוקא אם נשאר עוד שורה חלק אויר בין סוף השטר לחתימת העדים, דאם לא כן יש לחוש שהוסיף זכותו בשורה האחרונה וכתב לבסוף שריר וקיים, מה שאין כן כשעדיין נשאר שורה אויר, דלא חיישינן שהניחו העדים שתי שורות אויר כשחתמו (סמ"ע), קשה הדבר, ועיין מש"ל (סי' מה ס"ח סקט"ז?), דיש פוסקים דתרי שריר וקיים לא כתבינן אפילו בשיטות שלפני שיטה אחרונה משום לא פלוג (ש"ך).

² עי' ש"ע (ח"מ סי' מד ס"ה): אם יש בשטר מחקים או תלויות או תיבות שעבר עליהם הקולמוס, צריך לקיימם קודם והכל שריר וקיים. (ואין צריך לכתוב ודין קיומיהו). ואם לא קיימם, אינם פוסלים השטר, אלא שאין למדין מהם. הגה: ויש אומרים שאם היה מחק, ולא נתקיים, פסול כל השטר, שמא היה כתוב חובה לבעל השטר ונמחק. אלא אם כן מוכח מתוך השטר מה היה המחק, אז לא נפסל כל השטר. ואם היו בגופו של שטר, דהיינו שם הלוח

והמלוח והמעוות, נפסל השטר, אם לא קיימם. ואם היו בזמן ולא קיימם, הוי כשטר שאין בו זמן.

צריך לקיימם קודם והכל שריר וקיים - עי' לקמן סעיף ט (סמ"ע), היינו כשמקיימם בשיטה אחרונה, וכדלקמן סעיף ח' ט' (ש"ך).

ואין צריך לכתוב ודין קיומיהו - פירוש, אלא יכתוב בזה הלשון, מילה זו כתוב על מחק, או הוא תלוי ותו לא (סמ"ע).

אלא שאין למדין מהן - שמא הוסיפו בזיוף אחר שכבר חתמו העדים והשטר היה בידו (סמ"ע).

ויש אומרים כו' - וכן עיקר, דאם לא כן לעולם יש לחוש שימחק חובתו או תנאי שבשטר (ש"ך), וגוף הדבר מחוק אף שעדיין ניכר אין למדין ממנו, כגון שיש מחק על כל הסך ולא נשאר שום סך שאינו מחוק, אין דנין ממנו אף שניכר עדיין מה היה כתוב על המחק, דכתב מחוק אינו כתב (נתה"מ).

הוי כשטר שאין בו זמן - עי' בתשו' שב"י ח"ג סי' קמ"ו (רע"א), עיין לעיל (סי' מג ס"א) דשטר שאין בו זמן אינו גובה בו ממשעבדי, אבל מבני חרי גובה, מ"מ כשנמחק ה"ל כמזויף מתוכו ופסול, ולמה פסק בשר"ע דכשר רק שאינו גובה ממשעבדי, ועיקר דכל השטר נפסל, והוי רק כתביעה בעל פה ושכנגדו נשבע ונפטר (פ"ת).

קסא ע"א

מחק, פסול ואף על פי שמקוים. ולא אמרו מחק פסול³, אלא במקום שריר וקיים וכשיעור שריר וקיים. ולר' ירמיה בר אבא שאמר: אחורי הכתב וכנגד הכתב מבחוץ, ליחוש דלמא כתיב מגואי מאי דבעי ומחתיים סהדי יתירי מאבראי, ואמר: אנא לרבות בעדים הוא דעבדי. א"ל: מי סברת עדים כסדרן חתימי. עדים ממטה למעלה חתימי. וליחוש דלמא מתרמיא ריעותיה בשיטה אחרונה, וגייז לו לשיטה אחרונה וגייז לו לראובן בהדיה, ומתכשר בבן יעקב עד, דתנן: בן איש פלוני עד, כשר⁴. דכתיב ראובן בן בחד דרא, ויעקב עד עלויה. וליחוש דלמא גייז לו לראובן בן, ומתכשר ביעקב עד, דתנן: איש פלוני עד, כשר. דלא כתיב עד. ואיבעית אימא: לעולם דכתב עד, דידיעין בה דהא חתימות ידא

---

³ עי' שו"ע (ח"מ סי' מד ס"ח): היה המחק בשטה אחת סמוך לאחרונה, והוא כשיעור שריר וקיים או יותר, אף על פי שחזר וקיימו, פסול, שמא מחקו וכתב דבר שזיף, וחזר וקיים בריוח שבין הכתב והעדים. והני מילי כשאין אויר שטה בין עדים לשטר, דאיכא למיחש שמא הוסיף באותו האויר שהניחו העדים, אבל יש בו אויר שטה, כשר, ולא חיישין שמא הניחו אויר שני שיטין והוסיף מה שרצה בשיטה ונשאר עוד שיטה אויר. והני מילי כשעדים מוחזקים ביודעים, הא לאו הכי, חיישין.

כשיעור שריר וקיים - אבל פחות מזה כשר, דאם היה כתוב שריר וקיים היה ניכר, כ"ז לדעת המחבר, אלב כנ"ל סק"י? עיקר לא כדבריו ואפילו היכא דכתיב שריר וקיים אין למדין משיטה אחרונה, ומ"מ דין זה שכתב המחבר בכל הסעיף זה סעיף ח', שייך שפיר האידינא דנהגו לכתוב בכל השטרות שריר וקיים, ושטר שאין בו שריר וקיים פסול (ש"ך).

שמא מחקו וכתב דבר שזיף כו' - אפילו אם לא נמצא כתוב במקום המחק זכות של בעל השטר, אפילו הכי פסול, שמא מחק למעלה חובתו דבעל השטר, או כתב שם זכותו. ואפילו אם גם זה אינו נמצא שם, מכל מקום כיון דיכול לזיף ולהגיה בשטר זכותו הוה ליה שטר שיכול לזיפו ופסול (סמ"ע), ויש חולקים על הסמ"ע ואם המחק הוא שאינו ניכר מה היה כתוב שם, פסול בלאו הכי, מטעמא דילמא במקום המחק היה כתוב דבר המבטל את השטר, והקיום שבשיטה אחרונה אינו כלום. מיהו אם הוא ניכר, כגון שנמחק בהעברת קולמוס וכה"ג, כשהקיום הוא בשיטה אחרונה, אין כל השטר פסול רק הקיום הוא פסול, והוה ליה כאילו לא נמחק בהעברת קולמוס, וכשהוא דבר של חובה הוא בתוקפו לגרוע כח בעל השטר, ולא פסלינן כל השטר מטעם דהיה יכול לזיפו, דהא אי זיפו הוא פסול (ש"ך).

ולא חיישין שמא הניחו כו' - דכיון דהדין הוא דאסור להניח שני שיטין כמ"ש לקמן (סי' מה ס"ו), מסתמא עשו כהוגן (סמ"ע).

והני מילי כשעדים מוחזקים ביודעים כו' - ולפי זה בעלמא נמי חיישין דילמא הניחו שני שיטין, ומה שאמרו אין למדין משיטה אחרונה, היינו כשעדים מוחזקים ביודעים, דאל"כ אף משני שיטין או יותר אין למדין, וכן בשאר דוכתי, דאמרינן מסתמא העדים עשו כהוגן, היינו נמי כשמוחזקים ביודעים אותו הדין שאנו דנין בו, וכן בסמוך סעיף ט' (ש"ך).

⁴ עי' שו"ע (אה"ע סי' קל ס"א):

קסא ע"ב

לאו דייעקב הוא. ודלמא בשמיה דאבוה חתם. לא שביק איניש שמיה דידיה וחתים בשמיה דאבוה. ודלמא סימנא בעלמא הוא דשוויה. דהא רב צייר כוורא, ר' חנינא צייר חרותא, רב חסדא, סמ"ך, רב הושעיא, עי"ן, רבא בר רב הונא, מכותא. לא חציף אינש לשוויה לשמיה דאבוה סימנא. מר זוטרא אמר: למה לך כולי האי. כל מקושר שאין עדין כלין בשיטה אחת, פסול. א"ר יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן: כל המחקיין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהון⁵. וצריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה, מאי טעמא.

⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' מד ס"ה): הוב"ד לעיל הערה 2.

⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' מד ס"א): צריך להחזיר מענינו של שטר בטטה אחרונה, (מפני שאין למדין משטה אחרונה). מפני שאין העדים יכולים לצמצם שיחתמו מיד סמוך לכתב, ויש לחוש שמא הניחו שם כדי שטה, וכתב המזיף שם מה שירצה. ואם לא החזיר, אין השטר נפסל בכך, אלא שאין למדים משטה אחרונה. הגה: ודלא כיש אומרים שהשטר כולו פסול, דככל שטר שלא נעשה כתיקון חכמים פסול אף על פי שאין טעם לפסול. והא דאין למדין משטה אחרונה, היינו במקום שיש חשש שמא זיף, אבל אם השטה אחרונה לחובת מוציא השטר, למדין ממנה, דודאי לא זיף.

וכתב המזיף שם מה שרצה - פירוש, משום הכי תיקנו שלא ילמדו משיטה אחרונה כלל, שמא נכתב בזיוף אחר שכבר חתמו העדים, ומש"ה תיקנו חז"ל שיחזרו בשיטה אחרונה מה שכבר כתוב למעלה, דאז אף אם לא ילמדו ממה שכתוב למטה, כבר למדוהו ממה שכתוב למעלה. ומה שכותבין בסוף השטר וקנינא מפלוני לפלוני כו', גם זה מיקרי חזרת השטר. ואף על פי שעדיין לא נכתב למעלה אלא שאמר הלוה לעדים שיקנו מידו למלוה, ולא כתב שם דכן עשו דקנו מיניה עד לבסוף שכתוב וקנינא כו', מכל מקום כיון דאין זה דבר חדש לגמרי, גם כי מסתמא עשו העדים מה שביקש מהן ועל שום זה התחילו לכתוב השטר, משום הכי בכלל חזרת השטר הוא (סמ"ע), וי"ח ד"וקנינא מפלוני וכו" לא הוי חזרת השטר, ואין למדים ממנו, וכל דבר שהוא פירוש על שלמעלה, אם לא היו מפרשים אותו כך בהכרח בלא שיטה אחרונה, אין למדין הימנה (ש"ך, קצה"ח).

אלא שאין למדין משיטה אחרונה - אם לא הוחזר מענינו, אפילו יש כדי שיטה אויר בין השטר לחתימת העדים, אפ"ה אין למדין משיטה אחרונה משום דלא חילקו חכמים בתקנתם (סמ"ע), ועיקר דהטעם דאין למדין משיטה אחרונה משום שיש לחוש שמא נכתבה בזיוף, וא"כ כשיש שיטה אויר דליכא למיחש לזיופא, למדין (ש"ך), ואפילו אמרו העדים לא הרחקנו ואנו כתבנו שיטה אחרונה, אין נאמנים להכשיר שיטה אחרונה לעשותה כשטר, אלא כעדות על פה, דכל שאין מוכיח מתוך השטר אין לו דין שטר (ש"ך), זו היא דעת הרמב"ן שהביא הטור [סעיף ג'], ופירש רש"ל [בחידושו לטור שם] דהיינו דוקא היכא דליכא אויר שיטה ביניהם, וממילא אם יש אויר שיטה אז למדין אפילו משיטה אחרונה, עכ"ל. ובסמ"ע [סק"ב] כתב אפילו אם יש אויר שיטה וכו' דלא חילקו חכמים. ולפי דבריו סבירא ליה לרמב"ן בדין דאין למדין כו' כמו דסבירא ליה להרא"ש בפיסול השטר, דלא פלוג רבנן, ובכל מקום פסול כיון דלא נעשה כתיקון חז"ל, הכי נמי לרמב"ן לענין אין למדין. ולענד"נ כדברי רש"ל, דבשלמא להרא"ש יש פסול בכל השטר כי לדידיה הוי חזרת השטר תקנת חכמים, משום הכי שייך לומר לא פלוג, משא"כ לרמב"ן דסבירא ליה דאין כאן תקנה כלל, וכמ"ש נמוקי יוסף [ב"ב ע"ה ע"ב מדפי הר"ף] דחזרת השטר עצה טובה בעלמא היא, ואין שייך כאן לא פלוג, אלא כל שאין חשש אין לחוש (ט"ז), פ"י דברי הש"ך אין לו רק דין מלוה על פה, וי"א שהוא פסול לגמרי (נתה"מ).

ודלא כ"א שהשטר כולו פסול - ועיקר דאין הלכה כיש אומרים אלו, ועיין מש"כ לעיל (סי' מב סק"ג?) (ש"ך).

אבל אם השיטה אחרונה לחובת מוציא השטר למדין ממנה - עי' מש"כ לקמן (סי' מה ס"א סק"כ?) (ש"ך).

קסב ע"א

אמר רב עמרם: לפי שאין למדין משיטה אחרונה⁷. אמר לו רב נחמן לרב עמרם: מנא לך הא. אמר לו, דתניא: הרחיק⁸ את העדים שני שיטין מן הכתב, פסול, שיטה אחת, כשר. מה שונה שני שיטין. דלמא מזיף וכתב, שיטה אחת נמי מזיף וכתב. אלא לאו שמע מינה: אין למדין משיטה אחרונה, שמע מינה.

⁷ עי' שו"ע (חו"מ סי' מד ס"א): הוב"ד לעיל הערה 6.

⁸ עי' שו"ע (חו"מ סי' מה ס"ו): ידקדקו העדים שלא ירחיקו מהכתב רוחב שני שיטין. ואם הרחיקו שני שיטין, פסול, אפילו כתב: שריר וקיים. אפילו ידוע שלא הוסיף ולא זיף בו שום דבר. ואפילו טייטוהו בדיו (פירוש מלאו נקודים נקודים של דיו), פסול, שלא יאמרו: חתמו על הטיוטא ולא על עיקר השטר. ואם הרחיקו שני שיטין פסול - מפני שלא נעשה כתקנת חז"ל, שהיה יכול לחתוך השטר ולעשות שטר חדש בזיוף בשתי השורות, משא"כ באין ביניהן רוחב שתי שורות דליכא למיחש לזה. ואין לחוש שיוסיף באותו שטר עצמו ויכתוב לבסוף שריר וקיים ואז למדין משיטה אחרונה כמו שכתב לעיל (סי' מד ס"ט), דהא נתבאר שם דבזמן הזה כותבין בכל שטר שריר וקיים, וא"כ יהיו כותבין ב' פעמים שריר וקיים, ואז אינו כשר אא"כ נשאר אויר שורה בין השטר לעדים וכמו שכתבתי שם (סקט"ז?) (סמ"ע), אפילו אחרי דברי הסמ"ע, בלא"ה פסול שיכול לכתוב בשורה שלפני אחרונה מה שירצה, ואפילו כתוב בסוף השטר שריר וקיים, יכול למחוק השריר וקיים ולקיים בשיטה שלפני אחרונה ולכתוב שם מה דבעי, כדלעיל (סי' מד ס"ח) (ש"ך), עיין בתשובת נודע ביהודה תניינא [חו"מ] סימן כ"ה, בדין כתב יד שהרחיק הלוח חתימתו מהכתב כמה שיטין, ויובא לקמן סימן ס"ט סעיף ב' ס"ק ו' עיין שם באריכות (פ"ת), ועיין בתשובת משכנות יעקב [חו"מ] סימן (כ') [כ"ה] מה שכתב בזה (פ"ת).
שלא יאמרו חתמו על הטיוטא - כלומר, שמעידין שבפניהן נמחק בדיו ולא יחשדו לבעל השטר שמחק איזה דבר חיוב שהיה כתוב, ונמצא שאינן מעידין על עיקר השטר. ואפילו מילא אויר דשתי שורות נקודות שאין בו מחק והלבן נראה בין נקודה לנקודה, חיישינן שמא מעידין בו (סמ"ע), אפילו אין בו מחק רק נקודות ושריטות והלובן נראה בין הנקודות, כן מוכח לקמן (סי' מו ס"ב), והמחבר כאן מירי אפילו שהוא שריטות, כדמוכח לקמן. ועיין מה שכתבתי שם (סקפ"ח?) (דבשריטות כשר (ש"ך)).

איבעיא להו: שיטה ומחצה, מאי. תא שמע: הרחיק את העדים שני שיטין, פסול. הא שיטה ומחצה, כשר. אימא סיפא: שיטה אחת, כשר. שיטה אחת הוא דכשר, ושיטה ומחצה, פסול. אלא מהא ליכא למשמע מינה. מאי היא עולה. ת"ש, דתניא: הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב, פסול, פחות מכאן, כשר.⁹ היו ארבעה וחמשה עדים חתומין על השטר¹⁰,

ונמצא אחד מהן קרוב או פסול, תתקיים עדות בשאר. מסייע לו לחזקה, שאמר חזקה: מלאהו בקרובים², כשר. ואל תתמה, שהרי אוריר סוכה פוסל בשלשה³, סכך פסול פוסל בארבעה⁴. איבעיא להו: שני שיטין שאמר,

ואז למדין מחצי השיטה כו' - הטעם, דמוקמינן העדים אחזקתייהו, דאם לא ראו שהשטר היה כתוב גם באותו חצי שורה שקודם חתימתן לא היו חותמין נפשם בחצי שורה, כיון שיכול לזייפו ולעשות ממנו שטר ועדיו בשיטה אחת (סמ"ע).

¹⁰ עיי' ש"ע (ח"מ סי' מה ס"ב): שטר שהיו עדי מרובים, ונמצא אחד מהם קרוב או פסול, או שהיו בהם שנים קרובים זה לזה, והרי אין העדים קיימים כדי לשאל אותם, אם יש שם עדות ברורה שכולם ישבו לחתום, שהרי נתכוונו להעיד, הרי זה בטל. ואם לאו, תתקיים העדות בשאר, שהרי איפשר שחתמו הכשרים והניחו מקום לגדול לחתום, ובא זה הקרוב או הפסול וחתם שלא מדעתם, אף על פי שהעד החתום בשטר מתחלה הוא הפסול, הרי השטר כשר. הגה: ולתחלה לא יחתום שום קרוב או פסול על השטר. וי"א דאין להכשיר שטר שחתומין בו פסולין, אלא אם כן ב' עדים האחרונים הם כשרים.

והרי אין העדים קיימים כדי לשאל אותם כו' - אם העדים קיימים צריך לשאל אותם, והעדים עצמן נאמנים לומר שכולם ישבו לחתום אעפ"י שכתב ידם יוצא ממקום אחר, ולא מחשב כמגיד וחוזר ומגיד. ואם הם אומרים שלא ישבו כולם לחתום ועדים אחרים מעידין עליהם שישבו כולם לחתום, אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה (סמ"ע).

אם יש שם עדות ברורה שכולם ישבו לחתום כו' - להסברא הראשונה דלעיל (סי' לו ס"ב) [שהמעיד עם פסול, שאין הרחוק יודע מפסולו, לא נפסל עדותו], מיירי כאן כשאנו יודעים שהכשר מכיר בפסול של חבירו, כגון שהוא אחיו או שרגיל בו וכה"ג, והיכא דליתנהו לסהדי, מכשרינן לשטרא ולא פסלינן ליה מספק, דאמרינן דילמא לא הוה ידעי הכשרים בפסולו, ואפילו נודע שישבו שלשתן להעיד. והיכא דאיתנהו לסהדי קמן שייילנן להו ונאמנין. מיהו לסברא האחרונה דלעיל, אפילו לא ידעו הכשרים בפסולו של השטר, עיין מש"כ לעיל (סי' לו סק"א?) (ש"ך).

שהרי אפשר שחתמו כו' - והיינו כשחתמו זה תחת זה, אבל אם כולם חתמו בשורה אחת ודאי אמרינן לשם עדות גמורה נתכונו (סמ"ע).

אעפ"י שהעד החתום בשטר מתחלה כו' - פירוש, והוה אמינא ודאי הוא מהעיקר הבאים לחתום מתחילה ונצטרף עם הכשרים, קא משמע לן דלא, אלא אמרינן העדים הכשרים הם עיקר ורווחא שבקי ובא הפסול וחתם, וכ"ש אם הפסולים חתמו נפשם אחר הכשרים דכשר (סמ"ע), ועיקר דאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, מילתא דכבוד בעלמא הוא דעבד ליה ולא לעדות אחתמה, אבל חתם קרוב בסוף או באמצע פסול, ואמצעי פסולים כמו בסוף, וי"א שגם אמצעים כשרים ורק אלה שבסוף פסולים, [אבל זה דעת יחיד] ודלא כרמ"א שנקט כ"א זה דביעבד, ומקיימים השטר מכל תרי דאית ביה, דמסתמא לא חיישינן דאית ביה קרובים (ש"ך), שיטת הש"ך דדוקא אם נמצאו הראשונים קרובים או פסולים כשר הראשונים לשם מילוי חתמו, אבל לא האחרונים ולא אמצעים דאלו ודאי לשום עדות חתמו. אבל העיקר הוא מאחר ובכל שטר (חוץ מגט) חותמין זה שלא בפני זה כשר, אפילו חתם פסול בסוף, דתלינן שלא חתמו כאחד. ולכן כל שטר שבא לפנינו ואין נודע אם חתמו יחד או זה שלא בפני זה, לעולם כשר דתולין שהכשרין לא חתמו עם הפסולים אלא לאחר שנכשר השטר בכשרים, דכיון דלא חתמו כאחד, הוה כמו לא הגידו כאחד (קצה"ח), עדי חתימה בשעת חתימה לא מעידין כלל, דהא כותבין הגט לאיש ושטר חוב ללוה ועדיין ליכא מסירה, ובשעת מסירה הוה אז כמגידין על המסירה. והא דאמרינן עדים החתומים על השטר כאילו נחקרה עדותן בבית דין, על כרחך לא הוה נחקרה עד שעת מסירה, ובשעת מסירה הוה אז כמגידין על המסירה דאז נגמר הדבר, דקודם מסירה עדיין לא נגמר הדבר ואין העדים מגידין מאומה שאין להם מה להגיד כלל, וא"כ בשעת מסירה הוה אז כשעת ראייה והגדה, והבעל מצרפן בשעת מסירה כשמוסר לה בעדים החתומים הללו שיש ביניהם קרוב או פסול, ולהכי נתבטלה העדות (סי' לקמן סיק מו ס"ה וסמ"ע סקפ"ז?). ולפי זה אתי שפיר דברי הש"ך, דשוב לא שייך לומר שכבר נתכשר השטר בשעת חתימת הכשרים, דקודם המסירה עדיין לא נתכשר השטר. ואפילו מאן דפוסל באמצעי היינו כשידוע שחתמו באמצע דאז ודאי לשם עדות חתום, אבל בשטר הבא לפנינו וחתומים בו קרובים באמצע נראה דכשר, דהא גם כן נוכל לומר שהכשרים החתומים למטה חתמו קודם ואחר כך חתמו עצמם הקרובים והכשרים למילוי. ולפי דעתו אין שום סברא לחלק בין אם כל החתומים למעלה הן קרובים, דתלינן שחתמו למילוי, ובין אם הם קצתן קרובים וקצתן כשרים (נתה"מ), ועיין בתשובת משכנות יעקב (ח"מ סימן כ"א) (כ"א) [כ"ו] מה שכתב בזה (פ"ח).

עיי' השמך בהערה .

⁹ עיי' ש"ע (ח"מ סי' מה ס"ב): יש מי שאומר שאם השטר מסיים באמצע שטה, והניחו אותה שטה ועוד אחרת, והתחילו לחתום בשטה שלישית, פסול שיכול לכתוב אותה חצי שטה מה שירצה, ויחזיר מענינו של שטר בשטה אחרונה, וכן אם מסיים בסוף שטה, והרחיקו העדים שטה שלימה, והתחילו העדים באמצע שיטה שנייה, פסול אם יחתמו זה אחר זה באותה חצי שטה, שיכול לכתוב בחצי השטה החלק שלפני חתימתן: פלוני לזה מפלוני מנה, והא שטר הבא הוא [ועדין] בשטה אחת, שהוא כשר, ויחתוך כל העליון. הגה: (ועיין סימן מ"ד סעיף ג' עד"מ). ואם השטר מסיים באמצע השטה, יכולים העדים לחתום עצמן בחצי שטה הנשארת זה אצל זה, ואז למדין מחצי שטה שלפניהם ומשטה שעליהם, דאין לחוש לשום דבר.

והתחילו לחתום בשיטה השלישית כו' - בזה אין חילוק בין חתמו זה תחת זה או זה בצד זה, כיון שהתחילו לחתום בריש השיטה (סמ"ע).

פסול שיכול לכתוב כו' - בכה"ג כל השטר פסול, אף אם בא לב"ד לגבות בו ועדיין לא נכתב כלום בהשורה וחצי, מ"מ היה ראוי לזייף בו ולא היינו מרגישים הזיוף, ודומיא דהפסול דכתב המחבר בבבא שאחר זה, הניחו שורה אחת ובשורה שאחריה התחילו לחתום באמצע השורה זה בצד זה, דשם נמי כל השטר פסול כשיבוא לגבות בו כיון שהיה יכול לזייף לחתכו ולעשות שטר ועדיו בשורה אחת וכדמסיק (עיי' רמ"א לעיל סי' מד ס"ג), שונה מההלכה של אם הרחיקו והניחו שורה וחצי אוריר והתחילו העדים לחתום בחצי השורה אחרית זה תחת זה, דאין כל השטר פסול כי אם שורה וחצי האחרונה אם נמצא דבר כתוב בו. דשאני התם דאי אפשר לזייף ולעשות ממנו שטר ועדיו בשיטה אחת כיון שהעדים חתומים זה תחת זה, וגם אם יבוא להוסיף ולכתוב באוריר שהנחה לא יהיה בו תועלת בהוספה, דהא דאין למדין משיטה התחתונה, היינו שורה שלמה רצופה, וא"כ לא ילמדו גם בזה מכל השיטה שעל גבי העדים, ומכל שכן מחצי שטתיהם, הטיא שחתמה שלפני העדים. משא"כ כשהניח אוריר חצי שורה ואחריו עוד שורה שלימה, דלא יהיה ניכר זיופו וילכו וילמדו מחצי שיטה הראשונה, ועיי' דברי (סי' מד ס"ג סק"ה?) (סמ"ע), זה אפילו לדין דכתבין "שירי וקיים", דכיון דק"ל אם כתוב תרי שירי וקיים בשטה שלפני שיטה אחרונה כשר (סי' לעיל סי' מד ס"ט), א"כ יש לחוש שיכתוב עוד איזה דבר בחצי שיטה הנשארת ויכתוב אחר כך באותה שיטה שירי וקיים (ש"ך), לפ"ז פסול להתחילו לחתום באמצע השיטה אפילו לא הניחו אוריר שיטה לפני, אם חתמו זה אחר זה. אלא דאשיגרת לשון הטור [סעיף ז'] נקט, והטור כתבו משום סיפא זה תחת זה כשר, ומ"מ אין למדין אפילו מהשלמה (ט"ז).

אם יחתמו זה אחר זה כו' - אבל כשחתמו זה תחת זה, ליכא למיחש שיכתוב לפני כל עד, פלוני לזה מפלוני, דשני עדים בשני שטרות כל אחד בפני עצמו, או בשתי שטרות כה"ג אין מצטרפין. ואין לחוש שיעשה זיוף על כל אחד מהעדים, שיכתוב לפני חתימתו דכל אחד אני חייב לפלוני מנה, דמשום הכי לא פסלו לשטרא העדדים אפסידו אנפשם, דלא היה להם להתחילו לחתום באמצע השורה, ולא פסלו השטר אלא כשיש לחוש שיזייף להוציא ממון מאחרים (סמ"ע), ומכל מקום אין למדין מחצי שיטה אחרונה ומשיטה שלמה שלפניה, וכדלעיל (סי' מד ס"ג סק"ט?), ויש חולקים דאם העדים חתומים כה"ג, למדין מחצי שיטה שלפניהם ומכל שכן ממה שלמעלה מהם, דמאחר שאין דרכן של עדים לחתום עצמן באמצע השיטה ולהניח גליון בראש, ודאי היה כך כתוב מתחילה וליכא למיחש לזיופא, ויש שהיו מלמדים לסופרים לעשות כן לכתחילה, ועיקר לא כדבריו אלא שאין שום מח' בזה, אלא בחתמה זה תחת זה, אין למדין משום דזה יכולים העדים לעשות, אבל בחתמו זה אחר זה, השטר פסול, משום שיכול לעשות שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, ואם כן ודאי דהעדים לא הניחו כן ולכן למדין, ובחתומים זה אחר זה, שאין דרכן של עדים לחתום באמצע שיטה כדי שלא יפסל השטר משום הנחת הגליון כו', ואי בחתומים זה תחת זה מאי פסול משום הנחת הגליון שייך כאן (ש"ך), מש"כ בסמ"ע כשיחתמו זה תחת זה כשר, דשני עדים בשני שטרות אין מצטרפין, אלא נראה, דהא ק"ל לקמן (סי' נא ס"א) דמצטרפים עכ"פ לגבות מבני חרי, אלא כאן הטעם דכיון דליכא אלא שיטה אחת בכל שטר, ליכא למיחש למידי דיהיה ניכר הזיוף, וב' שטרות כה"ג שאין בשום אחד רק שיטה אחת אין מצטרפים [כשיטת המחבר בסעיף הקודמת דלא כסעיף זו שהיא שיטת הרא"ש], ואפשר אפילו לפרש את דברי הרא"ש כאן כך: אם נאמר דב' עדים בב' שטרות אין מצטרפים מוכרח דכשר, משא"כ אם מצטרפים ל' דפסול ואינו מוכרח דכשר, אבל מכל מקום יכול להיות דכשר מטעמא דפרישית, וכן עיקר (ש"ך), [ש"ך אות יז] אם נאמר דב' עדים. נ"ב תמוה לי הא יש לחוש שיזייף ויחתום בכל שיטה עוד ע"א ויהי' ב' שטרות שכ"א בב' עדים ויקיים מכל שטר ע"א ובזה מצטרפים וצ"ע (רמ"א).

הן ואוירן, או דלמא הן ולא אוירן. א"ר נחמן בר יצחק: מסתברא¹¹ דהן ואוירן, דאי סלקא דעתך הן ולא אוירן, שיטה אחת בלא אוירה למאי חזיא. אלא ש"מ: הן ואוירן, שמע מינה. רבי שבתי אמר משמיה דחזקיה: שני שיטין שאמרו¹², בכתב ידי עדים ולא כתב ידי סופר. מ"ט. דכל המזייף, לאו לגבי ספרא אזיל ומזייף. וכמה. אמר רב יצחק בן אלעזר: כגון לך לך זה על גבי זה, אלמא קסבר: שני שיטין וארבעה אוירן. רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר: כגון למ"ד מלמעלה וכ"ף מלמטה. אלמא קסבר: שני שיטין ושלשה אוירן. רבי אבהו אמר: כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת. קא סבר: שיטה אחת ושני אוירן. אמר רב: לא שנו אלא בין עדים לכתב, אבל בין עדים לאשרתא, אפילו טובא נמי כשר. מה שונה בין עדים לכתב. דלמא מזייף וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי, בין עדים לאשרתא נמי מזייף וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי. דמטייט ליה¹³. א"ה, בין עדים לשטר נמי מטייט ליה. אמרי¹⁴: סהדי אטיוטא הוא דחתימי. בי דינא עדים לאשרתא נמי, אמרי: בי דינא אטיוטא הוא דחתימי. בי דינא אטיוטא לא חתימי. וליחוש דלמא גיזו לו לעילא, ומחיק לו לטיוטא וכתב מאי דבעי ומחתימי סהדי, ואמר רב: שטר הבא הוא ועדין על המחיק, כשר.

¹¹ עי' שר"ע (ח"מ סי' מה ס"ט): שני שיטין אלו, הן ואוירן, כגון למ"ד בשטה העליונה וך' בשטה התחתונה, שהם שני שיטין ושלשה אוירים. ל' בשיטה העליונה וך' בשיטה התחתונה. כן הוא בגמרא [ב"ב קס"ג ע"א] למאן דאמר שמצריך ג' אוירים, וכן כתב הטור [סעיף ח']. ובאויר הג' א"צ ליתן סימן, שכל שכתוב שתי שורות זה אחר זה מניח אויר ביניהן. ובעיר שושן כתב בזה ז"ל, כגון ל' וך' בשיטה העליונה, וך' בשיטה התחתונה תחת ל' העליונה. וללא צורך כתב וך' בשיטה התחתונה תחת ל' העליונה. ואפשר דכתבו משום דבגמרא [שם] למאן דאמר דס"ל דבעינן ב' שורות וד' אוירים קאמר כגון לך לך זה על גב זה. ור"ל הל' שבשורה התחתונה תהיה תחת ל' דבשיטה העליונה, דאז הוי ריוח ב' שורות בין שיטה לשיטה. ומשום הכי כתב הוא דלדין דקיי"ל דסגי בג' אוירים א"צ שיהיה למ"ד תחתונה תחת ל' עליונה, אלא בכ' תחת ל' סגי. ולא דוקא קאמר (סמ"ע).

¹² עי' שר"ע (ח"מ סי' מה ס"ח): ב' שיטין שאמרו, בכתב ידי עדים שהיא גסה, ולא ידי סופר, שכל המזייף אינו הולך אצל הסופר.

בכתב ידי עדים שהיא גסה - פירוש, סתם עדים אינן כותבין בדקות כמו הסופר שמורגל בכתבתו, ובאומן ידיו לאומנותו, יש פלוגתא אם משערין באלו העדים החתומים על השטר, ואם כתיבת הסופר יותר גסה משל עדים אזי משערין בכתב הסופר להקל (סמ"ע).

שכל המזייף אינו כו' - פירוש, בין שיזייף להוסיף בשטר זה שורה אחת ויכתוב לבסוף שריר וקיים, בין שיזייף לחתוך שטר העליון ולעשות שטר חדש וכנ"ל (סעיף י), אינו הולך אל הסופר לכתוב לו, ובאם כן היה שהלך אל הסופר, אפילו לא הניח אלא כשיעור שורה ומחצה דכתב דעלמא היה אפשר לזיין ולכתוב עליו שתי שורות מכתובת ידי הסופר (סמ"ע).

¹³ עי' שר"ע (ח"מ סי' מו ס"ב):

¹⁴ עי' שר"ע (ח"מ סי' מה ס"ו): הוב"ד לעיל הערה 8.

ואם תאמר: מוחק וחוזר ומוחק. אינו דומה²⁰ נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים. וליחוש דלמא שרי דיותא אמוק עדים מעיקרא ומחיק ליה, דכי הדר מחיק לו להאי, הוה לו אידי ואידי נמחקו שתי פעמים. אמר אביי, קסבר רב: אין העדים חותמין על המחק אלא אם כן נמחק בפניהם. מיתבי: הוא על הנייר²¹ ועדיו על המחק, כשר. וניחוש דלמא מחיק לו

לחוש שמא מחק וכתב מה שרצה ולפיכך הוא משונה, שהרי מחקו ב' פעמים. על כן לא יחתמו העדים על שטר מחוק, אלא אם כן נמחק בפניהם, שאל"כ יש לחוש שמא מקום חתימות נמחק שתי פעמים, ומקום השטר פעם אחת, וכשחוזר ומוחק פעם שנית וכתב מה שירצה, נמצא השטר ומקום חתימת העדים שוה, הכל מחוק שני פעמים. הגה: וצריכין ליהזר שנמחק הכל ביום אחד, דאינו דומה נמחק בן יומו לנמחק בן שני ימים. ואם יש בין חתימת העד לשני ריוח כשיעור כתיבת אנתא סהדי חתמנו על המחק והשטר על הנייר, פסול, שמא היה השטר על הנייר ועידיו על המחק, והיה כתוב בין חתימת העדים: אנתא סהדי וכו', ומחקו ומחק השטר, וכתב מה שרצה אחר כך. (אבל אם לא היה כאן מחק כלל, השטר כשר אף על פי שיש בין חתימה לחתימה ריוח גדול).

והוא שלא יהא שום שינוי בין השטר למקום חתימת העדים כו' - וה"ה שלא יהא שינוי בשטר עצמו בין מקום שטר זה למקום שטר זה, אלא משום דבשטר עצמו יכול למחוק כל השטר ולא יהא בו שום שינוי, לכך קאמר למקום חתימת העדים (ש"ך).

שמא מחק - פירוש, המלוה אחר שבא לידו שטר שהיה כתוב הוא ועדיו על המחק, זיף וחזר ומחק אותו שטר וכתב עליו מה שרצה (סמ"ע).

ומקום השטר פעם אחת כו' - והעדים לא ירגישו בזה בשעה שיבואו לחתום, דאין ניכר ההפרש בין נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים רק לאחר שנכתב על המחק ונתייבש הכתיבה, והעדים ילכו משם קודם לכן (סמ"ע וש"ך), ולשיטתה רמ"א דלקמן דס"ל דההפריש ניכר מיד, כתבו דהיינו דוקא לבית דין ניכר, דדייקי, אבל לעדים אינו ניכר, דלא דייקי (ש"ך).

וכשחוזר ומחקו פעם שנית - פירוש, המלוה לאחר שבא לידו, וכנ"ל סק" (סמ"ע).

ואם יש בין חתימת העד לשני ריוח כו' - ו"א דאפילו יש ריוח כשר, כשאינו ניכר כשנמחק שתי פעמים, דאף קודם שנכתב עליו ניכר ההפרש בין נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים, וכן עיקר (ש"ך). קשה, הרי נמחק מקום שבין עד לעד שתי פעמים והשטר פעם אחת ויהיה ניכר. כבר אמרין בגמרא (ב"ב קס"ד ע"א עיין בתוד"ה גופא) דאין השינוי ניכר אלא כשחוזר ונכתב על מקום הנמחק שתי פעמים, ולא כשהוא חלק (ט"ז).

אף על פי שיש בין חתימה לחתימה ריוח גדול - והיינו כשהשטר והעדים חתומים על הנייר. אבל כשחתימת העדים על המחק, והשטר על הנייר, ונכתב בין עד לעד אנתא סהדי, פסול כשיש ריוח בין עד לעד כשיעור שתי שיטות, דיכול למחוק הנייר עד העד ולעשות שטר בעד אחד על המחק, וכן הריוח שבין העד לעד יעשה שטר בעד אחד, ושני שטרות בשני עדים מצטרפין, והוא פשוט (נת"מ).

²⁰ ע"י ש"רע (ח"מ סי' מה ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 19.

²¹ ע"י ש"רע (ח"מ סי' מה סכ"א): שטר שהוא על הנייר ועידיו על המחק, פסול, שמא ימחק השטר ויזיפו, ונמצאו הוא ועידיו על המחק. ואם כתבו העדים: אנו העדים חתמנו על המחק והשטר על הנייר, כשר. והוא שכתבו כן בין חתימת עד הראשון לחתימת עד השני. אבל אם כתבו כן לפני חתימתם או אחרים, לא מהני.

ואם כתבו העדים אנו העדים כו' - ה"ה לא כתבו נמי, אם יש ריוח בין עד לעד תו ליכא למיחש לזיוף שימחק להשטר, דאז יהיה השטר פסול, דיאמרו שהיה כתוב בין עד לעד שהשטר על הנייר, אם לא שתאמר דאיירי העדים הם על המחק לבד ובין עד לעד אין הקלף מחוק, ויותר נראה דלכתחילה צריך לברר ולכתוב כן בפירוש (סמ"ע), כתב הסמ"ע [סקמ"ה] דה"ה אם יש מחק בין כתב לעדים ולא נכתב עליו [ש]השטר על הנייר ועדיו על המחק, כשר, דהוא ירא לזיף למעלה ולכתוב על המחק, דהב"ד יאמרו שהיה על הנייר והיה נכתב אנתא סהדי ומחקו. ולענ"ד דלא מתבשר בזה, דשמא יהיו לו עדים שלא היה כתוב כלום בין שטר לעדים ומעצמו נעשה שם המחק, וא"כ לא ירא לזיף למעלה ולעשות גם השטר על המחק (ט"ז).

והוא שכתבו כן בין חתימת עד הראשון לחתימת עד השני - לפי הרמ"א שנמחק שתי פעמים ניכר אף שאין נכתב עליו, לאו דוקא כשכתבו העדים כן בין עד לעד, דה"ה כשכתבו כן על המחק לפני חתימתו. אבל לפירוש המחבר מובן, שאינו ניכר כיון שאין כתוב עליו כלום, שאם יכתבו כן לפני חתימתו, יש לחוש שימחקו ולא יכתבו עליו כלום, ואף שיהיה חלק בין השטר לעדים אין השטר פסול בכך, דשיעור כתיבת "אנתא עדים כו" אינו אלא שיטה אחת, וכשיש חלק שיטה אחת לפני השטר כשר משום שאין העדים יכולים לצמצם לחתום מיד סמוך לכתב (ש"ך), אם השטר על הנייר ועדיו על המחק ונמצא כתוב בין עד לעד "אנתא סהדי כו", אפילו ידעין בודאי שהעדים לא כתבו כן,

הניחא לרב כהנא דמתני לה משמיה דשמאל, שפיר, אלא לרב טביומי דמתני לה משמיה דרב, מאי איכא למימר. קסבר: כל כי האי גוונא, אין מקיימין¹⁵ אותו מן האשרתא שבו אלא מן העדים שבו. ורב יוחנן אמר: לא שנו אלא בין העדים לכתב, אבל בין עדים לאשרתא, אפילו שיטה¹⁶ אחת פסול. מה שונה בין עדים לאשרתא. דלמא גיזי לעילאי וכתב הוא ועדיו בשיטה אחת, וקסבר: שטר הבא¹⁷ הוא ועדיו בשיטה אחת, כשר. אי הכי, בין עדים לכתב נמי, דלמא גיזי לו לעילאי וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי. קא סבר¹⁸: שטר הבא הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת, פסול. וליחוש דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת, ואמר: אנא לרבות בעדים הוא דעבדי. קסבר: כל כי האי גוונא, אין מקיימין אותו מן העדים שלמטה אלא מן העדים שלמעלה. גופא, אמר רב: שטר הבא¹⁹ הוא ועדיו על המחק, כשר.

¹⁵ ע"י ש"רע (ח"מ סי' מו סל"ג):

¹⁶ ע"י ש"רע (ח"מ סי' מו סל"א):

¹⁷ ע"י ש"רע (ח"מ סי' מה ס"ט): היה השטר כולו עם כל עידיו בשיטה אחת, כשר, דליכא למיחש למידו. אבל אם השטר ועידיו בשטה א', ועוד למטה ממנו בשיטה אחרת שני עדים, יש לחוש שמא חתך כל השטר העליון שהיו העדים התחתונים חתומים, ובשיטה שבין שטר לעדים כתב שטר ועידיו ובעדים שבשיטה שנייה יאמר כוונתי להרבות בעדים. ולפיכך כשיבא לפנינו שטר כזה אין מקיימין אותו מעדים שבשיטה שנייה, אלא מעדים שבשיטה הראשונה.

היה השטר כולו עם כל עידיו בשיטה אחת כשר. מורי חמי ז"ל [ב"ח סעיף כ"ד] הקשה, למה תיקנו בזה שכשר ולכן אין לעדים לחתום באמצע שיטה בזה אחר זה, ליתקנו אפכא, דשטר הבא עם עידיו בשיטה אחת פסול, וממילא יכולים לחתום באמצע שיטה, כי היכי דתיקנו בשיטה אחת בין עדים לשטר. ולא קשה מיד, דאין כאן תקנה כלל לא בהכשר שטר עם עידיו בשיטה אחת, ולא בפסול עידיו בשיטה אחרת, הפיסול הוא פשוט וברור כיון שאין העדים יכולים לצמצם לחתום סמוך לכתב, ממילא לא שינו העדים בשום דבר מדרך העולם במה שהרחיקו שיטה אחת, וע"כ פסול שטר בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת. אבל אם בא לפנינו שטר ועדיו בשיטה אחת שהוא כשר מן הדיון, אמאי ניקום אנו ונעשה פסול מחשבו ונימא שמא העדים שינו וחתמו באמצע השיטה שלא כדרך העולם, וזהו הכל פשוט וברור (ט"ז).

ובשטה שבין שטר לעדים כתב שטר ועידיו - פירוש, חוששין שכתב בזיוף השטר וגם העדים, ומשום הכי מקיימין מאותן עדים, דאם יכול לקיימן ודאי אין בו זיוף (סמ"ע).

¹⁸ ע"י ש"רע (ח"מ סי' מה ס"ח): שטר הבא כולו בשטה אחת, ועידיו בשטה אחרת, פסול, דשמא הרחיקו העדים מהשטר שטה אחת, וחתך כל השיטה וכתב זה השטר באותה שיטה, ונמצאו העדים חתומים עליו. הגה: וכן אם היה השטר ב' שיטין, אלא שאין השטה הראשונה מתחלת בראש הקלף, דחיישינן שמא סיימו השטר באמצע שטה והניחו הנשאר חלק גם שטה שתחתיה, וחתמו, וחתך כל השטר וזיף בשטה ומחצה מה שרצה, והרי העדים חתומים עליו.

שאין השטה הראשונה מתחלת בראש הקלף - פירוש, ראש הקלף של שיטה שאחריה, דהשיטה הראשונה מתחלת באמצע של שיטה שניה והקלף שלפניה נחתך (סמ"ע).

דחיישינן שמא סיימו השטר באמצע השטה כו' - ואף על גב דכבר נתבאר לעיל (ס"י סק"ב 2), דלא חשדינן העדים שיחתמו על השטר שיכול לזיף, וזה נמי יכול לזיף ולהוסיף בחצי שיטה ראשונה ולחזור מענינו של שטר בשיטה האחרונה ולא יוכר הזיוף וכמ"ש שם, מ"מ כיון דאיכא ריעותא לפנינו דמתחיל השטר באמצע שיטה חוששין לזה (סמ"ע), ע"י לעיל סעיף י' דאם סיימו השטר באמצע שיטה והניחו הנשאר חלק וגם שתחתיה, פסול השטר, א"כ היכי חיישינן שעשו העדים כך. אלא כל דברי הרמ"א הם למ"ד שלא כותבים פעמיים "שריר וקיים", אז חיישינן שמא סיימו שריר וקיים באמצע שיטה ותו לא היה חשש זיוף, הא לאו הכי אף על גב דאיכא ריעותא לפנינו שהשטר מתחיל באמצע שיטה היה כשר, והרי אנו דק"ל דתרי שריר וקיים כתיבין בשיטה שלפני אחרונה (ע"י לעיל סי' מד ס"ט), אם כן שטר זה כשר, דודאי נעשה כך שטר זה מתחילה, דא"כ לא היו העדים מניחים חלק מחצה ושיטה, שהרי היה אפשר לזיף ולכתוב תרי שריר וקיים, וא"כ דברי הרמ"א בכאן דפוסל שטר זה צ"ע (ש"ך), קשה לי, תיפוק חלק מהטעם שמא היה כתוב שם חובתו וחתכו. ו"ל דמייירי אפילו יש עדין צחק חלק לפני השיטה הראשונה באופן שנראה שלא היה שם שורה שלמה נכתבת, כן דרך שורה שלמה לכתוב אותה בלי הפסק בינתים, וכאן יש חלק לפני התחלת השיטה שמתחלת באמצע. [אמר המגיה. לע"ד אין צורך, דמעולם לא חיישינן לשיאה כתוב חובת בעל השטר קודם התחלת השטר, דהא אפשר למיגזייה. ועד כאן לא חיישינן בנגר, אלא ביני שיטין, או מאחורי השטר ממש נגד הכתב, ליש פוסלים דלעיל סימן מ"ד סעיף ו', אבל בנמחק קודם התחלת השטר, ומכל שכן בנחתך, פשיטא דכשר, ע"כ] (ט"ז).

¹⁹ ע"י ש"רע (ח"מ סי' מה ס"ב): שטר הבא הוא ועידיו על המחק, כשר. והוא שלא יהא שום שינוי בין השטר למקום חתימת העדים. שאם יש שום שינוי, יש

וכתיב מאי דבעי, והוי לו הוא ועדיו על המחק. דכתבי הכי: אנחנא סהדי חתמנא על מחקא ושטרא כתב על ניירא. דכתבי היכא. אי מלתחת, גיז ליה. אי עילאי, מחיק ליה. דכתבי בין סהדא לסהדא²². אי הכי, אימא סיפא: הוא על המחק ועדיו על הנייר²³, פסול. למה פסול. הכא נמי נכתבו הכי: אנחנא סהדי חתמנא על ניירא ושטרא על מחקא. [השתא נמי] מאי אמרת. מוחק חוזר ומוחק הא אמרת: אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים. הני מילי היכא דחתימי סהדי אמחקא, היכא דלא חתימי סהדי אמחקא אלא אניירא, לא ידיע. וליתי מגילתא אחריתי ולמחוק ולידמי. לא דמי מחקא דהא מגילתא למחקא דהא מגילתא. ולקבלה לחתימות ידא דסהדי בבי דינא, ולמחוק ולידמי. אמר רב הושעיא: אינו דומה נמחק בן יומו לנמחק בן שני ימים. ולישהייה. אמר רבי ירמיה: חיישינן לב"ד טועין.

רבי חנינא בן גמליאל אומר: מקושר וכו'. השיב רבי לדברי ר' חנינא בן גמליאל:

רק שהמלוה בעצמו כתב כן, מ"מ השטר כשר, כיון דסוף סוף שוב לא יכול להזדייף כו', וצ"ע בדבר (פ"ח).

לפני חתימתן או אחריהם - לאחריהם, שמא יגזו אותו או ימחק אותו, ולפניהן, שמא ימחק אותו (סמ"ע). "א דכשכותבין "אנחנו סהדי" צריכים לכתוב כך "אנחנו סהדי המעידים על השטר שסכמו כן, וזמנו כן, וכך שם המלוה והלוה". אבל כשכותבין סתם אנחנו סהדי כתבנו שטרא אניירא וחתמנו אמחקא, פסול, דיאמרו עדים רק אזה חתמו, כמו בטיוטא שאומרין עדים אטיוטא חתמו. ועיקר לא כדבריו אלא "אנחנו עדים" מספיק, ודוקא בטיוטא שהרחיקו העדים מגוף השטר שלא כדרך העדים דדרך העדים לחתום בסמוך, אמרין סהדי אטיוטא חתמו, אבל כשחותמים סמוך לכתב אכולא מילתא מסהדי (נתמ"מ).

²² עי' שו"ע (ח"מ סי' מה סכ"ב): שטר שהוא על המחק ועידיו על הנייר, פסול. אפילו כתבו: אנו העדים חתמנו על הנייר והשטר מחוק, דסוף סוף ימחק השטר ויזיפו ויכתוב מה שירצה, אף על פי שנמחק שני פעמים, אינו ניכר, כיון שאין אצלו מקום שמחוק פעם אחת שיוכלו להבחין בין זה לזה.

אפילו כתבו אנו העדים כו' - כלומר, אפילו כתבו כן על הנייר לפני חתימתן ובא שטר כזה לפנינו, דודאי השתא לא נעשה בשטר זה שום זיוף, אפ"ה פסול מטעם דסוף סוף ימחקנו כו', אבל אין לפרש אפילו כתבו העדים כן בין עד לעד, דא"כ בלאו הכי פסול, דשמא היה שטר זה כפשוטו כולו על הנייר וחתם עד הראשון ואחר כך מחק כל השטר, והעד השני כתב כן אחר עד הראשון, והעד הראשון אינו מסכים על זה, ונמצא שאין השטר נכשר רק על פי עד אחד ואינו כלום. ולא דמי לסעיף שלפני זה, דהתם מה שנכתב בין עד לעד הוא לתועלת הלוה שלא יזייף המלוה השטר, משא"כ הכא שהוא לתועלת המלוה, פשיטא שאינו כלום כיון שאין כאן אלא עד אחד, דא"כ כל מלוה אחר שיחתם עד אחד יזייף בשטר מה שירצה ויקיימו בין עד לעד ויעשה קנוניא עם העד השני (ש"ד).

אינו ניכר כיון שאין אצלו מקום כו' - לפ"ז אפילו אם יכתבו בין עד לעד במקום השטר נמחק פעם אחת לא מהני (סמ"ע).

²³ עי' שו"ע (ח"מ סי' מה סכ"ב): הוב"ד לעילה ערה 22.

קסד ע"ב

והלא אינו דומה זמנו של זה לזמנו של זה. פשוט, מלך שנה, מונין לו שנה, שנים, שנים, מונין לו שנים. מקושר, מלך שנה, מונין לו שנים, שנים, מונין לו ג', וזימנין דיזיף מיניה זוזי במקושר ומיתרמי לו זוזי ביני ביני ופרע ליה, וא"ל: הב לי שטראי, ואמר לו: אירכס לי, וכתב לו תברא, וכי מטי זמניה משוי לו פשוט, וא"ל: הני השתא דיזפת מינאי. קא סבר: אין כותבין שובר. ומי בקי רבי במקושר. והא הוא מקושר דאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי: שטר מאוחר זה, וא"ל זונין לרבי: כך מנהגה של אומה זו, מלך שנה, מונין לו שנים, שנים, מונין לו שלש. בתר דשמעה מזונין סברה. ההוא שטרא דהוה כתב ביה בשנת פלוני ארכן, א"ר חנינא: יבדק אימתי עמד ארכן בארכנותיה. ודלמא דאריך מלכותיה. אמר רב הושעיא: כך מנהגה של אומה זו, שנה ראשונה קורין לו ארכן, שניה, קורין לו דיגון. ודלמא עבורי עברוהו והדר אוקמוהו. אמר ר' ירמיה: ההוא, ארכן דיגון קראו ליה. ת"ר: הריני נזיר, (הינא) סומכוס אמר: הינא, אחת, דיגון, שנים, טריגון, ג', טטריגון, ארבע, פנטיגון, חמש. תנו רבנן: בית עגול²⁴, דיגון, טריגון, פנטיגון, אינו מטמא בנגעים, טטריגון, מטמא בנגעים. מנא הני מילי. דתנו רבנן: למעלה אומר קיר, קירות, שנים, למטה אומר קיר, קירות שנים, הרי כאן ארבע. ההוא מקושר דאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי: אין זמן בזה. א"ל ר' שמעון ב"ר לרבי: שמא בין קשריו מובלע. פלייה וחזייה. הדר חזא ביה רבי בבישות, א"ל: לאו אנא כתבתי, ר' יהודה חייטא כתביה. א"ל: כלך מלשון הרע הזה. זימנין הוה יתיב קמיה וקא פסיק סידרא בספר תהלים, אמר רבי: כמה מיושר כתב זה, אמר לו: לאו אנא כתבתי, יהודה חייטא כתביה. א"ל: כלך מלשון הרע הזה. בשלמא התם איכא לשון הרע²⁵, אלא הכא מאי לשון הרע איכא. משום דרב דימי, דתני רב דימי אחוה דרב ספרא: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבריו²⁶, שמתוך טובתו בא לידי רעתו. אמר רב עמרם אמר רב, שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהור עבירה, ועיון תפלה, ולשון הרע. לשון הרע סלקא דעתך.

²⁴ עי' רמב"ם (טומאת צרעת פ"ד ה"ו): אין הבית מטמא בנגעים עד שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר ויהא לו ארבעה כותלים והוא בנוי בארץ באבנים ועפר ועצים שנאמר את אבניו ואת עציו ואת עפרו, אבל אם היה בו פחות מארבע אמות על ארבע אמות או שהיה עגול או שהיה בעל שלשה כותלים או בעל חמשה או שהיה בנוי בספינה או תלוי על ארבע קורות אינו מטמא בנגעים, היה בנוי על ארבעה עמודים מטמא בנגעים.

²⁵ עי' רמב"ם (דעות פ"ז ה"ב): אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אף על פי שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם, יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע, והוא המספר בגנות חבריו אף על פי א שאומר אמת, אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חברו, אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי, על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. +/השגת הראב"ד/ אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר כך עשה איש פלוני. א"א לא אלא קשה הראשון מן השני שהראשון הוא תליתאי והורג נפשות והשני תנין ואינו הורג אלא את עצמו, בינה זאת+.

²⁶ עי' רמב"ם (דעות פ"ז ה"ד): ויש דברים שהן אבק לשון הרע, כיצד מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה, או שיאמר שתקו מפלוני איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה וכיוצא בדברים האלו, וכל המספר בטובת חבריו בפני ה שונאיו הרי זה אבק לשון הרע שזה גורם להם שיספרו בגנותו, ועל זה הענין אמר שלמה מבורך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו, וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש כלומר שאינו מדבר בשנאה, הוא ששלמה אמר בחכמתו כמתלהלה הירור זקים חצים ומות ואמר הלא משחק אני, וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שיספר לתומו כאילו אינו יודע שדבר זה שדבר לשון הרע הוא אלא כשממחין בו אומר איני יודע שדבר זה לשון הרע או שאלו מעשיו של פלוני.

קסה ע"א

אלא, אבק לשון הרע. אמר רב יהודה אמר רב: רוב בגזל²⁷, ומיעוט בעריות, והכל בלשון הרע. בלשון הרע סלקא דעתך. אלא, אבק לשון הרע.

רשב"ג אומר: הכל כמנהג המדינה. ותנא קמא לית לו מנהג מדינה. אמר רב אשי: באתרא דנהיגי פשוט, וא"ל: עביד לי פשוט, ואזל עבד לו מקושר, קפידא. נהיגי מקושר, וא"ל: עביד לי מקושר, ואזל עבד לו פשוט, קפידא. כי פליגי, באתרא דנהיגי בפשוט ומקושר, וא"ל: עביד לי פשוט, ואזל עבד לו מקושר, מר סבר: קפידא, ומר סבר: מראה מקום הוא לו. אמר אביי: רשב"ג ור"ש ור' אלעזר, כולהו סובר: מראה מקום הוא לו. רשב"ג, זה של אמרן. ר"ש, דתנן, ר"ש אומר: אם הטעה לשבח, הרי זו מקודשת. ר' אלעזר, דתנן: האשה שאמרה התקבל לי גיטי ממקום פלוני²⁸, וקיבלו לה ממקום אחר, פסול, ור' אלעזר מכשיר. מר סבר: קפידא, ומר סבר: מראה מקום הוא לו.

[פשוט שכתוב בו עד אחד כו']. בשלמא מקושר שכתוב בו שני עדים פסול, איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל ובעלמא כשר הכא נמי כשר, קמ"ל דפסול, אלא פשוט שכתוב בו עד אחד, פשיטא. אמר אביי: לא נצרכא, דאפי' עד אחד בכתב ועד אחד בפה. אמימר אכשר בעד אחד בכתב ועד אחד על פה²⁹. א"ל רב אשי לאמימר: והא דאביי מאי. א"ל: לא שמיע לי, כלומר לא סבירא לי. אלא קשיא

²⁷ עי' רמב"ם (איסור"ב פכ"ב הי"ט):

²⁸ עי' שר"ע (אה"ע סי' קמא סמ"ט):

²⁹ עי' שר"ע (חור"מ סי' ל ס"י): וכן אם היה עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה, מצטרפין. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: אני קניתי מידו על דבר זה ולא בא המלוה הזה ולא שאל ממני לכתוב, שניהם מצטרפים לעשות המלוה בשטר, ואינו יכול לומר: פרעתי. (ועיין לקמן ריש סימן נ"א).

עד אחד בכתב כו' מצטרפים - פירוש, ואינו יכול לישבע נגד כל עד בפני עצמו ולומר להד"ם, דהרי יש שני עדים נגדו יחד ע"י הצירוף. ולענין טענת פרעתי תלוי בפלוגתא, כמ"ש בסימן נ"א סעיף ב' (סמ"ע).

ואם אמר זה שלא כתב עדותו וכו' לעשות המלוה בשטר - היינו שיכול לגבות בו ממשעבדי, ועי' לקמן סי' נא סק"ב? (סמ"ע)

פרעתי - והוא הדין דמצטרפין עד אחד בשטר עם העד שאומר קניתי מידו לגבות ממשעבדי (קצה"ח).

תמניתין. הא קא ושמע לך, דשנים במקושר כעד אחד בפשוט, מה התם פסולא דאורייתא, אף הכא נמי פסולא דאורייתא. תדע, דשלחו מתם חברייא לר' ירמיה: עד אחד בכתב ועד אחד על פה, מהו שיצטרפו. אליבא דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה לא תיבעי לך, דאפילו שנים בכתב ושנים על פה לא מצטרפי, אלא כי תיבעי לך, אליבא דר' יהושע בן קרחה, שנים בכתב ושנים על פה הוא דמצטרפי, אבל עד אחד בכתב ואחד על פה לא מצטרפין, או דלמא לא שנא. שלח להו: אני איני כדאי ששלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שיצטרפו. אמר לו: אנן הכי מתנינן לה, דשלחו לו חברייא לרבי ירמיה: שנים שהעידו אחד בבית דין זה ואחד בבית דין זה, מהו שיכואו בית דין אצל בית דין ויצטרפו. אליבא דתנא קמא דר' נתן לא תיבעי לך, דאפילו בחד בית דינא נמי לא מצטרפי, אלא כי תיבעי לך, אליבא דר' נתן, בחד בי דינא הוא דמצטרפי, אבל בתרי בי דינא לא מצטרפי, או דלמא לא שנא. ושלח להו: אני איני כדאי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שיצטרפו. אמר לו: מהו הכי שלחו ליה: שנים שהעידו בב"ד זה וחזרו והעידו בב"ד זה, מהו שיכואו אחד מכל ב"ד ויצטרפו. אליבא דר' נתן לא תיבעי לך, השתא עדים מצרפינן, דיניי מיבעיא. אלא כי תיבעי לך, אליבא דר' נתן, עדים הוא דלא מצרפינן, אבל דיניי מיבעיא, או דלמא ל"ש. שלח להו: אני איני כדאי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שיצטרפו. רבינא אמר, הכי שלחו ליה: שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן, צריכי למכתב במוותב תלתא הוינא וחד ליתוהי, או לא. שלח להו: אני איני כדאי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שצריכי למכתב במוותב תלתא הוינא וחד ליתוהי³¹. ועל דא עיילוהו לרבי ירמיה בבי מדרשא.

מתני. כתבו בו זווין³² מאה דאינון סלעין עשרין, אין לו אלא עשרין. זווין מאה דאינון תלתין סלעין, אין לו אלא מנה. כסף זווין דאינון ונמחק, אין פחות משתים³³. כסף סלעין דאינון ונמחק, אין פחות משתים.

ונמחק אותו הסכום - פירוש, דלאחר תיבת "דאינון" יש מחק ולא נכתב משם והלאה מה הוא הסך של "דאינון", אמרינן דמיעוט רוב שנים (סמ"ע), נראה לי אם בא שטר לפני בית דין וכתוב בו סלעים ולא נכתב שם שום סכום רק הניח מקום פנוי אצל תיבת סלעים, והאמין לזה למלוא שיתבט שם איהו סך שירצה, אפילו שנים אינו גובה בשטר זה, כיון שיכול להזדיף ולכתוב יותר ממה שהלוה לו, וכמ"ש בריש הסימן, אף על גב דהיה יכול לתקנו קודם שבא לבית דין, מטעם דכיון דהעדים חתמו על זה תחילה בפיסול, שוב אין לו תקנה, וכמ"ש בסימן מ"ה סעיף (ט"ז) (ו"ט), כולל"ד ברור וכוון (ט"ז).

אין לו אלא שנים - אם המלוה אומר חמש היה הסך, והלוה אומר שנים היה, צריך לישבע היתת ופטור משבועה דאורייתא, כמו בכתוב בו סלעים הנזכר בסעיף שאחר זה (סמ"ע), ונראה דאם הלוה אומר שלש, דחייב שבועה דאורייתא, דלא הוי משיב אבידה כמו בסלעים דינרין, דשאני התם דמסייע ליה שטרא, מה שאין כן בנמחק דלית ליה סיוע והוי מיגו דהזעה (נתה"מ).

³⁴ עי' שר"ע (ח"מ סי' מב ס"ו): אם נמחק מהתחתון אות אחת, שאיפשר להבין עניינו מהעליון, למדין ממנו. כגון שכתוב למעלה שנתחייב לחנני, ולמטה כתוב: לחנו, ילמד תחתון מעליון וינתן לחנני. אבל שני אותיות אין למדים, כגון למעלה: חנני, ולמטה: חן. ואפילו אם יש תיבה העליונה ששה אותיות, ולא נמחק בתחתון אלא שתיים, אין למדים ממנו. וכיון שאין למדין יודע שנמחק השטר, פסול, ואין גובין בו. אבל אות אחת למדין, אפי' אין בעליון אלא שתי אותיות, ואנו צריכים ללמוד חצי תיבה. ואם היה חסרון בלא מחק, שלמעלה כתב: חנני, ולמטה כתב: חן, ודאי חזרה היא, שהסופר לא היה טועה שתי אותיות, וינתן לחן.

אם נמחק מהתחתון אות אחת כו' - כלל דינים הללו הוא, שאות אחת הוא דרך הסופר לקצר או להתמחק מעצמו לפעמים שלא בכונה, ולכן למדין מהעליון, מה שאין כן בשתי אותיות. לכן אם נחסרו שתי אותיות שלא נכתבו מעולם, אמרינן, ודאי הלוה שם בפי הסופר לכתוב כן מפני שלא היה לבסוף מחנני כי אם מחן, וינתן לחן. אבל כשנכתבו מתחילה ואח"כ נמחקו שתי אותיות, ודאי בכונה נמחקו, ולא ידענו אם מחקם מפני חזרה שלהן מחן, או מחקם כדי לפסול השטר, משום הכי אין גובין בו שום אחד מהן. והיינו דוקא כשהשטר נמצא ביד שליש ואינו יודע למי יתנו [הגה. והוא הדין אם איש אחר הוציא שטר וכתב בו למעלה שם הלוה חנני, ומלמטה חנו, שיגבה מחנני ולא מחנו, ואם כתב למטה חן יגבה מחן ולא מחנו], דאיכא למימר שחזר מן העליון והלוח לזה התחתון. אבל כשהשטר ביד חנני או חן, ואינו שהשטר בידו גובה בו בין בחסרון בין בנמחק (סמ"ע), יש חולקים על הסמ"ע ואפילו אם השטר ביד חנן אינו גובה (ש"ך ונתה"מ), ואם השטר ביד השליש, אף אם אומר שחנן הלוה המעות והוא יודע שהשטר נכתב לחנן ובטעות נכתב חנני, ודאי דאינו נאמן, דמכחיש להעדים, ואין השליש נאמן להכחיש עדים ולא לעשותן לטועין. ואם השטר ביד חנו, אף דחנן ודאי אינו גובה, דמצי הלוה לטעון מחנני לויית ופרעתי לו וממני נפל ואתה מצאתו, מ"מ גם חנני אינו גובה, כיון שהשטר ביד חנו הדין כמבואר לעיל (סי' מא ס"ד) בשטר שיוצא מתחת יד אחר הדלהו נאמן לטעון ממני נפל, דכאן לא שייך הטעם מיגו שכתב הסמ"ע שם סק"ל², ועיין סמ"ע לקמן (סי' סו ס"א ד"ה טען לוי), כיון דחנן טוען שהוא בעצמו הלוה, וכן בשליש שטוען שחנן הפקיד אצלו הוי כמו שהוא ביד חנו. אמנם לפי מה שכתבתי לקמן (בחייושם) שם) מבואר דאף כשהשטר ביד חנו גובה חנני (נתה"מ).

ילמד תחתון מעליון - אם מלמעלה כתב חנו ולמטה כתב נני, לא יגבה בשטר זה משום דחזו מהן והמע"ה, ואם הוא שטר מתנה לא ינתן לשום אחד מהן דהמע"ה (סמ"ע), ועיקר דאם למעלה כתוב חנו ולמטה נני אם ילמוד תחתון מעליון ועליון מתחתון. והיינו כיון דדרך סופרים לחסר אות אחת, אפשר שחיסרו למעלה היר"ד מחנני ולמטה הח' מחנני והוי כאילו נכתב בשניהם חנני. ואם כתבו הרשאה זה לזה גובין ממה נפשך, היינו נני וחנני, דלחנן ודאי לא נכתב מהתחתון עיקר (נתה"מ).

יודע שנמחק השטר - פי' שנמחק השטר אחר שכבר כתב הסופר חנני, ולכן הוא פסול. מה שאין כן כשמעולם לא כתב "חן", דהיינו דין חסרון שכתב המחבר אחר זה, דדינן אותו בחזרה וינתן לחן (סמ"ע).

³⁰ עי' שר"ע (ח"מ סי' ל ס"א): העיד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין אחר, יבא בית דין אצל ביה דין ויצטרפו עדותן. הגה: אבל אחרים ששמעו הענין, אינן יכולין להצטרף, דהוי עד מפי עד.

יבא בית דין אצל בית דין כו' - דוקא כל שני הבתי דינים מצטרפין, אבל מקצת מבית דין האחד ומקצת מב"ד השני אינן יכולין להצטרף ולהעשות ב"ד חדש ולדון על עדותן, כיון דלא העיד אלא אחד מהעדים בכל ב"ד, והוה ליה ג"כ כעד מפי עד, משא"כ בסעיף שאחר זה דמיייר שהעידו שני העדים בכל הבתי דינים (סמ"ע), דוקא כל הב"ד, כמ"ש הסמ"ע (סקל"ד) כיון שלא שמעו רק מן אחד מהעדים, ואחר כך בסעיף (ג"ג) [ו"ב] כתב כל שהעידו שני עדים בבית דין יכולים שנים או אפילו אחד מהם לצרף. והטעם שיש כאן עדות שלימה, נמצא דהוא מתרני בעינין צירוף, או בית דין שלם מאחד שהעיד בפניהם, או עדות שלימה בפני בית דין ואח"כ בא אחר לצרף. ונלע"ד דבחלוקה השניה הויין שנים מן השוק לכל הפחות כמו אחד מן ב"ד, דכל שהעידו שנים בפני ב"ד ושנים אחרים שמעו שקיבלו הבית דין עדותן, שוב אין תורת עדות על אותה השמיעה אלא מעשה ב"ד, ויכולים להעיד בפני ב"ד אחר על אותה שמיעה לדון עליה. והכי דייק לשון המרדכי ישן [ב"ב סי' תרמ"ד הג"ה א'] שהביא ב"י [מחודש ט'], עדים ששמעו חקירות ב' עדים בשני ב"ד הוה כעד מפי עד, שמע מינה דכל ששמעו חקירות שני עדים בב"ד (אחר) [אחד] ודאי מהני וכמ"ש. גם לשון רמ"א מורה כן, שהרי כתב אחר סעיף ו"א, אבל אחרים ששמעו כו', [א]מ"ש המחבר שהעידו כל אחד בב"ד אחר, בזה דוקא לא מהני צירוף, אבל לא בהעידו שנים לפני ב"ד אחד. אלא שבסמ"ע ס"ק (כ"ז) [ל"ה] כתב, דלא מהני בשנים ששמעו שנחקרה עדות שנים בבית דין. ואין מקום לדברים אלו לע"ד. ועיינתי בד"מ [סעיף ו"ב] ולא ראיתי שם אלא דברי המרדכי שהביא ב"י. ומ"ש ב"י [מחודש י'] בשם נמוקי יוסף בשנים ששמעו מפי עדים לאו כלום הוא, זה קאי אשנים שקיבלו עדות, ועיין בנמוקי יוסף פרק חזקת הבתים [ב"ב כ' ע"א מדפי הר"ף] בפשט המחאה בפני שנים, ותבין דעתו. וזה נלע"ד ברור כשמש (ט"ז), [כהוספה על דברי הסמ"ע] נראה דוקא אחד מכל בית דין אינם יכולים להצטרף, אבל שנים מכל בית דין מצטרפין, דכל שנשאר שנים עדיין תורת בית דין עליהן (נתה"מ).

אבל אחרים ששמעו כו' - פירוש, אפילו ששמעו ששני העדים העידו בב"ד האחד ושנחקרה עדותן באותו ב"ד, מ"מ לא יעידו בפני ב"ד אחר לדון על פ"פ עדותן, וכנה"ג בב"ד שקיבלו עדות של שנים יכולין להעיד לפני ב"ד אחר על עדותם שקיבלו (סמ"ע), וי"א דאם שמעו ששני העדים העידו בב"ד האחד ושנחקרה עדותן בב"ד, יכולים להעיד בפני ב"ד אחר לדון על פי עדותן (קצה"ח).

³¹ עי' שר"ע (ח"מ סי' מו סכ"ט):

³² עי' שר"ע (ח"מ סי' מב ס"ה): הוב"ד לעיל הערה.

³³ עי' שר"ע (ח"מ סי' מב ס"א): כתוב בשטר: ממטבע פלוני דאינון כך וכך חייב פלוני לפלוני, ונמחק אותו סכום ואינו ניכר, אין לו אלא שנים מאותו מטבע.

קסו ע"א

ואימא: פריטי. פריטי דדהבא לא עבדי אינשי. זהב בדינרין, אין פחות מבשני דינרין כסף זהב³⁵. ואימא: דהבא פריכא בתרי דינרי דהבא קאמר. אמר אביי: יד בעל השטר על התחתונה. (רישא דקתני: כסף בדינרין, אין פחות משני דינרין זהב כסף, למה. אימא: כספא נסכא בתרי דינרי כספא קאמר). א"ר אשי: רישא, דכתב דינרי, סיפא, דכתב דינרין. ומנא תימרא דשאני בין דינרי לדינרין. דתניא: האשה שהיו עליה ספק חמש לידות³⁶, ספק חמש זיבות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, ואין השאר עליה חובה, היו עליה חמש לידות ודאות, חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה. מעשה ועמדו קינים בירושלים בדינרי זהב, אמר רבן שמעון בן גמליאל: המעון הזה. אם אליו הלילה עד שיהו בדינרין. נכנס לבית דין ולימד: האשה שהיו עליה חמש לידות ודאות, חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, ואין השאר עליה חובה.

³⁵ עי' שו"ע (חור"מ סי' מב סי"ג): הוב"ד לעיל הערה 6.

³⁶ עי' רמב"ם מחוסרי כפרה (פ"א ה"י):

ועמדו קינין בו ביום ברבעתים.
 כתוב מלמעלה וכו'. תנו רבנן: ילמד התחתון מן העליון באות אחת³⁷,
 אבל לא בשתי אותיות, כגון: חנן מחנני וענן מענני. מה שונה שתי אותיות
 דלא. דלמא מיתרמי שם בן ארבע אותיות והוה לו פלגיה דשמא. אי הכי,
 אות אחת נמי, דלמא מיתרמי שם בן שתי אותיות והוה לו פלגיה דשמא.
 אלא, שתי אותיות היינו טעמא, דלמא מיתרמי שם בן שלש אותיות והוה
 לו רובא דשמא. אמר רב פפא: פשיטא לי, ספל מלמעלה וקפל מלמטה³⁸,
 הכל הולך אחר התחתון. בעי רב פפא: קפל מלמעלה וספל מלמטה, מאי.
 מי חיישינן לזבוב, או לא. תיקו. ההוא דהוה כתב ביה שית מאה וזווא,
 שלחה רב שרביא קמיה דאביי: שית מאה איסתירי וזווא, או דלמא שית
 מאה פריטי וזווא. אמר לו: דל פריטי³⁹, דלא כתבי בשטרא, דאסוכי מסכן
 להו

³⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' מב ס"ו): הוב"ד לעיל הערה 34.

³⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' מב ס"ז): כתוב בו מלמעלה: ספל (פירוש מדה שמחזקת
 סאה וחצי), ומלמטה: קפל (פירוש מדה שמחזקת קב וחצי בלבד), הכל הולך
 אחר התחתון, שהקפל פחות מספל. כתוב מלמעלה: קפל, ומלמטה: ספל,
 חוששים שמא זבוב הסיר רגל הקוף ונעשה סמ"ך, ואינו גובה אלא קפל. וכן כל
 כיוצא בזה, שיד בעל השטר על התחתונה.

מלמעלה ספל כו' - ספל הוא נוטרקון סאה ופלאג, וקפל קב ופלאג, וזהו
 שסיים וכתב שקפל פחות מהספל (סמ"ע וש"ך).
 שהקפל פחות מהספל - הטעם הוא משום דדרך הזבוב לקצר האות ולעשות
 מקר"ף סמ"ך ולא להאריך לעשות מסמך קר"ף, ומשום הכי אף אם היה קפל
 הכתוב למטה טפי מספל הכתוב למעלה הולכין אחר התחתון ממה נפשך, דאי
 ספל היה כתוב למעלה מתחילה, נמצא חזר מספל לקפל והולכין אחר התחתון,
 וכנ"ל סעיף ה' בכתב למעלה מאה ולמטה מאתיים, ואי מתחילה היה גם מה
 שכתוב למעלה קפל ומכח זבוב נעשה ספל, מכל שכן דנותנין לו קפל (סמ"ע),
 כתב הסמ"ע [סקכ"א], מדתלי הרמב"ם טעם בפחות, שמע מינה דסבירא ליה
 דתלינן בזבוב גם לענין שמארכת האות, דלא כרשב"ם ותוס'. וליתא לע"ד, דהא
 אמרינן בגמרא [ב"ב קס"ו ע"ב] פשיטא למעלה ספל ולמטה קפל, דהולכין אחר
 התחתון, אלא מביעיא ליה למעלה קפל ולמטה ספל מי חיישינן לזבוב או לא.
 משמע דבמעלה אין לו ספק כלל אי תלינן בזבוב, אלא הולכין אחר התחתון
 בבירור ממה נפשך, הן אם נמחק לעיל מכח זבוב הן אם חזר בו ממה שכתב
 למעלה. ועוד ראייה ממה דאיתא בסוטה דף כ' [ע"א] דאמר רבי ישמעאל להווא
 סופר בני הזהר במלאכתך שמלאכת השמים היא, והשיב הסופר אפילו למיחש
 שמא יבוא זבוב וימחק תגא דדל"ת ויעשה ר' לא חיישינן, כי יש לי קנקנתום
 שאני מטיל לתוך הדיו. ופרש"י [ד"ה דבר אחד] שלא יהא נמחק לגמרי. ואם
 איתא שהזבוב יכול להוסיף אות, מאי שבחא דהאי סופר בהטלת קנקנתום, הא
 [איכא] חשש שישנה באות [ש]דרכה לקלקל ולמשוך הדיו קצת. ולכאורה זה
 כתב רמ"א באבן העזר סימן קכ"ה סעיף ט"ו דאם בא זבוב ומשך הדיו לא
 ימחק כו'. ומה שכתב שהקפל פחות וכו', לא נתכוין לומר מטעם [דיד] בעל
 השטר על התחתונה, אלא בא להורות פירושו דהאי קפל וספל שיש חילוק
 ביניהם והולכים אחר התחתון בין לקולא בין לחומרא. ומ"ש הטור שיד בעל
 השטר על התחתונה, קאי האי טעם על מה שאנו תולין בזבוב שהוא סברא
 רחוקה ולא אמרינן חזרה היא, אבל אם למטה קפל, בלאו זבוב אין לו אלא
 הפחות אלא חזרה היא. ואין להקשות אמאי לא אמרינן כאן כמו דאמרינן
 בשאר לשונות הסותרים זה את זה בסימן ר"ח [סעיף י"ד] ובסימן ש"ב [סעיף
 ט"ו]. דכבר כתב נמוקי יוסף פרק השואל [ב"מ נ"ט ע"ב מדפי הר"ף] דוקא
 כשהם סמוכים כגון אסתרי מאה מעי וכו' (ט"ז), אף שיש לו מינו דאי בעי היה
 מוחק ליה לק', ובנמחק אות אחת מהתחתון לומדין מהעליון, מ"מ הוי כמינו
 במקום עדים, דמה שלמטה ודאי חזרה הוא (נתה"מ).

³⁹ עי' ש"ע (ח"מ סי' מב סט"ו): היה כתוב בו חשבון סתם, הולכים אחר
 המנהג שרגילים לעשות בו באותו מקום סכום חשבונם, כההוא שטרא דכתב
 ביה: שית מאה וזווי, דאיכא לספוקי בשית מאה איסתרא וזווא, או בשית מאה
 זווי וזווא, דאמרינן שיתן לו שית מאה איסתרי, שהוא פחות. אבל אין לספק
 בשית מאה פרוטות, לפי שאין עושים סכום חשבון מפרוטות. לשון שרגילים
 לכתוב בשטרות, אף על פי שאינו מתקון חכמים, אלא לשון שנהגו ההדיטות
 לכתוב במקום ההוא, הולכים אחרי, ואפילו לא נכתב, דנין אותו כאילו נכתב.
 הגה: וה"ה תקנות הקהל, או דבר שהוא מנהג העיר. מי שמגדל יתום בתוך
 ביתו, וכתב עליו כשטר בני, או היתום כתב על המגדלו: אבי, או: אמי, לא
 מקי מזוריף, וכשר, והואיל וגדלוהו ראוי לכתוב כך.

כההוא שטרא כו' - שטר שכתוב בו מאה וחמשים דינרין, גם המאה הוא
 דינרין, ואין אומרים שהם מעות (סמ"ע), כונת הסמ"ע, דבשלמא בכתוב בו שית
 מאה וזווא, שם זווא הוא תיבה בפני עצמה ואינו בא לפרש, והרי לא נכתב
 פירוש על השית מאה מה הן, ויכול ליתן לו מטבע הפחות שדרך לסוכם באותה
 מדינה. אבל כשנכתב מאה וחמשים דינרי זהב, שהשם דינרי זהב נכתב לפרש
 על הסך שלמעלה על איזה מטבע היא כונתו, לא שייך לומר שאינו מפרש רק
 החמשים ולא על המאה, דאם לא בא לפרש רק החמשים שהן דינרי זהב

והמאה הן מין מטבע אחרת, היה לו לפרש ג"כ המאה איזה מין מטבע הוא כמו
 שפירש על החמשים. אלא ודאי שהפירוש דינרי זהב קאי גם על המאה, וכונתו
 שהמאה וחמשים הן דינרי זהב. מה שאין כן אם כתוב בשטר מאה ואחד דינר
 זהב מפרשינן המאה שהן רק מאה זהובים כסף (נתה"מ).

איסתרא וזווא כו' - איסתרא הוא סלע (סמ"ע).

בשית מאה איסתרא. נ"ב ע' תשו' ב"ח סט"ו (רע"א).

שאיין עושיין סכום חשבון מפרוטות - פירוש, אלא מצרפין אותו לזו או
 איסתרא וכותבין חשבון הזוזים או האיסתרא (סמ"ע).

לשון שרגילים כו' - עיין מזה בתשובות מהרש"ך ספר ג' סי' מ"ז מ"ח וסי'
 קט"ז, ותשובת מהרא"ן חיים סוף סי' כ"א (ש"ך).

ואפילו לא נכתב דנין אותו כאלו נכתב - פירוש משום דמסתמא היה דעתו
 שיכתוב כן. ולפי זה משמע בפשיטות דהיינו דוקא שידוע שידע מזה, אבל אם
 לא ידע מזה אף על פי שנהגו ההדיטות כן אין דנין אותו כאילו נכתב, וכן הוא
 לקמן (סי' סא ס"ה ברמ"א סק"ט?), ועיין לקמן (סי' קד ס"ב ברמ"א ודברי שם
 סק"?) (ש"ך), מש"כ סי' סא צ"ל סי' עא סק"ג (רע"א).

או אמי - מהאי טעמא יש להכשיר אם כתב לחמותו אמו (סמ"ע), ויש לפקפק
 בדבר (רע"א).

הואיל וגדלוהו - זה דוקא באין להמגדל בני (רע"א). ויש חולקים, ועיין מה
 שכתבתי בפ"ת ל"ד סימן ר"ז סק"א (פ"ת).

ומשוי להו זוזי, מאי אמרת. שית מאה איסתירי וזוזא, (שית מאה זוזי וחד זוזא) יד בעל השטר על לאחתונה⁴⁰. אמר אביי: מי דבעי למחוי חתימות ידיה בבי דינא⁴¹, לא לחוי בסוף מגילתא, דלמא משכח לה אחר וכתבי דמסיק ביה זוזי, ותנן: הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין⁴². ההוא בזביןא דאתא לקמיה דאביי, אמר לו: ניחזי לי

⁴⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' מב ס"ט): הוב"ד לעיל הערה 39.

⁴¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' סט ס"ב):

⁴² ע"י ש"ע (ח"מ ס' סט ס"א):

ע"י ש"ע (ח"מ ס' לט ס"א): המלוה את חבריו בעדים, או שהודה בפני עדים שהוא חייב לו, נקרא מלוה על פה, ואינו גובה מהמשועבדים. והמלוה את חבריו בשטר, (גובה מן המשועבדים) אפילו לא כתב אחריות, דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא. ואם יש עדים שקנו מידו, אפילו לא נכתב, גובה ממשעבדי. הגה: ועיין לקמן סימן ס"א סעיף ב' וסעיף ג' איזה מקרי שטר, ועיין לקמן ריש סימן רכ"ה מדין אחריות טעות סופר.

או שהודה בפני עדים כו' - הא דמהני קנין בהודאה, היינו שקנו מידו שיתן לו חובו עד זמן פלוני, אבל אם אמר אתם הנני מודה לך בקנין בפני עדים שאני חייב לך, לא חייב שלא הקנה לו עתה שום דבר. ועיין לקמן (ס' מ סמ"ע סק"א) (סמ"ע), ו"א דמועיל הקנין אף בכה"ג, וצ"ע לדינא. ועיין בספר גדולי תרומה שער מ"ב ח"ה [ס"ג] דף [קפ"ב ע"ג. מיהו כל זה לענין שיהא טורף ממשעבדי, אבל לגבי עצמו פשיטא דמהני הודאה אף בלא קנין כשאמר אני מודה שאני חייב לך (ש"ך), אף דמסיק הש"ך בסק"ד? דאפילו לא התנה אמרינן אחריות טעות סופר הוא, מ"מ אם בא הלוה והודה בקנין שחייב לו מכבר מלוה על פה, נראה דלא אמרינן ביה אחריות טעות סופר, דהא עיקר הטעם דאמרינן אחריות טעות סופר, הוא משום דלא שדי אינש זוזי בכדי, (ע"י סמ"ע סק"ד? וש"ך סק"ד?), וזה שייך בשעת הלוואה כשלא רצה המלוה להלוות עד שיכתוב לו שטר או עד שיקנה בקנין סודר, אמרינן אף דלא התנה המלוה באחריות, כיון דהתנה על קנין סודר או שטר, ודאי דטעה במה שלא התנה באחריות, וכונתו היתה גם כן על אחריות, דלא שדי זוזי בכדי. אבל כשלא הלוה ומודה בקנין סודר על מלוה בעל פה שחייב לו מכבר זמן רב ולא התנה על אחריות, היאך שייך לומר שהטעה וטעה ויכח להתנות אחריות, דהא על הלוה לא שייך סברא דלא שדי זוזי בכדי, והמלוה אין לו כח להתנות באחריות, לומר עליו שטעה במה שלא התנה. ואף שהסמ"ע בסק"ב? כתב טעם אחר, משום כיון דהקנה לו בעין יפה, ודאי אין מקפיד בקלא, ואמרינן דמסתמא הוציאו העדים הקול, מ"מ נראה דמכרח הוא לטעם דלא שדי זוזי בכדי ג"כ, וללא סברא דלא שדי זוזי בכדי לא אמרינן דטעה, וכיון דלא התנה באחריות הוי כפירש שלא באחריות, רק מחמת סברא דלא שדי זוזי בכדי אמרינן דטעה, וא"כ בהודאה דלא שייך סברא זו, לא שייך לומר אחריות טעות סופר. ולכן מובן שבקנין סודר שיתן לו חובו עד זמן פלוני לא טריף ממשעבדי כשלא התנה [דלא כסמ"ע סק"ד? וש"ך סק"ד?], ומה שמובא בסמ"ע לעיל, הוא רק לענין אם יוכלו לכתוב בלא אמר "כתבו", שאין ממש בקנין זה, דכשאנו מקנה לו שום דבר הוי כקנין דברים דלא מהני אף לענין כתיבה, משא"כ במקנה ליתן חובו עד זמן פלוני דלא הוי קנין דברים וכתובין, ומיירי כגון שמתחילת הלוואה היה על זמן ארוך, ונתרצה בשעת הודאה שלם בזמן קרוב. אי נמי מיירי להיפך, שמתחילת הלוואה היה על זמן קרוב, ונתרצה המלוה להמתין לו על זמן ארוך, ושיקנה לו בקנין סודר בשעת הודאה, דזה דמי למתירה ושייך סברא דלא שדי אינש זוזי בכדי, אמרינן ביה אחריות טעות סופר (נתה"מ).

ואינו גובה מהמשועבדים - משועבדים נקראים נכסים שמכר הלוה או נתן במתנה לאחרים אחר שלום מהמלוה. וה"ט דאינו גובה מהם, משום דאינהו לא ידעו בהלוואה, דעדים בלא שטר לית ליה קול, דכיון דמסתמא לא ניחא ליה ללוה דליפוק עליה קול דהוא חייב, העדים אינם מוציאים הקול ויפסיד הלווקח, וה"ה המקבל מתנה, דבעיניו הללו נתנו למקבל מתנה דין לוקח, דאילו לא שקיבל הגואה ממנו לא היה נתון לו, אבל כשקנה בקנין סודר לפני עדים, אמרינן כיון דהקנה לו בעין יפה כ"כ ודאי אינו מקפיד בקול, ואמרינן דמסתמא הוציאו העדים הקול, ומשום הכי מסיק המחבר וכתב דבקנין לחוד אפילו לא נכתב השטר גובה ממשועבדים, וכזה דוקא כשהעדים לפניו וזוכרין זמן הקנין, דא"כ אעפ"י שהלוה מודה לו שקנה מידו מזמן זה, וגם יש עדים אחרים שראו הקנין, מ"מ הן לא מוציאים הקול אלא העדי קנין עצמן, ויש לחוש שמא העדים עצמן שכחוהו, ואינו גובה ממשועבדים מזמן הקנין אא"כ יש שטר ביד המלוה ונזכר בו לפניו, דאז גובה מאותו זמן (סמ"ע), מ"ש הסמ"ע לחקל בין כשהעדים לפניו או לא, וכ"כ עוד לקמן (ס' מג סק"ל?), ולא נהירא, כמ"ש לקמן (שם סק"ל?) (ש"ך), מ"ש הסמ"ע, היינו דוקא כשאין העדים לפנינו, דזה בלא הכי אין גובים ממשעבדי דהא יכול לטעון פרעתי אפילו תוך זמנו כמבואר לקמן (ס"ה). רק שטעם הסמ"ע אריך באם העדים לפניו ואין זוכרים זמן הקנין, ויש עדים אחרים שזוכרים הזמן, שאין מצטרפים לגבות מזמן הקנין מטעם שכתב הסמ"ע, והיינו דחיישינן כיון שרואין שאין העדים זוכרים הזמן אמרינן מסתמא שכתו ביום הקנין להפקיע הקול, דאם היו מפקיעין הקול ביום הקנין, היו כדוראי זוכרים זמנו. אמנם נראה דאם העדים לפניו זוכרים אם היה

מחתימות ידיה, דכי אתו רבנן מחו לי, מעברנא להו בלא מכסא. אחוי לו בריש מגילתא, הוה קא נגיד ביה, א"ל: כבר קדמוך רבנן. אמר אביי: מתלת ועד עשר לא לכתוב בסוף שיטה⁸, דלמא מזיף וכתב, ואי איתרמי ליה, ניהדריה לרבווריה תרין תלתא זימני, אי אפשר דלא מיתרמי לו באמצע שיטה. ההוא דהוה כתיב ביה תילתא בפרדיסא, אזל מחיקה לגגיה דבי"ת וקרעיה ושויה ופרדיסא. אתא לקמיה דאביי⁹, אמר לו: מאי טעמא רויח לו עלמא להאי וי"ו. כפתיה ואודי. ההוא דהוה כתב ביה מנת ראוברן ושמעון אחי, הוה להו אחא דשמיה אחי, אזל כתב ביה וי"ו ושויה ואחי. אתא לקמיה דאביי, אמר לו: מאי טעמא דחיק לו עלמא להאי וי"ו כולי האי. כפתיה ואודי. ההוא שטרא דהוה חתים עליה רבא ורב אחא בר אדא, אתא לקמיה דרבא, אמר לו: דין חתימות ידא דידי היא, מיהו קמיה דרב אחא בר אדא לא חתימי לי מעולם. כפתיה ואודי. א"ל: בשלמא דידי זייפת, אלא דרב אחא בר אדא דרתית ידיה, איך עבדת. אמר: אנחי ידאי אמצרא, ואמרי לה: קם אזרנוקא וכתב.

מתני. כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו¹⁰, והשובר לאשה, אף על פי שאין בעלה עמה¹¹, ובלבד שיהא מכירן. והבעל נותן שכר.

הקנין בראש חודש ניסן או בראש חודש אייר, דגובה עכ"פ מראש חודש אייר, דביום שזוכרין שאז ודאי כבר היה הקנין, בודאי הפקיעו הקול באותו יום. וכן מנהג העולם, שאם העדים מסופקים באיזה יום היה הקנין, שכותבין בשטר היום שברור להם שאז היה כבר הקנין. רק דעת הסמ"ע שאין מצרפים עדות אחרים שזוכרים הזמן, לכתוב מאותו זמן שזוכרו העדים האחרים (נתה"מ).

גובה מן המשועבדים כו' - "א הטעם דשעבודא דאורייתא, אלא דמלוה ע"פ לית ליה קלא תיקנו רבנן דלא ליטרוף משום פסידא דלקוחות. אמנם העיקר שהיא מח' ראשונים. ואפילו למ"ד שעבודא לאו דאורייתא בין בניזקין בין בחוב, מזה שבע"ח דדינה בבינונית ומיתמי בזבורית, ה"ה נמי שט"ח היוצא על היתומים שהתנה בפירוש על העידית אינו גובה אלא מן הזבורית, דהכי השתא, בע"ח דינה מדאורייתא בזבורית כדעולא, וגבי יתמי אוקמא רבנן דאדאורייתא, אבל דינה כיון דמדאורייתא גבי מינה ידיה גופיה בעידית, א"כ ביתמי נמי דלא גבי אלא מדרבנן, סוף סוף כיון דגבי, אוקמא דאדאורייתא כמו גבי ידיה גופיה (ש"ך), [ש"ך אות ב בד"ה ודעת הרא"ש וכו'] שהרי פ"ק דב"ק. "ב עיי' בשו"ת מהר"א ששון ס' ר"ח (רע"א), בין למ"ד שעבודא לאו דאורייתא בין למ"ד שעבודא דאורייתא אין חילוק בין מטלטלין למקרקע, אלא מדרבנן, ולענין זה עבדים בכלל מטלטלים, ולמאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא אפילו שעבדן בפירוש לא מהני ואפילו מאן דאמר שעבודא דאורייתא ג"כ סבירא ליה דאין אדם יכול לשעבד נכסיו ומשום דאין הקנאה לחצאין, והא דנכסיו משועבדים לאו מחמת הלוה הוא לפי שאין שעבוד הלוה מועיל כלל, אלא כיון דשעבודא דאורייתא ממילא נכסיו משועבדים, דהא אפילו בנזקין ופדיון הבן דהוא בלי מתחייב כלל ואפילו הכי התורה שעבד, וזוה לא שייך אין קנין לחצאין כיון דלאו מחמת הלוה הוא. וכיון דדין דבע"ח מן התורה בזבורית זה שעבד לו בפירוש מוסיף על התורה והוא שעבוד שבה, לא מהני ולא מידי כיון דאין שום שעבוד מועיל רק מה משועבד ממילא מדין תורה. ועי' לקמן (ס' קח סכ"א) גבי נזקין דגובה מיתומים גדולים ולקטנים הוא דעשו תקנה לא ליגבי אלא מזיבורית, וגבי בע"ח אפילו פירש לו את השבח אינו גובה את השבח אפילו מיתומים גדולים, דפירש לו את השבח מן התורה לא מהני משום דאין הקנאה לחצאין ואינו אלא מדרבנן, אבל נזקין דינו בעידית ושעבודו ממילא בעידית ולכן לא הפקיעו דינו אלא מקטנים ולא מגדולים, ואף על גב דודאי אדם יכול לחייב עצמו אעפ"י שאינו חייב, היינו לחייב עצמו ואז נמי נכסיו ממילא משועבדין מדאורייתא וכדין, אבל אדם אין יכול לשעבד לפי שאין הקנאה לחצאין. אמנם למ"ד שעבודא לאו דאורייתא משמע דאפילו מינה ידיה ליכא שעבוד נכסים מדאורייתא (קצה"ח), עיין ש"ך שהארץ לפלפל אי שעבודא דאורייתא אי לאו דאורייתא, והואיל ואינו נוגע כל כך לדינא לא הארכתי בו. והנה בפירושא דשעבודא דאורייתא, "א שעבודא דאורייתא הוא דשעבוד הוי כקנין ואינו יכול למכור ולהוריש, ולמאן דס"ל לאו דאורייתא, האמת דמינה גובין מדאורייתא, רק דס"ל דמכאן ולהבא גובה ולא אלים בשעת שעבוד כקנין, וכשמכר והוריש קודם וגביה שוב אינו יכול לגבות מהן. ויש אומרים דאפילו מינה לא שייך גובינא ושעבוד כלל בנכסים, רק הא דנחתנין לנכסים הוא מטעם כיון דפרעית בעל חוב מצוה וכופין אותו עד שתצא נפש, והא דנחתנין לנכסים הוא א"כ מתורת כפייה. נפקא מינה באם נשתטה אחר הלוואה, דהנה מדרבנן ודאי נשתעבדו הנכסים ונחתנין לנכסים דלא גרע מיורש, רק הנפקא מינה מדאורייתא, דלמאן דס"ל דמינה נשתעבדו נכסים מדאורייתא, גובין ממנו מדאורייתא, משא"כ למאן דס"ל דהוא מצד כופין אותו לקיים המצוה, וכמו שמכין אותו עדיף טפי למיחת לנכסים מלהכותו (נתה"מ), העיקר כדעת הסוברים שעבודא דאורייתא (פ"ת).

גובה מן המשועבדים - גורסים את המוסגר (סמ"ע).

ע"י המשעבד .

כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו¹²⁴, ואין כותבין למלוה עד שיהא לוח עמו. והלוה נותן שכר¹²⁵. כותבין שטר למוכר אף על פי

שאין לוקח עמו¹⁴, ואין כותבין ללוקח עד שיהא מוכר עמו. והלוקח נותן שכר¹⁵. אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם¹⁶, והחתן נותן שכר. אין כותבין שטר אירוסות וקבלנות אלא מדעת שניהם¹⁷, והמקבל נותן שכר¹⁸. אין כותבין שטרי בירויון וכל מעשה ב"ד אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנין שכר¹⁹. רשב"ג אומר: לשניהם כותבין שנים, לזה לעצמו ולזה לעצמו.

גמ'. מאי ובלבד שיהא מכירן. אמר רב יהודה אמר רב: ובלבד שיהא מכיר שם האיש בגט ושם האשה בשובר. יתיב רב ספרא ורב אחא בר הונא ורב הונא בר חנינא ויתיב אביי גבייהו, ויתיב וקמיבעיא להו: שם האיש בגט אין, שם האשה לא. שם האשה בשובר אין, שם האיש לא. וליחוש דלמא כתב גיטא ואזיל וממטי לו לאיתתיה דהיאך, וזמנין אזלא כתבה אשה שובר ויהבה לגברא דלאו דילה. אמר להו אביי, הכי אמר רב²⁰: שם האיש בגט, והוא הדין לשם האשה. שם האשה בשובר²¹, והוא הדין לשם האיש. וליחוש לשני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת, דלמא כתיב גיטא ואזיל וממטי לו לאיתתיה דהיאך. אמר להו רב אחא בר הונא, הכי אמר רב: שני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת²², אין מגרשין נשותיהן בלא זה בפני זה. וליחוש דלמא אזיל למתא אחרייתא ומחזיק לו לשמיה ביוסף בן שמעון, וכתיב גיטא וממטי לו לאיתתיה דהיאך. אמר להו רב הונא בר חנינא, הכי אמר רב: כל שהחזק שמו בעיר שלשים יום²³, אין חוששין לו. לא איתחזקו, מאי. אמר אביי: דקרו לו ועני²⁴. רב זביד אמר: רמאה ברמאותיה זהיר. ההוא תברא דהוה חתים עלה רב ירמיה בר אבא, אחיא לקמיה ההיא איתתא, אמרה ליה: לאו אנא הואי, אמר: אנא נמי אמרי להו לאו איהי היא, ואמר לי: מיקש הוא דקשא לה ובגר לה קלא. אמר אביי, אף על גב דאמור רבנן:

43 ע"י שר"ע (ח"מ סי' לט ס"ג): כותבין שטר ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו. (מיהו אם המלוה מוחה שלא לכתוב השטר ללוה, אין כותבין בעל כרחו). ואין כותבין שטר למלוה, עד שיהא לוח עמו. ואפילו אומר המלוה לעדים: כתבו השטר וחתמוהו, ויהיה בידכם, ואם [יבא הלוה להקנות] (יצא הלוה לתקנו) ממנו תתנוהו לי, ואם לאו, תקרעוהו, אין שומעין לו. במה דברים אמורים, בשטר שיש בו קנין, שהרי משעוה שקנו מידו נשתעבדו נכסיו לו או שכתב בשטר בהדיא שהנכסים יהיו משועבדים לו מעכשיו, אבל שטר שאין בו קנין, אפילו מסר מעות ללוה בפנינו, אין כותבין אפילו ללוה, עד שיהיה מלוה עמו ויתן השטר ביד המלוה בפנינו, שמה יכתוב עתה ללות ממנו בניסן, ולא ילוה ממנו עד תשרי, או [לוה אבל] לא ימסור לו השטר, ונמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן, שלא כדון, שלא הגיע לידו עד תשרי. הגה: אמר: קנו ממני שאני חייב לפלוני כך וכך וכתבו לו, הרי אלו כותבין ונותנין לו, ואין נותנין אותו ליד הלוח. אבל אם אמר: כתבו ותנו אותו בידי, לא יתנו למלוה, ולא יזכר המלוה עד שיצא מתחת יד הלוח.

כותבין שטר ללוה כו' - ע"י לעיל סק" דכותבין כשמכירין הלוה לחוד אעפ"י שאין מכירים להמלוה, כיון שאינן כותבין בלשון נוכח, ואין אדם חוטא ולא לו (סמ"ע), עיין לעיל סעיף ז' סק"י, ועיין לקמן (סי' רלח ס"א) ומה שכתבתי שם סק"י? (ש"ך), אבל שטר משכונא אין כותבין אא"כ מלוה עמו, ע"י לקמן (סי' סה סוף ס"א), אמנם לפמ"ש שם סק"ב, כותבים גם שטר משכונא ללוה בלא מלוה (פ"ח).

אין כותבין בעל כרחו - דלא ניחא ליה להשביע נפשו, בפרט בדבר שאינו שלו (סמ"ע).

ואפילו אומר המלוה לעדים כתבו כו' - ואפילו בא הלוה לפני עדים בלא המלוה, וקנו מידו שחייב לפלוני כך וכך, אפילו הכי אין שומעין להמלוה שבא אחרי כן ואומר לעדים כתבו לי שטר על פלוני הלוה שקנה לפניכם והודה שחייב לי כך וכך, כיון שהקנין היה שלא בפני המלוה, דקנין כזה לא ניתן מסתמא להכתב, ע"י לעיל סקט"ו? (סמ"ע), לפי שבשעת כתיבה הוא שקר ואולי מערים הוא. ועיין לקמן (סי' מו סכ"ד סק"ח? ונ"ט?) (ש"ך).

כתבו השטר וחתמוהו - בכתיבה לחוד אין קפידא כל זמן שלא חתמוהו (סמ"ע).

ואם יבא הלוה להקנות כו' - פירוש אם יבוא היום, דאל"כ יהיה מוקדם (סמ"ע).

בד"א בשטר שיש בו קנין - זה מתייחס למה שכתב בריש הסעיף, וללמד שאפילו ללוה אין כותבין שטר אלא א"כ קנו מידו כו', ויש חולקים, וס"ל דעדין בחתומי זכין להמלוה משעת החתימה אפילו לא בא השטר לידו עד לאחר זמנו ויש דעה ג' המחלק בין דבר שאינו בידו כגון שטר הלוה, לבין דבר שאינו עדין בחתומי זכין לו עד דמטא לידה, ובין דבר שהוא תחת ידו דזכה משעת החתימה, ועיין לקמן (רמ"א סי' סה ס"ג), וקשה על הרמ"א שלא הזכיר ב' שיטות אלה, ואפשר שהרמ"א פסק למסקנה כדעה הראשונה, ועיין לקמן (סי' מג סט"ו סק"ו?), וסי' מט ס"ז סק"ג?, וסי' סה ס"ג סקמ"א? (סמ"ע), וי"א דאין דעה שלישית, אלא דעה ב' והג' הם זהים כמש"כ בדעה ב', עיין הנה שכתבתי לקמן (סי' סה ס"ד סק"ז), והמוחזק יכול לומר קים לי כגון הני רבנותא, כגון בשובר אם האשה מודה, פשיטא דמצא הבעל לומר קים לי כר"י וסיעתו, ואף על גב דזבינתא לכתובתה בטובת הנאה לאחרים קודם שמסרה השובר לידו, זכה הבעל בשדה המיוחד לכתובתה, ולא מפקין מיניה, וקשה עלה רמ"א שלא הזכיר דעת. הבעל שהוא מוחזק, מצי למימר קים לי ככל הנך רבנותא דפסקו כאביי, אבל אם לא הגיע השובר לידו אח"כ, כגון שנאבד אחר שנמצא וכה"ג, נראה דצריך ליתן שדה המיוחד לכתובתה, לאותן שלקחו כתובתה בטובת הנאה, דבכה"ג לכו"ע מודה דלא אמרינן עדין בחתומי זכין לו, עיין בתשובות מהר"ש זכה ספר ג' סי' ט' (ש"ך), זה שעדין בחתומי זכין לו לא בעינן מטא לידה, הוא דוקא בשטר מתנה ושחרור שגובה בשטר לבד, אבל בשטר הלוהא ודאי דעל דעת ללוות הוא כותב ועל תנאי הלוהא, וודאי דבעינן הלוהא לבסוף, רק דלא בעינן דלימטי שטרא לידה לבסוף, ואפילו נאבד השטר גובה למפרע משעת חתימה כשהלוה לבסוף. משום הכי בשובר אף שזוכה מיד בו למאן דס"ל עדין בחתומי זכין לו ולא בעינן מטא לידה, מ"מ פרעון ודאי בעינן, דעל תנאי פרעון נכתב, ולכן כשהאשה מודה חשיב כפרעון, דדמי לאומר הוינן כותבין התקבלת, וזכה למפרע דדמי לתנאי דמעכשיו. מה שאין כן בשאר שטר דבעינן מטא לידה, ולא יגמר הקנין של עדין בחתומי זכין לו עד דמטא לידה, מחמת שהקנין של עדין בחתומי זכין לו הוא רק מדרבנן והם אמרו דבעינן מטא לידה לגוף הקנין, מובן דכשמכר בינתיים לא מהני מה שמטא לידה אחר כך. ולענין גוף הדין שכתב דדעת הרבה פוסקים דבעינן בשטר הקנאה מטא לידה. קשה, דהא בקנין לבד אפילו לא כתבו כלל גובה ממשעבדי ואין יכול לטעון פרעתי כמבואר לעיל (סעיף ג' ובש"ך סק"ד?), ודוחק לומר דכשאמר כתבו ותנו גרע. וצריך לומר, דמירי דוקא בקנו מידו שלא בפני המלוה, ובזה בעינן ג"כ דוקא מטא לידה, אפילו צוה הלוה בשעת קנין לכתוב

וליתן (נתה"מ). ועיין בתשובת ושב הכהן סימן ז' ח' מ"ש בענין זה באריכות. ועיין בתשובת הרדב"ז ח"א סי' (סק"א) [תק"ף] (פ"ח).

או שכתב בשטר בהדיא כו' - במקור דברי הרמ"א נראה דמש"כ "אפילו אין מלוה עמו", אין כוונתו שאינו מוסר לו השטר מיד, אלא ר"ל אפילו אין המלוה עמו שילוה לו המעות מיד, אבל מ"מ בעינן שימסור לו השטר בידו באותו יום, וצ"ע בדברי הרמ"א (ש"ך), עיין בתשובת בית אפרים חלק ח"מ סי' ג' מ"ש בזה (פ"ח).

אין כותבין אפילו ללוה - היינו דוקא כשינתנו השטר ללוה, או שיהא זמן מה תחת יד העדים, אבל אם נתנו מיד לעדים שיזכו העדים למלוה, ושיעמוד השטר בידם, מאותה שעה ואילך בשביל המלוה, כותבין, דבכה"ג הרי מלוה עמו, דזכין לאדם שלא בפניו (סמ"ע וש"ך), [ש"ך אות מא] דזכין לאדם שלא בפניו. [ב' לכאורה נראה דתלי' בב' דעות לקמן סי' רמ"ג ס' י"א לדעה א' שם דיכול לחזור היינו מטעם דא"א מקנה דבשלב"ל כמבואר בטור שם א"כ לא מהני הכאה שאומר לעדים שיזכו להמלוה להוציא מדין מוקדם דהא אין העדים יכולין לזכות להמלוה דהא בשעת שאומר כן הלוה להעדים הוי דבשלב"ל וצ"ע (רע"א).

ויתן השטר ליד המלוה בפנינו - וי"א דאליבא דכו"ע אם המלוה עמו לפני העדים תו לא חיישינן, דודאי ימסרנו לידו מיד (סמ"ע), וי"א שאין צד כ"א זו (ש"ך).

שמה יכתוב כו' - ר"ל, כשלא מסר המעות ללוה בפנינו חיישינן שמה יכתוב כו', ועל כשמסר המעות כתב הטעם, או לא ימסור כו' (סמ"ע). ליהו אבל - גורסים את המוסגר (סמ"ע).

אמר קנו כו' וכתבו כו' - מכאן מוכח דקנין שלא בפני המלוה לא ניתן מסתמא לכתוב, ומשום הכי בעינן שיאמר לעדים כתבו (כ"ל סוף ס"ד, ועי' סמ"ע סקמ"ד?) (ש"ך).

וכתבו לו כו' - דקנין שקנה הלוה שלא בפני המלוה לא ניתן מסתמא להכתב, ומשום הכי כתב דבעינן שיאמר להעדים וכתבו (סמ"ע), וכתבו לו, או אפילו כתבו סתם, ועי' דברי לקמן סי' נו ס"י סק"ז? (ש"ך), מש"כ הש"ך בסי' נו היא שלא חיישינן במצא שטר הקנאה דילמא אמר תנו בידי. וקשה, שכן בסימן פ"א סק"ד? כתב גבי שובר דחיישינן לשמא אמר תנו בידי. ואפשר דהיינו טעמא, דבשטר הקנאה דאפילו בכתבו סתם יכולין ליתן למלוה, משום הכי לא חיישינן לשמא אמר תנו בידי, משא"כ בשובר או בשטר דלאו הקנאה דבעינן דוקא שיאמר תנו לו. דדוקא כשמוחל או פוטרו בפניהם, אפילו כתבו אין צריך לומר (כ"ל ס"ג) אבל כשאומר סתם "כתבו שובר", יש לחוש לשמא הלכו ואסורין ליתן עד שיאמר "תנו". אבל בסתם כתבו צריכין להימלך בו, לכן חיישינן דילמא אמר סתם כתבו דאז הוי כ"תנו בידי". ודע דאף דלא בעינן בשטר הקנאה מטא לידה, מ"מ אם מוחה קודם הנתנה שלא ליתן לידו אינו גובה ממשעבדי, (ע"י לעיל ס"ד ולקמן סי' רמג ס"ח ברמא, וסמ"ע סקט"ו? וי"ז?), ועי' סמ"ע (? סק"ט) דאפילו מוחה מלינתו אחר הכתיבה, (וכן הוא בסמ"ע סי' לט סק"ג), שמדמה שטר הלוהא לשטר מכירה, ועיין לקמן (סי' סה סק"ב?) מה שכתבתי בזה (נתה"מ).

ע"י השמן בהיערה .

כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד^{25,44}, צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק²⁶. ההוא תברא דהוה חתים עליה רב ירמיה בר אבא, אמרה ליה:

44 עי' שר"ע (ח"מ ס' כט ס"א): אחר שהעיד העד בבית דין (והוא לאחר כדי דבור) אינו יכול לחזור בו. כיצד, אמר: מוטעה הייתי, שוגג הייתי וזוכרתי שאין הדבר כן, לפחדו עשיתי, אין שומעין לו, אפילו נתן טעם לדבריו. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי (ו"א דיכול להוסיף בתנאי). אבל בדבר שמוכיחו טענה, כגון שהזיקוהו בית דין להביא עדים שאינו רמאי, והלך והביאם, ואמרו להם הבית דין: יודעים אתם בו שהוא רמאי, ואמרו העדים: כן, ואמר להן הבעל דין: וכי אני רמאי, ואמרו: לא אמרנו אלא שאינך רמאי, שומעין לדבריהם האחרונים, משום דמסתמא אין אדם מביא עד להעיד חובתו, ובודאי טעו. וכן בכל טעות שהעדים מצויים לטעות בו, נאמנים הם בעצמם, ואין זוה משום חוזר ומגיד. וכן אם אינו סותר עיקר דבריו הראשונים, כגון שהדברים סתומים וסובלים ביאור אחד משני ענייני משמעות, אחד קרוב ואחד רחוק, כל שאנו יכולים לכונן דברי העד כדי שלא תהא עדותו מוכחשת, יש לנו לכונן דבריו, כשיש לנו יודעין דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה, כדי שתהא עדות מכוונת. הגה: כשנותנים חרם בבית הכנסת, אחר עדות, שיעידו קודם שיצאו מבית הכנסת, ולאחר שיצאו באו עדים להגיד, ואומרים: לא שמנו לבנו אז להעיד, ועתה זוכרין, יכולין לחזור ולהעיד, הואיל ושתקו תחלה ולא אמרו: אין אנו יודעים. ואפילו אמרו: אין אנו יודעים, ונתנו אמתלא לדבריהם למה אמרו כך, חוזרין ומגידין, הואיל ולא אמרו בהפך ממה שאומרים באחרונה.

אחר שהעיד העד בבית דין - ואפילו ללא שנחקרה עדותו ב"ד, שכן בכל דיני ממונות ובכל מה שדנין הבית דין בזמן הזה אין צריך דרישה וחקירה, וכמו שכתב ברש"י שם, ואחר, ודמי להו בהשאלות והבדיקות שנתבאר בסמ"ן שלפני זה בסעיף ח' ששואלין אותו, ועי' רמ"א לקמן (ס' מו ס"ח) דעד אחד בשטר יכול לחזור (סמ"ע), מוכח מדברי הסמ"ע דמידי דבעי דרישה וחקירה יכול לחזור בו קודם שנגמרו החקירות, וכיון שריבה רחמנא כשמכחיש עצמו בחקירות דיכול לבטל עדותו ואין בו משום חוזר ומגיד, מכל שכן כשמכחיש עצמו בגוף ההלואה בתוך החקירות, דהאיך יעלה על הדעת דאם יחזור ויגיד שלא היתה ההלואה באותו יום ויעיד שהיתה ההלואה ביום אחר, שתיבטל עדותו מכל וכל, ואם יחזור ויגיד שלא היתה ההלואה כלל לא באותו יום ולא ביום אחר, תתקיים עדותו. ועוד, הא נאמן לבטל עדותו במיגו דאי בעי היה מבטל עדותו על ידי שהיה חוזר ומגיד בהכחשת חקירות, שהיה אומר שלא היה באותו יום שאמרתי קודם. אמנם להיפך, אם כבר נתבטלה עדותו מחמת שהכחישו עצמן בחקירות, ודאי פשוט שאינו יכול לחזור ולהגיד אחר כדי דיבור לקיים עדותו (נתה"מ).

והוא לאחר כדי דבור - אבל בתוך כדי דיבור יכולין לחזור, ואפילו עד הראשון בתוך כדי דיבור של השני, כגון שבאו שנים לבית דין להעיד והעיד האחד ואח"כ השני, יכול הראשון לחזור בו תוך כדי דיבור של עדות השני, דחד עדות הוא, ואף אם הפסיקוהו בעלי דין וחזר ואמר שרוצה להשלים אלא שהפסיקוהו, יכול להשלים דבריו ונאמן, ובלבד שלא יסתור עדותו לגמרי (סמ"ע), ושיעור תכ"ד "שלוש עליך רבי ומור" ויעי' י"ד (ס' רמב"ס ט"ז) ומש"כ שם [שהוא שיעור "שלוש עליך רבי"] (רע"א).

אינו יכול לחזור בו - בשתי כיתי עדים המכחישים זה את זה, כגון שנים ואומרים לזה או פרע ושנים מכחישים, וכת אחת חזרה מדבריה, לא מהני חזרה, והיינו דוקא היכא שהעדים שחזרו בהן אומרים ששקר דיברו מתחילה, לכך לא מהימנין להו, שאין אדם משים את עצמו רשע אפילו שעה אחת כו', אבל היכא שכת אחת חוזרים בהם ואומרים מוטעים היינו, נאמנים לחזור בהן, כיון דחזינן דהיכא שמוכח שהעדים טועים, כגון שהביא הבעל דין חוב לפנשיה, חוזרים ומגידים, כמבואר בשו"ע כאן, א"כ כ"ש הכא כיון שיש שני עדים המכחישים אותם, אין לך ראייה גדולה מזו שטעו בתחילה כו' (פ"ת). לפחדו עשיתי - פירוש, או שמודה שלא היה מוטעה ושוגג, אלא אומר שהוכרח מכת פחד להעיד שקר במזיד (סמ"ע).

אין שומעין לו - עדים שהעידו בב"ד וחזרו והעידו בחילוץ, מלקין אותן ועדות הראשונה קיימת (סמ"ע). ואינו יכול להוסיף בעדותו תנאי - דגם בזה סותר דבריו הראשונים שהעיד בראשונה סתם, דמשמע דבכל ענין היה אותו הדבר, והיינו דוקא כשמעידין על פה לפני הב"ד, או בשטר וכתבית ידם ניכר ויכולין לקיים חתימתן וזולתן, דאל"כ הוה ליה הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ועיין לקמן (ס' מו ס"ז) וסי' פב (ס"ב) מדין עד אחד אומר תנאי היה דברו ועד אחד אומר לא היה תנאי, וי"א דמעמידין עד נד עד ונשבע הנתבע הוסיף (סמ"ע), אף על גב דלקמן (ס' מו ס"ז) פסק בעדות בשטר יכול לומר תנאי היו דבריו, שאני התם בשטר דאפשר שלא בא להודיע הכל מפורש בשטר, משא"כ בעדות על פה ששאלוהו בית דין, היה לו לפרש גם ההוספה (ט"ז).

ו"א דיכול להוסיף בתנאי - עיקר ההלכה כמחבר, היינו דוקא כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר, אבל אם כתב ידם יוצא ממקום אחר, אין נאמנין, דהא בעל כרחך איירי כאן לאחר כדי דיבור וכמ"ש הרמ"א, וא"כ הוא הדין כשאמרו "כתב ידנו הוא ז"ל" ואחר כדי דיבור אמרו תנאי, אין נאמנין, וכן הוא להדיא לקמן

לאו אנא הוא, אמר לה: איברא אנת הות. אמר אביי: אף על גב דצורבא מרבנן לאו אורחיה למידק, כיון דדק, דק. אמר אביי: האי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא, נידבר עם הארץ בהדיה, דלמא מחלפו לה מיניה. והבעל נותן שכר וכו'. מאי טעמא. שאמר קרא: וכתב... ונתן. והאידנא דלא עבדינן הכי, שדויהו רבנן אאשה כי איך דלא לשהייה²⁷. כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו וכו'. פשיטא. לא צריכא, בעיסקא.

כותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח וכו'. פשיטא. לא צריכא, כמוכר שדהו מפני רעתה²⁸.

אין כותבין שטרי אירוסין וכו'. פשיטא. לא צריכא, דאפילו צורבא מרבנן, דניחא לו לחמוה לקרוביה.

אין כותבין שטר אריסות וקבלנות וכו'. פשיטא. לא צריכא, בבורה. אין כותבין שטרי בירורין אלא מדעת שניהם וכו'. מאי שטרי בירורין. הכא תרגימו: שטרי טענתא. רב ירמיה בר אבא אמר: זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד²⁹.

ר"ש בן גמליאל אומר: לשניהם כותבין שנים, לזה בעצמו ולזה בעצמו. לימא, בכופין על מדת סדום קא מיפלגי, דמר סבר: כופין, ומר סבר: אין כופין. לא, דכולי עלמא, כופין, והכא היינו טעמא דר"ש בן גמליאל, שאמר לו: לא ניחא לי דתהוי זכותך גבי זכותי, דרמית עלאי כי אריא ארבא.

מתני'. מי שפרע מקצת חובו, והשליש את שטרו ואמר לו: אם לא (נתתי) + מסורת הש"ס: [אתן] + לך מכאן ועד יום פלוני תן לו שטרו, הגיע זמן ולא נתן, רבי יוסי אומר: יתן, רבי יהודה אומר: לא יתן³⁰.

גמ'. במאי קמיפלגי. ר' יוסי סבר: אסמכתא קניא, ורבי יהודה סבר: אסמכתא לא קניא. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו אמר רב: הלכה כרבי יוסי. כי אתו לקמיה דרבי אמי, אמר להו: וכי מאחר שרבי יוחנן מלמדנו פעם ראשונה ושניה הלכה כרבי יוסי, אני מה אעשה. ואין הלכה כרבי יוסי.

מתני'. מי שנמחק שטר חובו³¹, מעמיד עליו עדים, ובא לפני בית דין ועושין לו קיום: איש פלוני בן פלוני נמחק שטרו ביום פלוני,

(ס' מו ס"ז) דאפי' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין אלא תוך כדי דיבור, ועי' מה שכתבתי שם (ד"ה ואם כתב ידם) [נאמנים אפילו לומר שבשעה שחתמו לא ידעו שהיה אמנה ואח"כ נתברר להם, אפילו יצא כת"י ממקום אחר] ושם (ד"ה בשום דבר) [שאם כתב ידם יוצא ממקום אחר אינם נאמנים להוסיף תנאי, ודלא כסמ"ע שם], ועוד (ס' פב סקל"ד?) (ש"ך), עיין מש"כ לקמן (ס' מו ס"ז) ד"ה אין נאמנים בשום דבר (נתה"מ), מ"מ אם כפי עדותם עדותן הראשונה לא היה ממש בעדותן, שהיה בלא קנין, ואחר כך הוסיפו שהיה בו קנין, לכולי עלמא לא מהני, וכעדות אחרת דמאי (רע"א), וכל זה דוקא היכא דעדיין יש פנאי לקיים התנאי, דלא נעקר עדותן לגמרי (רע"א), וי"א שכל שאמרו העדים שהיה תנאי כתוב בשטר אינם נאמנים [והוא המדובר בסי' מו], אבל לומר שהיה נתינת השטר על תנאי נאמנים [והוא המדובר בסי' פב] (פ"ת * תומים).

כגון שהזיקוהו בית דין כו' - אפילו אם העיד על עניני אישות, ואחר כך אמר שהעיד עדות שקר, שלא ידע חומר הענין, עכ"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (פ"ת * רשב"ש).

וכן בכל טעות כו' - כל זה דווקא בדבר שאין דרכו לדייק בו, אבל דווקא הדרך לדייק בו אין נאמנים, ועוד כל זה דווקא שהעדים עצמם אומרים שטעו, אבל שאנחנו נטענו את זה עבורם, לא (ש"ך * רמ"א), ועיין לקמן (ס' מג סק"י) (ש"ך).

וכן אם אינו סותר עיקר דבריו - וה"ה כשעדים מסבירים שטר, כל השלשון סובלתו מאמינים להם, אבל הוספת תנאי לא בכלל זה (ש"ך * מהרי"ט).

עי' המשך בהערה .

שטר חובי, אף על פי שאמרו עדים אנו כתבנו והתמנו ונתנו לו, אין כותבין לו את השטר. בד"א, בשטרי הלוואה, אבל שטרי מקח וממכר,³³ וכותבין, חוץ מן האחריות שבו.

גמ'. ת"ר: איזהו קיומו. במותב תלתא⁴⁵ הינא אנו פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדין. ואם כתוב בו הוזקנו לעדות של עדים ונמצאת עדותן מכוונת, גובה ואינו צריך להביא ראיה, ואם לאו, צריך להביא ראיה. נקרע, פסול, נתקרע, כשר⁴⁶. נמחק או נטשטש, אם רישומו ניכר, כשר⁴⁷. ה"ד נקרע, ה"ד נתקרע. אמר רב יהודה: נקרע, קרע של בית דין, נתקרע, קרע שאינו של ב"ד. איך מדובר קרע של בית דין. א"ר יהודה: מקום עדים ומקום הזמן ומקום התורף. אביי אמר: שתי וערב. הנהו ערבאי דאתו לפומבדיתא, דהו קא אנסי ארעתא דאינשי. אתו מרוותיהו לקמיה דאביי, א"ל: ליחזי מר שטרי ולכתוב לך מר שטרא אחרנא עליה, דאי מיתניס חד נקטינן חד בידן. אמר להו: מאי אעביד לכו. שאמר רב ספרא: אין כותבין שני שטרות על שדה אחת, דלמא טריף והדר טריף. הו קא טרדי ליה, אמר לו לספריה: זיל כתוב להו הוא על המחק ועדין על הניר, דפסול. אמר לו רב אחא בר מניומי לאביי: ודלמא רישומו ניכר, ותניא: נמחק או נטשטש, אם רישומו ניכר, כשר. אמר לו: מי קאמינא שטרא מעליא. אל"ף ב"ת בעלמא קאמינא. תנו רבנן: הרי שבא²⁴⁸ ואמר אבד

⁴⁵ עי' שו"ע (ח"מ ס' מא ס"א): הוב"ד לעיל הערה 31.

⁴⁶ עי' שו"ע (ח"מ ס' נב ס"א):

⁴⁷ עי' שו"ע (ח"מ ס' נב ס"ב):

⁴⁸ עי' שו"ע (ח"מ ס' מא ס"ג): מי שהיה לו שטר, ואבד, ובה לבית דין שיכתבו לו שטר אחר, אין כותבין לו, אפילו אם הביא עידי שטר הראשון ומעידים שכתבו ונתנו לו. על כן אין לבית דין לכתוב העתקת שום שטר, אם לא יראו שיש בו צורך, כי האי דמי שנמחק שטר חובו. ואם כתבו לאדם טופס שטר, ובה לפני בית דין, אין בית דין גובים בו עד שיוציא גוף השטר, אם לא כתבו בו טעם למה עשו שטר אחר, כי ההיא דנמחק שטר חובו וכיוצא בו, כגון שידוע לעדים שאבד. אבל אין ידוע לעדים, לא יכתבו לו, ואפילו נאבד בעדים, אין כותבין לו, דשמא ימצא, אלא אם כן עדים מעידים שנשרף. הגה: ודוקא בשטר הלוואה, אבל שטרי מקח ומתנה בלא אחריות, כותבין לו, אחר, מאחר שנאבד. אבל אין מטפסים שום שטר ללא צורך. שטר צוואה שכתבו בו מתנות לרבים, ובה אחד לבית דין שיכתבו לו לבדו חלקו במתנה, כותבין לו, דהא לאו לגובינא קאי, דהרי לאו שטרא הוא, והיתומים יכולים למימר: פרענו. ומיהו אם היה ביד אחר, ונאבד משם, כותבין לו אחר, דליכא למיחש שמא ימצאנו, כיון שלא היה בידו. ואם הלוה במדינת הים, והמלוה חושש שלא יוליך שטרו בידו, שמא יאבד לו בדרך, יבא לבית דין וכותבין לו אחר, והוא מניח שטרו ביד בית דין שבעירו, ובית דין שבמקום שהלוה שם יודיעו לבית דין שבמקום המלוה שהוא נפרע מחובו, וקורעים השטר הראשון שבידם. ואם נאבד השטר שהטפס, כשהוא הולך לו אצל הלוה וידוע זה בעדים, הולך לב"ד ויעידו לפניו שנאבד, ויחזירו לו שטר שבידם. הגה: וכל שטר שמטפסין, מעתיקין אותו אות באות משטר הראשון, וכותבין שהוא העתק, אין צריכין בית דין להעתיק שטר, אלא אפילו שני עדים יכולין להעתיקו (ואפילו [מ]הן קרובין זה לזה).

אין כותבין לו - דשמא לא איבדו, ויגבה תחילה בשטר חוב ויחזירו לו, ואח"כ יחזרו לגבות ממנו או מלקוחים בהקיום. עי' לעיל (סקט"ו?) דלא שייך לומר בזה דיכתבו לו ויכתבו בו שטר זה דלא למיגבי ביה כו', דא"כ כל השטר הוא נכתב לכלום (סמ"ע), בטור [סעיף ו'] כתב הטעם שמא פרעו. אבל רשב"ם בפרק גט פשוט דף קס"ח [ע"ב ד"ה בשטרין] כתב הטעם דילמא חזר ומצאו וטריף והדר טריף. ונ"ל דהטור נקט הטעם שמא פרעו, שהוא קיצר מן הטעם שכתב הרשב"ם דלא נקט בקיצור משום דס"ל דמיירי אפילו מצאו תוך זמנו דליכא למיחש שמא פרעו, מ"מ חיישינן שמא יטרוף לקוחות שלא כדון, אבל הטור ס"ל דאפילו תוך זמנו חיישינן לנפילה כמ"ש לקמן [טור סעיף ט'], ע"כ נקט בקיצור שמא פרעו (ט"ז).

ומעידים שכתבו ונתנו לו - פירוש, דאז ליכא למיחש ביה שכתבו ללוות ולא ליה (סמ"ע).
אם לא יראו כו' כי ההיא דנמחק וכו' - פירוש, וה"ה אם יש לו עדים שאיבדו וכדמסיק ואזיל, ואז כותבין בהטופס משמום הכי כתבוהו לו, וזהו משטיק וכתב ש"אם טעו ב"ד או מאן דהו וכתבו לו טופס ולא כתבו בו משמום צורך כתבוהו, דלא יגבה לו בו עד שיוציא גוף השטר, דחיישינן שהוא עדיין בידו ויחזרו לגבות ג"כ בו (סמ"ע).

אם לא כתבו בו טעם למה עשו שטר אחר - קשה שכן לא חיישינן לב"ד טועין, רק לשכחה, כמו שכתב הסמ"ע סק"א?, והכא לא שייך זה (נתה"מ). ואפילו נאבד בעדים אין כותבין לו דשמא ימצאו - ו"ה שכן כותבין דאנן ק"ל כותבין שובר (ס' נד ס"ב), ואפילו השו"ע לא מיירי אלא לכתוב שטר אחר שלא בידיעת הלוה, דבכה"ג איכא למיחש שמא ימצאו ויתבע תחילה בגוף השטר והלוה לא יזהר בו, ואח"כ יתבענו בשטר האחר (ש"ך), [ש"ך אות יא] וא"כ. נ"ב ומ"מ הרא"ש לשיטתו דפוסק כאביי דעדים בחז"ל וא"כ כותבין שטר ללוה בלא מלוה עמו ליכא ראי' דפרע במה שהשטר בידו (רע"א), ויש

מקשים על הש"ך דמ"מ איכא למיחש שיגבה שלא בפניו או מיתומים בגוף השטר קודם, והן לא ידעו ויפרעו בלא לקחת שובר (נתה"מ).

א"כ עדים מעידים שנשרף - ויש לדקדק דהא איכא למיחש דישרוף השטר בפני כמה כתי עדים, ויגבה ויחזור ויגבה. ו"ל דכיון דקיי"ל כותבין שובר כדלקמן (ס' נד ס"ב), א"כ ליכא למיחש. וצ"ל דכותבין השט"ח מזמן שני, דאי מזמן ראשון הא אכתי איכא למיחש שיעשה הלוה קנוניא עם המלוה לטרוף בכמה שט"ח ויכבוש הלוה גופיה את השובר. אבל אם העדים מעידים שלא היה בשעה שנשרף עדים אחרים כי אם הם, אפשר לכתוב מזמן הראשון עי' לקמן (ס' קטז ס"א) (ש"ך), אע"פ שהש"ך הביא שכותבין מזמן שני, מ"מ מודה הש"ך דגובה מזמן ראשון, ולא חיישינן שיעשה קנוניא ויכבוש השובר, רק דלכתחילה אין כותבין מחשש קנוניא, אבל לגבות גובין ולא חיישינן לקנוניא, דלא חיישינן לקנוניא רק בנפל ואיתרע, וכשגובה מזמן ראשון יכול ליקח תיכף אדרכתא על הלוקחות שקנו מזמן ראשון, ואין להקשות על הש"ך, דא"כ גם מזמן שני יש לחוש לקנוניא שייכבוש השובר בשעת גובינא. דיש לומר דס"ל להש"ך דכל העתקה שנתקן יצא הקול על הלוואה מחודשת, וא"כ הלוקחות אפסידו אנפשייהו במה שקנו מזמן שני (נתה"מ).

שם - י"א דעדים שמעידים על שטר שנשרף ואינן עדים מן השטר, וראו השטר והכירו חתימת העדים, די, כי אין זה מפייהם ולא מפי כתבם, דהוי כאילו מעידים ראינו עדות שנחקרה בב"ד, ואם הם עדים מן השטר, צריכים לזכור מענין השטר משום מפייהם ולא מפי כתבם, היינו לדעת & לקמן (ס' מו ס"י), דעדי השטר כל שאין זוכרים ענין השטר הרי הם כחרשים, אבל להיש חולקים שם, היינו דוקא כשאין עדי השטר מכירים כל אחד חתימת חבירו ואין כאן עוד עד אחר שיצטרף עמהן שיעיד על כתב ידי שניהם, אבל אם יש חד מהנך יכולים הם ג"כ להעיד אפילו אין זוכרים ענין השטר (ש"ך), ועיין בשו"ת זכרון יוסף דף ק"ח ע"ג מ"ש בזה עש"ה (פ"ת).

ה"ג - "אבל שטרי מתנה ומקח בלא אחריות כו", דגבי מקח הוצרך לומר בלא אחריות ופירושו דהתנה כן, דא"כ אחריות ט"ס, משא"כ במתנה (סמ"ע).

מאחר שנאבד - כלומר מאחר שאומר שנאבד אפילו אין ידוע בעדים שנאבד, דהא ליכא למיחש למידי, וכמ"ש לעיל סק" (ש"ך).

אבל אין שמטפסים שום שטר ללא צורך - אבל אם יש בו צורך קצת כותבין שטר אחר כשאין בזה היזק ללוה או למוכר, ולא חיישינן לזילי נכסי בהכי כשיש בזה צורך למלוה ולוקח וכה"ג (ש"ך).

דהא לאו לגובינא - עי' לקמן (ס' רנה ס"ו) שכן גובים על פי שטר צוואה, ויש לחלק ששם מדובר בשטר שהשכ"מ מודה שחייב לפלוני מנה, שדינו כשטר גמור, אבל צוואה אינו דינו כשטר (סמ"ע), נלע"ג ליישב דעת רמ"א, דיש חילוק בין כותב צוואה דרך כלל לכותב לשון שטר, וחילוק זה נזכר לעיל (ס' רנ ס"א). אבל לענין הלכה אין להוציא ממון נגד דברי הסמ"ע, ואין יפוי כח של שטר לצוואה (ט"ז).

דליכא למיחש שמא ימצאו - דדוקא כשנאבד מידו והוא יודע המקומות שהיה בהן בשעת אבידה, שייך למיחש שיחזור וימצאו אחר החיפוש (סמ"ע). וידוע זה בעדים. מ"ל דמ"מ יש תועלת בהטפסה, באם יאבדנו בלא עדים יש לו תקנה שיתבע את הלוה בע"פ, אם יטעון פרעתי, הרי גוף השטר קיים ויקח כתוב וחתום טענת הלוה מב"ד שבעירו, וכ"ש אם יטעון הלוה להד"מ. ואין לומר יקח גוף השטר ויניח כאן הטופס, דיש לחוש שמא יאבד הגוף השטר בדרך בלא עדים ואז יכול לומר פרעתיך ונתת לי גוף השטר, ובטופס לא יוכל לתבוע אח"כ (ט"ז).

וידוע זה בעדים הולך כו' - אבל כשאין לו עדים, אין מחזירין לו גוף השטר, דשמא עדיין בידו ההעתיקה וילך ויגבה בראשונה בגוף השטר, ואח"כ יגבה שנית בהעתיקה. אבל מ"מ נותנין לו העתק שני משטר הראשון, דהא ליכא למיחש שמא יגבה שתי פעמים בשתי ההעתיקות, דכל מי שבא לגבות בהעתיק אינו גובה אלא א"כ יתן להלוה שובר, וכשיש בידו שובר תו לא מצי לגבות בו עוד. ומ"מ ט מניח השט"ח ביד ב"ד שבאם לא יהיה לו עדי אבידה יכול לחזור ולקחת העתק שני, משא"כ כשהיה הולך עם השט"ח והיה נאבד ממנו בלא עדים (סמ"ע), ואם מצא העתקה ומכרו לראובן, וגבה א' מהם את החוב, עם ההעתיקה, ובה השני לגבות ומראה שובר, אינו חייב לשני כלום (נתה"מ).

ויעידו לפניו שנאבד ויחזירו כו' - הטעם, דבהא לא חששו שמא ימצא ההעתיקה ויגבה ראשונה בהשטר ואח"כ שנית בהעתיקה, דכל שאיבדו בדרך מסתמא תו לא יחפש אחריו (סמ"ע).

עי' המשך בהערה .

קסט ע"א

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף שטרי מקח וממכר אין כותבין. וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הנותן מתנה לחברו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו, וחכמים אומרים: מתנתו קיימת. אמר מר: חוץ מאחריות שבו. מאי טעמא. א"ר ספרא: לפי שאין כותבין שני שטרות על שדה אחת⁴⁹, דלמא אזיל בעל חוב טריף לו להאי, ואזיל האי ומפיק חד וטריף לקוחות, ואמר לו לבעל חוב: שוף לי דאיקום בה והדר תא טירפן, ומפיק אחרנא והדר אזיל טריף לקוחות אחרני. וכיון דקרעניה לשטרא דמלוה, במאי הדר טריף לה. וכי תימא דלא קרעניה, והא אמר רב נחמן: כל טירפא⁵⁰ דלא כתיב ביה קרעניה לשטרא דמלוה, לאו טירפא הוא. וכל אדרכתא דלא כתיב בה קרעניה לטירפא, לאו אדרכתא הוא. וכל שומא דלא כתיב ביה קרעניה לאדרכתא, לאו שומא היא. לא צריכא, דקאתי מכח אבהתייה. אמר לו רב אחא מדפתי לרבינא: ולמה לו למימר לו לבעל חוב שוף לי בהאי ארעא ואיקום בה. תיפוק ליה, דכיון דנקיט תרי שטרי, טריף והדר טריף. אם כן, נפיש עליה בעלי דינין. ולכתוב להאי שטרא מעליא, ולכתוב תברא למוכר: כל שטרי דיפקון על ארעא דא פסולין, לבר מן דיפוק בזמנא דא. אמרוה רבנן קמיה דרב פפא, ואמרי לה קמיה דרב אשי, זאת אומרת: אין כותבין שובר.

⁴⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' מא ס"א): הוב"ד לעיל הערה 31.

⁵⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' צח ס"י): כל אדרכתא שאין כתוב בה: קרענו לשטר הלואה, אינה אדרכתא. וכל טירפא שאין כתוב בה: קרענו לאדרכתא, אינה טירפא. וכל שומא שאין כתוב בה: קרענו לטירפא, אינה שומא. שאין כתוב בה קרענו כו' - עי' לקמן (סי' קג סק"?) הטעם, דשמא ישכחו הב"ד בידו השט"ח והמלוה ילך לב"ד אחר ויבקש מהן אדרכתא על שדה אחר, משא"כ כשכותבין קרענוהו לשטר דאז ודאי לא יכתבו כן עד שכבר קרעוהו. ועי' לעיל (סי' מא סק"א?) גם כן כתבתי מעין זה (סמ"ע).

לחבריו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו, וחכ"א: מתנתו קיימת⁵⁴. מאי טעמא דרשב"ג. אמר רב אסי, נעשה כאומר לו: שדה זו נתונה לך כל זמן שהשטר בידך. מתקיף לה רבה: אי הכי, נגנב או אבד נמי. אלא אמר רבה: באותיות נקנות במסירה קמיפלגי, רשב"ג סבר: אותיות נקנות במסירה, ורבנן סברי: אין אותיות נקנות במסירה. ת"ר: הבא לידון בשטר ובחזקה, נידון בשטר⁵⁵, דברי רבי. רשב"ג אומר: בחזקה. במאי קמיפלגי. כי אתא רב דימי אמר: באותיות נקנות במסירה קא מיפלגי,

אמר להו: בעלמא כותבין שובר, והכא היינו טעמא, דלמא אזיל בעל חוב וטריף מיניה דלוקח, ואזיל איהו וטריף לקוחות, ושובר גבי לקוחות ליכא. סוף סוף, לקוחות לאו אמרי דארעא הדרי. אדהכי והכי שמיט ואכיל פירי. אי נמי, ללוקח שלא באחריות. אי הכי, שטרי הלוואה נמי. התם דווי מסיק, אמרי: פייסיה בעל חוב בזווי, הכא דארעא מסיק, מידע ידיע דמאן דמסיק ארעא, בזווי לא מפייס. אמר מר: חוץ מן האחריות שבו. איך כתבין. אמר רב נחמן, דכתבי הכי: שטרא דנן⁵¹ דלא למיגבי ביה לא ממשעבדי ולא מבני חרי, אלא כי איך דתיקום ארעא בידיה דלוקח. אמר רפרם, זאת אומרת: אחריות, טעות סופר הוא⁵², טעמא דכתב לו הכי, הא לא כתב לו הכי, גבי. רב אשי אמר: אחריות, לאו טעות סופר הוא, ומאי חוץ מאחריות שבו. דלא כתיב ביה אחריות. ההיא איתתא דיהבה לו וזוי להווא גברא למיזבן לה ארעא, אזל זבן לה שלא באחריות. אתיא לקמיה דרב נחמן, אמר לו: לתקוני שדרתיך ולא לעותי, זיל זבנה מיניה שלא באחריות⁵³, והדר זבנה ניהלה באחריות. רשב"ג אומר: הנותן מתנה

⁵¹ עיי' ש"ע (ח"מ סי' רלט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 33.

⁵² עיי' ש"ע (ח"מ סי' לט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 42.

עיי' ש"ע (ח"מ סי' רכה ס"א): כל המוכר קרקע או עבד או מטלטלין הרי זה חייב באחריותו. כיצד: אם בא אחד והוציא המקח מיד הלוקח מחמת המוכר, חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר שהרי נלקח המקח מחמתו, כך הדין בכל ממכר אע"פ שלא פירש הלוקח דבר זה אלא קנה סתם, אמילו מכר הקרקע בשטר ולא הזכיר בו אחריות הרי זה חייב באחריות, שאחריות שלא נזכר טעות סופר הוא: חייב באחריותו - בכל תנאי שבממון שאומדן דעת המתנה אין כוללים באותו התנאי אלא דברים הידועים שבכללם היה תנאי זה, ולא עולה בדעת תנאי של פרעון כתובה אם תתאלמן או תתגרש (ש"ך * הרשד"ם).

מחמת המוכר כו' - שלשה מיני אחריות הן: האחד, בעל חוב שמוציא מחמת המוכר. השני, שבא אחד והביא עדים ששדה זו גזולה היא מידו. השלישי אחריות דנפשיה, והוא מ"ש בסימן שאחר זה סעיף ב' (סמ"ע), אם המוכר לא גזלה בעצמו רק שקנה שדה גזולה, ולא ידע אם היא גזולה ומכרה, בכלל אחריותו הוא (נתה"מ).

כל הדמים שנתן - גם חצי השבח גובה הבעל חוב מהלוקח, וחוזר הלוקח וגובה אותו מהמוכר, וכמ"ש לעיל (סי' קטו ס"א), אלא שלא איירי כאן מדין זה. ועוד, שסתם מטלטלין דאיירי מיניהו ג"כ כאן, אינן משביחין (סמ"ע).

אמילו מכר הקרקע בשטר - נקט קרקע, משום דמטלטלי לאו בני שטרא נינהו. וקמ"ל בזה, דלא תימא דוקא כשאין לפנינו שטר דנוכל לומר שהותנה אחריות בשעת המכירה, משא"כ כשבא שטר מכירה לפנינו כתובין בו כל הני תנאי מכירה, ואחריות לא נזכר שם, הוה אמינא ודאי התנה המוכר עמו שלא יתחייב באחריות, קמ"ל (סמ"ע ונתה"מ), ויש אומרים דבמוכר בעדים בלא שטר אינו חייב באחריות עד שיתנה בפירוש (ש"ך).

טעות סופר הוא - הטעם, דחזקה היא דלא שדי איניש זוזי בכדי, להוציא ממנו בקניית דבר על ספק שהיום או מחר יבוא בעל חוב ויטרפנו ממנו, ובמטלטלין דלא שייך טריפה (כמו שכתבתי ס"ק), מ"מ יש לחוש שיביא אחד עדים שנגזלה ממנו, ובודאי היתה דעתו בקנייתו שבאם יוציא הדבר שלוקח ממנו באיזה צד שיהיה מחמת המוכר, שיהיה מחויב להחזיר לו מעותיו, והוה ליה להסותר לכתבו מעצמו אף על פי שלא אמרו לו לכתוב, והאי דלא כתבו הוא טעותו (סמ"ע), אף דעל כרחך יצטרך הנגזל ליתן לו הדמים משום תקנת השוק, מכל מקום שייך לא שדי איניש זוזי בכדי, כיון דצריך לשלם פירא, והמתין מעותיו בכדי (נתה"מ), גם בחליפין, שהחליפו בתים, אחריות טעות סופר, וכל א"י ש' לו אחריות על השני, וי"ח ועיקר כדעה הראשונה. היינו כאשר ראונו ושמענו החליפו בתים, ובא בע"ח של ראונו עם שטר שהוא חייב לו סך שווה ב' הבתים, ובא לגבות ב' הבתים, אז מחמת האחריות אינו יכול לגבות אלא הבית הקודם שלו, ולא החדש, וי"א משום דבעל חוב אחד אינו יכול לטרוף קרקע שמכר הלוה ונתן לו תמורתו בעד היתרון שנשאר חייב לו הלוה, שכבר פקע שעבודו מזו הקרקע (פ"ת).

עיי' ש"ע (ח"מ סי' קיא ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

⁵³ עיי' ש"ע (ח"מ סי' קפב ס"ו): נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע וקנה לו שלא באחריות, הרי זה עוות והשליח לוקח אותה לעצמו שלא באחריות כמו שעל השליח. הגה: ודוקא המשלח מחמתו עצמו באחריות השליח ורוצה בקיום המקח, אבל אם אינו מסיק עצמו לזה ורוצה לבטלו הרשות בידו, יש אומרים דוקא שאין לו לשליח להחזיר מעותיו למשלח, אבל אם רוצה להחזיר לו מעותיו הרשות בידו:

והשליח לוקח אותה לעצמו - פירוש, ישאר בידו כמו שלקח בלא אחריות וא"צ קנין חדש, ועיי' לעיל ס"ב וס"ד (סמ"ע), נתן מעות כו'. אין צריך המשלח לברר ששלוחו בסתם ולא הותנה בין לתקוני כו', דעד כאן לא אמרין ליה בסעיף ד' אלא בטעות השליח, דדרך העולם כשמשלחין בשליח נתון לו כח ורשות בין לתיקון בין לעלות, דאל"כ לא ירצה השליח לילך בשליחותו שמה

יטעה, משא"כ כאן אנו סהדי דלא שלחו לקנות אלא באחריות דוקא, דלא שדי איניש זוזי בכדי, אלא שזה שינה במזיד ואמר שלא באחריות בפירוש, דאילו בסתם הוה אחריות טעות סופר, וזה ודאי לא יעשה השליח שיוסיף דברים מדעתו במזיד להזיק למשלחו. ודלא כסמ"ע דאף בזה צריך המוכר לברר. ועיקר הלכה, בהודיעו, המקח בטל לגמרי, ואז יכול השליח לסלק המשלח בדמים ולא יכול לכופו שיקח הקרקע באחריות השליח, וכן להיפוך אין המשלח יכול לכופו שיקבל עליו אחריות רק במקום שאין לשליח ולמוכר דמים. ובלא הודיעו, שהמקח קיים, אפשר דס"ל לה"א הראשון ברמ"א דהברירה ביד המשלח ליקח דמים או קרקע באחריותו של שליח, וקשה לי דעת הרמ"א שכתב ודוקא כו', שהביא דעה זו סתם, ואח"כ מביא ו"א דוקא שאין לו לשליח, ומה"ת שיש מחלוקת ביניהם (ט"ז).

הואיל וקנה אותה במעותיו - ר"ל לאפוקי אם קנאו השליח במעות של עצמו, דאז לא היה צריך לתקן להמשלח העיוות, דה"ל כמו מי ששולח לחבירו לקנות לו סחורה ידועה והלך וקנאה לעצמו במעותיו דמה שעשה עשה אלא שנקרא רמאי (עיי' לקמן סימן קפ"ג סעיף ב') (סמ"ע).

ודוקא שהמשלח מספיק עצמו כו' - וי"ח על הרמ"א והעיקר כמחבר (ש"ך), ולי"כ הט"ז סק"י. ולפ"ז מ"ש בש"ע "הואיל וקנאה אותו במעותיו" ניהא בפשוטו דמיירי בלא הודיעו ויש מעות להשליח הדין דהמשלח כופהו לתקן העוות למכור לו באחריות בזה נתן הטעם כיון דקנה במעותיו. דאלו קנאו במעות עצמו היה השליח יכול להחזיר לו מעותיו, וי"א דאף דלא הודיעו המקח קיים רק בין השליח והמוכר אבל לא בין המשלח לשליח. והשליח יכול להחזיר לו מעותיו (רע"א), וי"א השליח אינו יכול לסלק להמשלח רק במעות או בשדה זו על אחריות שלו דוקא, אבל לא בדברים אחרים ע"פ שומת ב"ד, דלא מחזקינן לשליח לגזול כלל, ואמרין דכונתו היתה לתקן את אשר עיוותו בתיקון המועיל, רק מחמת שהודיעו שהוא שליח יכול לתקן ג"כ בהחזרת מעותיו, אבל כשאין לו [לשליח] מעות והמשלח מספיק עצמו באחריות של השליח, חייב ליתן לו דברים אחרים באחריות שלו והוי שפיר ג"כ תיקון העיוות, אבל ליתן לו דברים אחרים בשמות אינו יכול, דודאי אסור להוציא מעות אחרים וליתן לו שומא, דודאי לא היתה כונת השליח על דבר שאסור לו לעשותו (נתה"מ).

⁵⁴ עיי' ש"ע (ח"מ סי' רמה ס"ט): נתן שדה פלונית במתנה לראובן, ואחר כך החזיר ראובן שטר מתנה לנתון וגם עשה לו מחילה, לא נתבטלה המתנה בכך: לא נתבטלה המתנה בכך - דמאחר שכבר זכה בה ראובן באחד מהקנינים, אינה יוצאת מתחת ידו, עד שיחזור ויקננה להנותן באחד מהקנינים, ואינו מועיל חזרת השטר מתנה, וגם המחילה לא מהני אלא בראובן שהלוה לשמעון, וא"ל אני מוחל לך המעות שבידך, דהמחילה עומדת במקום פרעון, אבל כשמוחל לחבירו חפץ או משכון שבידו לאו כלום הוא אלא א"כ שיאמר לו אני ונתנו לך עיי' לעיל (סי' עג ס"ט), ורמ"א לקמן (סי' רמא ס"ב) (סמ"ע).

⁵⁵ עיי' ש"ע (ח"מ סי' קמ ס"ד): טען שמעון שיש לו שטר שמכרה או נתנה לו בשטר וגם שיש לו עדים שהחזיק שלשה שנים, אומרים לו קיים שטרך, אם יכול לקיימו מוטב, וצריך לחזור אחריו לקיימו ואם אי אפשר לקיימו כגון שמתו העדים או הלכו למדינת הים ואין מי שיכיר חתימתו, סומכין על עדי חזקה וישבע היתם שלקחה, אבל אם ישנן לעדים לא תועיל לו חזקתו וצריך שיבואו העדים.

אבל אם ישנן לעדים כו' - ולא דמי למה שכתב המחבר לעיל בסימן ע' סעיף ב' דאם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני דצריך ג"כ להביא העדים ואם לא באו נשבע ונפטר, ושאינו התם דהפרע א"צ לפרוע בעדים, אלא לכתחילה אומרים ליה לברר דבריו כדי שלא יצטרך לישבע, ומהאי טעמא פסק המחבר שם כמ"ד דאפילו אם באו והכחישוהו פטור בהיסת דאמרין דכל מילי דכדי לאו אדעתיה, משא"כ בחזקה דאינה מועלת אלא אם כן אומר שטר היה לי ואבדתיהו והרי יש בידו שטר, משום הכי צריך לקיימו (סמ"ע).

בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו. ואמר רבא אמר רב נחמן: במקויים, דכולי עלמא לא פליגי דיחלוקו, כי פליגי, בשאינו מקויים, רבי סבר: מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ואי מקיים ליה, גבי פלגא, ואי לא, חספא בעלמא הוא. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ויחלוקו. איפוך. ואיבעית אימא: לעולם לא תיפוך, אלא הכא בלברר קמיפלגי. כי זה של רב יצחק בר יוסף הוא מסיק ביה זווי ברבי אבא, אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא, אמר: פרעתין בפני פלוני ופלוני, אמר לו רבי יצחק: יבואו פלוני ופלוני ויעידו. אמר לו: אי לא אתו לא מהימנינא. והא קיימא לן: המלוה את חבירו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים⁶⁰. אמר לו: אנא בההיא כשמעתא דמר סבירא לי, שאמר רבי אבא אמר רב אדא בר אבהא אמר רב: האומר לחבירו⁶¹ פרעתין בפני פלוני ופלוני, צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו. [א"ל,] והא אמר רב גידל אמר רב: הלכה כדברי רבן שמעון בן גמליאל, ואף רבי לא

רבן שמעון בן גמליאל סבר: אין אותיות נקנות במסירה, ורבי סבר: אותיות נקנות במסירה. אמר לו אביי: א"כ, פלוגתא לדמר. אמר לו: ותפלוג. אמר לו, הכי קאמינא לך: מתניתא לא מיתרצא אלא כדמתרצא מר, ואם כן קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרשב"ג. אלא אמר אביי: במה מדובר כאן, כגון שנמצא אחד מהן קרוב או פסול, ובפלוגתא דר' מאיר ור' אלעזר קא מיפלגי, רבי סבר לה כרבי אלעזר, שאמר: עדי מסירה כרת⁵⁶. ורבן שמעון בן גמליאל סבר לה כרבי מאיר, שאמר: עדי חתימה כרת. והא אמר רבי אבא: מודה היה רבי אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול⁵⁷. אלא אמר רבי אבינא: הכל מודים, שאם כתוב בו הוזקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מזוייפת, שהוא פסול, כדרכי אבא, לא נחלקו אלא בשטר שאין עליו עדים כלל, דרבי סבר לה כר' אלעזר, שאמר: עדי מסירה כרת. ורבן שמעון בן גמליאל סבר לה כרבי מאיר, שאמר: עדי חתימה כרת. ואיבעית אימא: במודה בשטר שכתבו צריך לקיימו קא מיפלגי, דרבי סבר: מודה בשטר שכתבו, אין צריך לקיימו, ורבן שמעון בן גמליאל סבר: צריך לקיימו. והא איפכא שמעינן להו. דתניא: שנים אדוקין בשטר, מלוה אומר שלי הוא ונפל ממני ומצאתו, ולוה אומר שלך הוא ופרעתיו לך, יתקיים השטר בחותמיו⁵⁸, דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: יחלוקו. והוינן בה, ולית לו לרבי זה של תנן: שנים אוחזין בטליית⁵⁹, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה ישבע שאין לו

⁵⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' נא ס"ז):

ע"י ש"ע (אה"ע סי' קל ס"ו):

ע"י ש"ע (אה"ע סי' קלג ס"א):

⁵⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' נא ס"ג):

ע"י ש"ע אה"ע סי' קל ס"ז):

⁵⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' סה סט"ו):

⁵⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קלח ס"א): שנים שהיו אוחזים בכלי אחד, או שהיו רוכבים על גבי בהמה אחת, (ועיי' לקמן סימן רע"א איזה רוכב אינו קונה), או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבים בצד ערימה של חטים המונחים בסימטא או בחצר של שניהם, (מיהו אם הבית של אחד ולקח את חבירו אצלו וחלוקים על הנכסים שבבית, הרי הם בחזקת המוחזק בבית), זה אומר: הכל שלי, וזה אומר: הכל שלי, כל אחד מהם נשבע [בנקיטת חפץ] שיש לו בזה הדבר ושאינו לו בה פחות מחציו, ויחלוקו. ואם אמר אחד לחבירו: השבע וטול כולו, שומעין לו. ואם גם השני אינו רוצה לישבע, חולקין בלא שבועה. הגה: שנים שהיו חלוקין על גג שעל ביתם, וכל אחד אומר: כולה שלי, הרי הוא כאילו שניהם תופסים בו, וחולקין.

ועיי' לקמן בסימן רע"א - ג"ל שצריך להיות בסימן קצ"ז, כי שם סעיף ה' נתאר דלפעמים הרכיבה אינה קונה, אבל בסימן רע"א לא כתב שם מזה מיד. ודע, דהא דכתב המתבר דרכיבה קונה, ויש חולקים דלא קני רכיבה לחוד עד שיהיה ג"כ ברגליו, אבל גם הרמ"א מסכים לדעת הש"ע (סמ"ע).

או יושבין בצד ערימה של חטין כו' - כיון שהיא מונחת בסימטא שהיא מקום הראוי לקנות ושניהם יושבים בצדה חשוב כאלו שניהם מוחזקין בה, ודוקא ששניהם יושבים בצדה דאל"כ אף על פי שהיא בסימטא לא חשיב כאלו שניהם מוחזקין בה, עיי' בתשו' ר"ש כהן ס"ג ריש סימן קכ"ב (ש"ך), וי"א דכיון דמייירי בסימטא דד' אמות של אדם קונין לו (סי' לקמן סי' רסח ס"ב) והוויין שפיר מוחזקין, אבל אם א' קדם הוא זכה, וכאן כיון דבאין לפנינו הון שניהם שוין שד' אמות שניהם מוחזקין בשוה הן, אמנם נראה דבמקח וממכר שאין ד' אמות קונין לא הוי מוחזקין (נתה"מ).

ולקח את חבירו אצלו - אבל אם שניהם שולטים בבית בשוה יחלוקו, וכמ"ש אחר זה בה"ה בדיון גג שעל ביתם (סמ"ע), פי' ואסף את פלוני חברו לדור אצלו בבית, כיון שהוא עיקר הבית, הנכסים בחזקתו. וה"ה אפילו אין הבית שלו לחלוטין, רק שהוא שוכר הבית ופורע השכירות, רק שאסף את חברו אצלו, הנכסים בחזקתו לבדו, כיון שהוא לבדו שוכר הבית. לאפוקי כששניהם שוכרים הבית, ואין האחד עיקר בבית יותר מאחר, אז חולקים (ש"ך), היינו דוקא בחינם, אבל בשכירות כיון דשכירות ליומא ממכר הוא, שניהם מוחזקין בשוה, ועי' סמ"ע (סי' רס ס"ד ד"ה ז'). ועיי' מש"כ לקמן (סי' ר ס"ב), דכל שאין לו קנין בחצר גוף הפירות דלא מקייר חצירו, רק חצירו של בעה"ב נקרא לענין קנין, ובשכירות כיון דהוי קנין הוי מוחזק (נתה"מ).

וחלוקים על הנכסים - דוקא בחלוקים על הנכסים שבבית הבע"ה מיקרי מוחזק טפי, אבל בענין קניית דבר הפקר שנכנס לבית מעצמו או לענין קניית מציאה שם, שניהם שוים בו, וכמ"ש לקמן (סי' רס ס"ד) (סמ"ע).

בחזקת המוחזק בבית - אלמנה אחת ששילקה לה ב"ד כתובתה, והתפשרו עמה שתחזיק אצלה בניה היתומים ותדור בבית בעלה ותתעסק בנכסי בניה בתורת אפוטרופסית, אח"כ נשאת לאיש שמו שמעון והנתנה עמו שיהיה מחויב לפרנס להבנים הנ"ל, ויתנו לו מדי שנה בשנה סך ידוע, גם ידור עם האשה ובניה בחנם בבית הנ"ל ששייך להיתומים, ואחר ב' שנים הלכה האשה הנ"ל לעולמה, ונפלו הפרשות בין אפוטרופסים של היתומים ובין שמעון הנ"ל, והאפוטרופסים טוענים כמ' מה שנמצא בבית שייך הכל להיתומים, ושמעון

השיב שאדרבה הוא עיקר בבית. הדיון עם היתומים, כי מה שטוען שמעון שהוא לבדו נקרא מוחזק מפני דשכירות ליומא ממכר הוא, זה אינו, א' הרבה סוברים דלא אמרינן ממכר הוא אלא לענין אונאה ולא לענין אחר, וכן סתם הש"ע לקמן (סי' שיג ס"ג), ועוד, שבנידון דידן כ"ע ס"ל שאין שכירות זה כממכר, ד"ל דעד כאן לא אמרינן שכירות ליומא ממכר הוא, אלא היכא שהקנה המשכיר להשוכר את גוף הבית לדור בו, דאז אין המשכיר ולא השוכר יכולים לחזור בהם, ואפילו אם מוחל השוכר על השכירות אין מחילתו מחילה עד שיחזור ויקנה להמשכיר, אבל בנידון דידן שכתוב בשטר התנאים כנגד זה ידור הוגו בבית של היתומים הנ"ל בחנם, אין לשון זה מועיל כלל ויכולים היתומים או האפוטרופסים לחזור בהם אף על פי שדר בו כמה שנים, וכל שלא אמר אלא לשון "ידור פלוני", לא מהני שום קנין ויכולים לחזור בהם. ואף אם נאמר שכיון שדר בו אינן יכולין לחזור בהם מחמת שנעשה בחרם חמור כו', מ"מ לא אמרינן בזה שכירות ליומא ממכר הוא כי אין לו בגוף הקרקע כלום (פ"ת).

יש לו בזה הדבר ושאינו לו כו' - איתא בגמ' שצריך לישבע שיש לו בה, שמה אין לו בה כלום, ומה שנשבע שאין לו בה פחות מחציו, אינו שקר, שכן אין לו בה כלום, ויש שלא כתבו שצריך לישבע שבועה שיש לו בה, משום דאנו משיבעים על דעת המקום ועל דעת הב"ד ותו ליכא למיחש לרמאות (סמ"ע).

ויחלוקו - אפילו אם א' מהם ודאי רמאי (סמ"ע), עי' ש"ך (סי' ש סק"ה) דהיכא דליכא רמאי אפילו בהך דמנה שלישי נמי חולקין, וה"ה במכר יחלוקו (קצח"ח), וי"א שצריכים ב' תנאים, א' שאין החלוקה יכולה להיות אמת, וגם שיהיה אחד מהם רמאי, ובלא"ה חולקין, דהא במנה שלישיית בשמא ושמה חולקין משום דליכא רמאי (נתה"מ).

ואם אמר אחד לחבירו השבע וטול כולו כו' - פי' כיון שעליך לישבע שאין לך בה פחות מחציו השבע בנקיטת חפץ מצד לגגול שכולה שלך, אבל בלא"ה אינו יכול להפך עליו רק היסת כדלעיל (סי' פז ס"א-יב) (ש"ך).

חולקין בלא שבועה - עי' עב סכ"ח מש"כ שם סק"מ? (נתה"מ).

על גג שעל ביתם - מדובר שהגג היה נסמך על כותל של אחד מצד אחד ועל הכותל השני מצד השני ורשות הרבים היתה באמצע מתחת לגג, ואז יחלוקו (סמ"ע).

⁶⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' ע ס"א):

⁶¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' ע ס"ב):

קע ע"ב

אמר אלא לברר⁶². א"ל: אנא נמי לברר קאמינא⁶³. מתני'. מי שפרע מקצת חובו, ר' יהודה אומר: יחליף. רבי יוסי אומר: יכתוב שובר. אמר רבי יהודה: נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים. אמר לו רבי יוסי: כך יפה לו, ולא ירע כחו של זה. גמ'. אמר רב הונא אמר רב: אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, אלא ב"ד מקרעין⁶⁴ השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון. אמר לו רב נחמן לרב הונא, ואמרי לה רב ירמיה בר אבא לרב הונא: אי שמיעא לו לרב הא [ברייתא], דתניא: עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון, הוה הדר ביה. אמר לו: שמיע לו ולא הדר ביה,

---

⁶² עי' שו"ע (ח"מ סי' קמ ס"ד): הוב"ד לעיל הערה 55.

⁶³ עי' שו"ע (ח"מ סי' ע ס"ב):

⁶⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' נד ס"א):

קעא ע"א

בשלמא בי דינא, אלימי לאפקועי ממונא, אלא עדים שעשו שליחותן⁶⁵, חוזרין ועושיין שליחותן. ולא. והא אמר רב יהודה אמר רב: עדים כותבין אפילו עשרה שטרות על שדה אחת. רב יוסף אמר: בשטר מתנה, ורבה אמר: בשטר שאין בו אחריות⁶⁶. מאי ברייתא. דתניא: הרי שהיו נושין בו אלף זוז, ופרע מהן חמש מאות זוז, עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: שטר זה יהא מונח במקומו ויכתבו שובר. ומפני שני דברים אמרו כותבין שובר: אחת, כדי שיכוף לפורעו, ואחת, כדי שיגבה מזמן ראשון. והא רבי יהודה נמי מזמן ראשון קאמר. הכי קאמר לו ר' יוסי לרבי יהודה: אי מזמן ראשון קאמרת, פליגנא עלך בחדא, אי מזמן שני קאמרת, פליגנא עלך בתרתי. תנו רבנן: שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי⁶⁷, שטר מאוחר הוא וכשר, דברי ר' יהודה, רבי יוסי פוסל. אמר לו רבי יהודה: והלא מעשה בא לפניך בצפורי והכשרת. אמר לו: כשהכשרתי, בזה הכשרתי. והא רבי יהודה נמי בזה קאמר. אמר רבי פדת: הכל מודים, שאם הווקעו לעונתו של שטר, ונמצאת עונתו מכוונתו בשבת או בעשרה בתשרי, ששטר מאוחר הוא וכשר,

⁶⁵ עי' שו"ע (חור"מ סי' נד ס"א):

⁶⁶ עי' שו"ע (חור"מ סי' רלט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 33.

⁶⁷ עי' שו"ע (חור"מ סי' מג ס"ד): שטר שזמנו כתוב: בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר, ואין חוששין שמא מוקדם הוא ובאחד בשבת או ב"א בתשרי נכתב, אלא מעמידין השטר על חזקתו, שהדבר ידוע שאין כותבין בשבת ולא ביום הכיפורים, ולפיכך איחרוהו. ויש מי שאומר דאי אמר: אשתבע לי, חייב לי שבע. ודוקא בשטר מקויים, אבל אם אינו מקויים, על בעל השטר להביא ראיה.

ואין חוששין שמא מוקדם כו' - הטעם, דכל שטר שנכתב ונחתם מוקמינן ליה אחזקה, וכאילו נחקרה עדותן בב"ד דמי (סמ"ע).

דאי אמר אשתבע לי כו' - אבל אי לא אמר, הב"ד לא טוענין עבורו שישבע שאינו מוקדם (סמ"ע), וי"א דמייירי שטוען שהעדים הקדימו בכוונה, והעדים פסולים, שחתמו שקר (ש"ך).

אבל אם אינו מקויים על בעל השטר להביא ראיה - אם זה שטר הלואה וכדומה באינו מקויים אפילו ליכא ריעותא בשטר נאמן לטעון כל הטענות במיגו דמזויף, אלא צ"ל דמייירי בשטר מכר ומתנה שקונה בהאי שטרא, וטוען שהעדים פסולים ושטרא חספא בעלמא הוא, ולא קנה, ומהימן בטענתו כשאינו מקויים כיון דאיכא ריעותא בשטרא. מה שאין כן בדליכא ריעותא, לא מהימן לטעון שהעדים פסולים אף שיש לו מיגו, ואינו יכול לטעון רק טענת פרעון או אמנה והעדים לא ידעו מזה (נתה"מ).

אי ידעיתו זימנא דשטרא, כתבו, אי לא, כתבו סתמא, דכל אימת דנפיק לרעיה⁷². אמר לו רבינא לרב אשי, ואמרי לה רב אשי לרב כהנא:

לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא, דרבי יהודה לטעמיה, שאמר: אין כותבין שובר, ולא נפיק מיניה חורבא. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אפילו כותבין שובר, הני מילי אפלאגא, אבל אכוליה לא. ולא היא, אפי' אכוליה כותבין⁶⁸. כי זה של רב יצחק בר יוסף הוה מסיק ביה זווי ברבי אבא, אתא לקמיה דרבי חנינא בר פפי, אמר לו: הב לי זווי, אמר לו: הב לי שטראי ושקול זוזך, אמר לו: שטרך אירכס לי, אכתוב לך תברא. אמר לו, הא רב ושמואל שאמרי תרויהו: אין כותבין שובר. אמר: מאן יהיב לן מעפריה דרב ושמואל רמינן בעיינין, הא רבי יוחנן והא ריש לקיש שאמרי תרויהו: כותבין שובר. וכן כי אתא רבין אמר ר' אילעא: כותבין שובר. ומסתברא דכותבין שובר, דאי סלקא דעתא אין כותבין שובר, אבד שטרו של זה, יאכל הלה וחדרי. מתקיף לה אביי: ואלא מאי. כותבין שובר, אבד שוברו של זה, יאכל הלה וחדרי. א"ל רבא: אין, עבד לזה לאיש מלוה. תנן הת: שטרי חוב המוקדמין פסולין⁶⁹, והמאוחרין כשרין⁷⁰. א"ר המננא: לא שנו אלא שטרי הלואה, אבל שטרי מקח וממכר, אפילו מאוחרין נמי פסולין⁷¹. מ"ט. זימנין דמזבין לו ארעא בניסן וכתביב לו בתשרי, ומתירמי לו זווי ביני זובין לו מיניה, וכי מטי תשרי מפיך לו ואמר לו: הדר זבנתה מינך. אי הכי, שטרי הלואה נמי, זמנין דיזיף בניסן וכתביב לו שטרא בתשרי, ומתירמי לו זווי ביני זובין ופרע ליה, ואמר לו: הב לי שטראי, וא"ל: אירכס לי, וכתביב לו תברא, וכי מטי זמניה מפיך לו וא"ל: הני השתא הוא דיופת מינאי. קסבר: אין כותבין שובר. אמר לו רב יימר לרב כהנא, ואמרי לה רב ירמיה מדיפתי לרב כהנא: והאידינא דכתבין שטרי מאוחרין וכותבין תברא, (למה קעבדינן הכי. א"ל), בתר שאמר להו ר' אבא לספריה: כי כתביתו שטר מאוחרין, כתבו הכי: שטרא דנן לא בזמניה כתבניה אלא אחורנהו וכתבנהו. א"ל רב אשי לרב כהנא: והאידינא דלא קא עבדינן הכי, בתר שאמר לו רב ספרא לספריה: כי כתביתו הני תברי,

⁶⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' נד ס"ב):

⁶⁹ עי' ש"ע (ח"מ סי' מג ס"ז): הוב"ד לעיל הערה.

⁷⁰ עי' ש"ע (ח"מ סי' מג ס"ג): הוב"ד לעיל הערה.

⁷¹ עי' ש"ע (ח"מ סי' מג ס"ב): שטרי חוב המאוחרים כשרים, שהרי הורע כוחו של בעל השטר, שאינו טורף אלא מזמן השטר. ואף על פי שלא כתבו בו שהוא מאוחר, הרי זה כשר. במה דברים אמורים, שכתוב בו: דאקנה. אבל אם כתוב בו: דאקנה, פסולים, אלא אם כן מפורש וכתוב בו: ואיחרנוהו. (ואין לאחר שום שטר לכתחלה, דמיחזיא כשיקרא).

שטרי חוב המאוחרים כשרים - אף על פי שאיחרוהו שלא מדעת המלוה (ש"ך), וכל המוציא על חבירו שטר מאוחר, לא טרף מלקוחות עד שהגיע הזמן הכתוב בשטר (ש"ך), וגם מהלוה עצמו אינו יכול לגבות עד זמן הכתוב בשטר, שאין חיוב הפרעון חל עד הזמן ההוא, ועי' לקמן (סי' ס"ב סק"ד וסי' עח סק"ה) אם יוכל לטעון פרעתי לפני הזמן הכתוב בשטר (פ"ת).

אבל אם לא כתב דאקני פסולים כו' - משום שמא לוח בניסן וקנה קרקע באייר, ואיחרו העדים זמן השטר הלואה וכתבוהו מסיון, ואח"כ מכר הקרקע, ונמצא אילו כתבו הזמן מניסן לא היה טורף להקרקע שקנה באייר כיון דלא כתב לו דאקני, ובשביל האיחור שכתבו מסיון גובה אותו שהרי קנאו קודם הזמן הנכתב בשטר (סמ"ע וש"ך). ועיקר דין כתיבת דאקני יתבאר לקמן (סי' קד ס"ו-ז, וסי' קיב ס"א) ושם (בסי' קיב ברמ"א) נתבאר דקיימא לן דגם אחריות דאקני אמרו ביה שהוא טעות סופר וכאילו נכתב דמי, אם לא שכתב בהשטר אחריות ולא כתב בו אחריות דאקני (סמ"ע), לפי הרמ"א (לקמן סי' קיב ס"א) דגם בדאקני אחריות ט"ס, כשרים הכא אף בלא כתוב בו דאקנה, אא"כ שפירש בו בלא דאקני, וע"ש דברי ד"ה ו"א כיון דק"ל (ש"ך), ו"א דמאוחרין כשרין ולא צריך דאקני. וטעם הדבר כדברינו (סי' רט ס"ד סק"ז) דלעולם לא מהני קנין בדבר שלא בא לעולם אפילו אם התנה לכשיהיה בעולם, ושטרות מאוחרים כשרים דאין הקנין חל אלא מזמן הכתוב בשטר, שונה משאר חוב שלא נתחייב רק באותו שעה שקיבל מעות הלואה או בשעה שחתם בשטר היכא דמחייב עצמו בשטר וכמבואר לעיל (סי' מ"א) ומאותו שעה נשתעבדו נכסיו, ואחר הלואה או אחר חיוב השטר תו ליכא עליה חיוב רק לפרוע מה שנתחייב בשעה שנתחייב, ולפ"ז אין לאחר השטר שלא מדעת הלוה דאפשר אין הלוה רוצה בחיוב שיתחייב מתוך השטר כמו שאין כותבין דאקני בלא דעת הלוה למ"ד דאקני לא טעות שטר (עי' לקמן סי' קיב ס"א) (קצה"ח), ויש חולקים על הקצה"ח דגם בשטר מאוחר החיוב נעשה מזמן ההלואה, דאם ימות קודם שהגיע הזמן הכתוב בשטר חייבים היורשים לשלם, רק ממשעבדי לא טריף עד הזמן, דהוי כהתנה שלא יטרוף ממשעבדי עד הזמן, אבל גוף החיוב לא נתחדש (נתה"מ).

אלא אם כן מפורש וכתוב בו ואיחרנוהו - פירוש, ואז ליכא למיחש להא, דאף אם לוח ואח"כ קנה לא יבוא לגבות מזה שקנה ומכר, דהמוציא מחבירו עליו הראיה שהיה בידו בשעת ההלואה, דמזמן השטר אין ראייה שהרי כתבו בו שהזמן הוא מאוחר (סמ"ע).

⁷² עי' ש"ע (ח"מ סי' מג סכ"ד): אף ע"פ שאין כתוב בשובר לא עידי השטר ולא זמנו, כיון שסכום המעות של השטר והשובר שוים, ממילא אמרינן שהשובר נכתב על אותו שטר.

כיון שסכום המעות של השטר והשובר שוים כו' - לא צריכים להיות שוים בכל ענין, שהרי כתב לקמן (סי' ע"א ס"ט): שטר שיש בו נאמנות והלוה מוציא כתב יד המלוה שקיבל ממנו סכום פלוני ביום פלוני וסכום פלוני ביום פלוני, והמלוה טוען שאותו כתב ידו הוא מעסק אחר, הדין עם הלוה. ומ"ש המחבר כאן ומ"ש שם שנייהן מאותו מקור, ולא בא למעט כאן אלא לאפוקי אם היה כתוב בשובר שהוא על שטר שביד המלוה עליו על סך כך וכך, ונמצא שאין אותו סך בזה השטר שמוציא המלוה עליו, דאז ודאי לא קאי עליו השובר. והיו רגילין לכתוב בשובר שהוא על השטר שסכומו כך וכך לטובת המלוה, כדי שלא יוציא עליו השובר אשאר עסקי כי אם אענין שנתנו לו עליו. וזהו שכתב לקמן (סי' נד ס"ג): כשאין זוכרין זמן הנכתב בשטר, יכתבו סתם על שטר שסכומו כך וכך כו'. ששם מקום דין שובר איך כותבין לתקנות שניהם. גם לקמן (סי' נג ס"ה) כתב המחבר: שמא פרע לו אותו של מאה וכתב לו שובר כו'. שם איירי ג"כ בסגנון שרגילין לכתוב שובר, ולא שצריך לכתוב כן, ועי' דברי (סי' ע"א סק"ב) (סמ"ע), ואמרינן דהעדים לא ידעו זמן השטר, לכך כתבו סתמא, וכדלקמן (סי' נד ס"ג סק"א) (ש"ך).

קעב ע"א

והא האינדא דלא קעבדינן הכי. אמר לו: רבנן תקוני תקיני, מאן דעביד, עביד, מאן דלא עביד, איהו הוא דאפסיד אנפשיה. אמר להו רבא בר רב שילא להנהו כתבי שטרא אקניאתא: כי כתביתו שטרי אקניאתא, אי ידעיתו יומא דקניתו ביה⁷³, כתבו, ואי לא, כתבו יומא דקיימיתו ביה, כי איך דלא מתחזי כשקרא. אמר להו רב לספריה, וכן אמר להו רב הונא לספריה: כי קיימיתו⁷⁴ בשילי כתבו בשילי, ואף על גב דמסירן לכו מילי בהיני. כי קיימיתו בהיני כתבו בהיני, ואף על גב דמסירן לכו מילי בשילי. אמר רבא: מי דנקיט שטרא בר מאה זוזי⁷⁵, ואמר: שויה ניהלי תרי בני חמשין חמשין, לא משוינן להו. מאי טעמא. עבדו רבנן מילתא דניחא לו למלוה וניחא לו ללוה, ניחא לו למלוה, כדי שיכוף לפרועו, וניחא ללוה, כי איך דניפגם שטריה. ואמר רבא: מי דנקיט תרי שטרי בני חמשין חמשין, ואמר: שוינהו ניהלי חד בר מאה, לא משוינן ליה, עבדו רבנן מילתא דניחא לו למלוה וניחא לו ללוה, ניחא לו למלוה, כי איך דלא ניפגם שטריה, וניחא לו ללוה, כדי שלא יכוף לפרועו. אמר רב אשי: מי דנקיט שטרא בר מאה זוזי, ואמר: שוונהי ניהלי חד בר חמשין, לא משוינא ליה. מ"ט. אמרינן: האי מיפרע פרעיה, ואמר לו: הב לי שטראי, ואמר לו: אירכס לי, וכתביב לו תברא, ומפיק לו האי ואמר לו: האי אחרינא הוא.

מתניי. שני אחינ⁷⁶, אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן מרחץ ובית הבר, עשאן לשכר, השכר לאמצע, עשאן לעצמו, הרי העשיר אומר לעני: קח לך עבדים וירחצו במרחץ, קח לך זיתים ובא ועשה בבית הבר. שנים שהיו בעיר אחת⁷⁷, שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון, אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב. נמצא לאחד⁷⁸ בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהן פרועין. כיצד יעשו. ישלשו, ואם היו משולשין, יכתבו סימן, ואם היו מסומנין, יכתבו כהן. גמ'. ההוא שטרא דנפק לבי דינא דרב הונא, דהוה כתיב ביה אני פלוני בר פלוני לויחי מנה ממך,

⁷³ עי' ש"ע (ח"מ סי' מג ס"ט): אם אינם נזכרים ליום הקנין, לא יאמרו: ברור לנו שקנינו ממנו בתשרי, ואין אנו יודעים בכמה, ולפיכך נכתוב מתחלת חשון, שזה מיחזי כשיקרא. יש מי שאומר שאם זוכרים שקנו ממנו בתחלת תשרי או בסופו או באמצעו יכתבו: בשליש הראשון של חדש פלוני, או אמצעו, או בשליש אחרון.

ולפיכך נכתוב מתחלת חשון - ואפילו יכתוב בטר שאיחרוהו או שנכתוב בו דאקני, אפ"ה מיחזי כשיקרא, כמ"ש הרמ"א לעיל סעיף יב, דאל"כ פשיטא דלא יעשוהו מאוחר, מחשש שנתבאר שם (עיי"ש סק"כ?) (סמ"ע), דין זה לא מסתבר כלל, אלא אם יודעים שקנו ממנו בתשרי ואינן יודעים בכמה, מותרים לכתוב מתחילת חשון (ש"ך), ועיקר כש"ע (נתה"מ). בשליש הראשון כו' - וליכא למיחש דיגבה בו מתחילת השליש, דהמוציא מחבירו עליו הראיה (סמ"ע).

⁷⁴ עי' ש"ע (ח"מ סי' מג ס"ב): מי שנמסרה להם עדות במדינה אחת וכתבו העדים במדינה אחרת, אין מזכירים בטר מקום שנמסרה בו העדות, אלא מקום שכתבו בו חתימת ידם. ודוקא כשאין כותבים זמן הקנין, וכותבים זמן הכתיבה, אבל אם זוכרים זמן הקנין, וכותבים אותו, אז יכתבו המקום שנעשה הקנין, שאם יכתבו מקום הכתיבה, נמצאו משקרים, ופסול. וכשכותבים מקום הכתיבה, כותבים כן: אמר לנו פלוני, וכתבנו במקום פלוני. אבל כשכותבים מקום שנמסרו הדברים, כותבים: אמר לנו פלוני, או: קנינו מפלוני במקום פלוני וכתבנו וחתמנו ומסרנו לפלוני.

אז יכתבו המקום שנעשה בו הקנין - מלשון זה משמע דס"ל דאין כותבין בזה אלא מקום הקנין לחוד, וי"א במקרה כזה כותבים שני המקומות (סמ"ע). משקרים ופסול - עיקר שאין השטר נפסל בדיעבד בכך (ש"ך), עיי' מש"כ לעיל (סי' לד ס"ט סק"ט?) (פ"ת).

עי' ש"ע (אה"ע סי' קכז ס"ו):

⁷⁵ עי' ש"ע (ח"מ סי' נג ס"א):

⁷⁶ עי' ש"ע (ח"מ סי' קעא ס"ו): הוב"ד לעיל הערה.

⁷⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' מט ס"ז):

⁷⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' מט ס"ט):

קעב ע"ב

אמר רב הונא: ממך, אפילו מריש גלותא, ואפילו משבור מלכא. אמר לו רב חסדא לרבה: פוק עיין בה, דלאורתא בעי לה רב הונא מינך. נפק דק ואשכח, דתניא: גט שיש עליו עדים ואין בו זמן, אבא שאול אומר: אם כתוב בו גרשתיה היום⁷⁹, כשר. אלמא היום, ההוא יומא דנפיק ביה משמע, הכא נמי ממך⁸⁰, מההוא גברא דנפיק מתותי ידיה משמע. אמר לו אביי: ודלמא אבא שאול כרבי אליעזר סבירא ליה, שאמר: עדי מסירה כרתי, אבל הכא ליחוש לנפילה. אמר לו: לנפילה לא חיישינן. ומנא תימרא דלא חיישינן לנפילה. דתנן: שנים שהיו בעיר אחת, שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון, אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יוכל להוציא עליהן שטר חוב. הא הם על אחריים⁸¹, יכולין, ולמה. ליחוש לנפילה. אלא לאו שמע מינה: לנפילה לא חיישינן. ואביי. לנפילה דחד לא חיישינן, לנפילה דרבים חיישינן.

---

⁷⁹ עי' שו"ע (אה"ע סי' קכז ס"ז):

⁸⁰ עי' שו"ע (חור"מ סי' נ ס"א):

עי' שו"ע (חור"מ סי' סא ס"י): .

⁸¹ עי' שו"ע (חור"מ סי' מט ס"ז):

ואלא זה של תניא: כשם שאין מוציאין שטר חוב זה על זה, כך אין מוציאין על אחרים, במאי קמיפלגי. באותיות נקנות במסירה קמיפלגי, תנא דידן סבר: אותיות נקנות במסירה, ותנא ברא סבר: אין אותיות נקנות במסירה. ואי בעית אימא: דכולי עלמא, אותיות נקנות במסירה, והכא בצריך להביא ראייה קא מיפלגי, תנא דידן סבר: אין צריך להביא ראייה, ותנא ברא סבר: צריך להביא ראייה. דאיתמר: אותיות נקנות במסירה, אביי אמר: צריך להביא ראייה, ורבא אמר: אינו צריך להביא ראייה⁸². אמר אביי: מנא אמינא לה. דתניא: אחד מן האחין שהשטר חוב יוצא מתחת ידו⁸³, עליו להביא ראייה. מאי לאו הוא הדין לאחריני. ורבא אמר: שאני אחין, דשמטו מהדדי. איכא שאמרי, אמר רבא: מנא אמינא לה. דתניא: אחד מן האחין שהשטר חוב יוצא מתחת ידו, עליו להביא ראייה. אחין הוא דשמטו מהדדי, אבל אחריני לא. ואביי. אחין איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: כיון דשמטו מהדדי, אימא מיזודהר זהירי ולא צריכי להביא ראייה, קמ"ל. ואלא זה של תניא: כשם שמוציאין הן שטר חוב על אחרים, כך מוציאין זה על זה, במאי קמיפלגי. בכותבין שטר ללוה ואף על פי שאין מלוה עמו קמיפלגי, תנא דידן סבר: כותבין שטר ללוה ואף על פי שאין מלוה עמו, זימנין דאזיל לגבי ספרא וסהדי, ואמר להו: כתבו לי שטרא, דבעינן למיזף מיוסף בן שמעון חברי, ובתר דכתבי וחתמי ליה, נקיטא לו ואמר לו: הב לי מאה דיזפת מינאי. תנא ברא סבר: אין כותבין שטר ללוה עד שיהא מלוה עמו.

נמצא לאחד בין שטרותיו שטר של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין וכו'. טעמא דנמצא, הא לא נמצא, מצי מפיק, והאנן ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב תנן. אמר רבי ירמיה: במשולשין. ונחזי תברא בשמא דמאן דכתבי. אמר רב הושעיא: במשולשין⁸⁴ בשטר ואין משולשין בשובר. אביי אמר, הכי קאמר: נמצא ללוה בין שטרותיו⁸⁵ שטר של יוסף בן שמעון עלי פרוע, שטרות שניהם פרועין. כיצד יעשו. ישלשו כו'. תנא: אם היו שניהם כהנים, יכתבו דורות. מתני'. האומר לבנו שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע אי זהו⁸⁶, שטרות כולן פרועין. נמצא לאחד שם שנים, הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע.

גמ'. אמר רבא: שטר לך בידי פרוע⁸⁷, הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע. חוב לך בידי פרוע, שטרות כולן פרועין. אמר לו רבינא לרבא: אלא מעתה, שדי מכורה לך, שדה גדולה מכורה לו, שדה שיש לי מכורה לך, כל שדותיו מכורין לו. התם יד בעל השטר על התחתונה. מתני'. המלוה את חבירו על ידי ערב⁸⁸, לא יפרע מן הערב,

⁸² עי' ש"ע (ח"מ סי' סו ס"א):

⁸³ עי' ש"ע (ח"מ סי' סב ס"א):

⁸⁴ עי' ש"ע (ח"מ סי' מט ס"ט):

⁸⁵ עי' ש"ע (ח"מ סי' מט ס"ז):

⁸⁶ עי' ש"ע (ח"מ סי' סה סכ"ג):

⁸⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' סה סכ"ד):

⁸⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' קט ס"ח): המלוה את חבירו על ידי ערב, אף על פי שהערב משתעבד למלוה, לא יתבע את הערב תחלה, אלא יתבע הלוה. ואפילו אין ללוה אלא זיבורית, לא יפרע מהערב. ואפילו אין ללוה נכסים ידועים, כגון קרקעות, ויש נכסים ידועים לערב, לא יגבה מהערב, אלא (צריך) לחזור אחר הלוה, אולי יש לו מטלטלין. הגה: ואם אמר הלוה: פרעתיך, והוא מלוה על פה, נשבע הלוה היסת ונפטר הוא וערב. ואפילו הלוה עובד כוכבים, ואמר שפרע, נפטר הערב. אבל אם אמר הלוה: לא לוייתי מעולם, חייב הערב לפרוע. מי ששאל חפץ מתבירו ואמר לו: אם לא אחזירנו לך לזמן פלוני אתן לך דמים כך וכך, והעמיד לו ערב בעד הדמים, אף על פי שלגבי השואל הוא אסמכתא ופטור, הערב חייב לשלם. ועיין לקמן סוף סימן ק"א סעיף י"ב. מכר הלוה קרקע וחתם המלוה עצמו בעד, נפטר הערב דאיהו דאפסיד אנפשיה. אבל בקבלן בכי האי גוונא, חייב הערב לפרוע.

לא יתבע את הערב תחילה - דין שטעה והוריד המלוה לנכסי ערב קודם שתבע הלוה מסלקין אותו (סמ"ע).

נפטר הוא והערב - דוקא סתם ערב, אבל ערב קבלן אינו נפטר (עי' רמ"א לקמן ס"טו), ועי' לקמן סק"ז? (סמ"ע), עיין בתשו' ר"ש כהן ס"ב סי' כ"ז ובתשו' מהר"ט סי' ק"ב דף ק"ט ע"ג ועיין בתשו' מהרש"ם סי' ל"ט (ש"ך), מ"מ אם תפס מן הערב שלא בעדים ויש לו מיגו, מהני, דמיגו כעדים דמי (נתה"מ).

אבל אם אמר הלוה כו' - פירוש, והערב מודה שלוה, משום הכי חייב. דהא ליכא לספוקי דילמא פרעיה, דכל האומר לא לוייתי כאילו אומר לא פרעתי דמי (סמ"ע), היינו במקרה שלוה עכ"ם, ועיין בב"ח ודבריו נכונים דשמא לא נשתעבד אלא לענין שאם לא יפרע לו העכ"ם שיפרע הוא לו אבל אם יכפור העכ"ם שמא לא נעשה לו ערב (ש"ך), עיין מ"ש לעיל (סי' מט סק"ט?) (קצה"ח), י"א דאף דגבי לוח ישראל, אם אמר לו שתלוה לו ואני ערב, והלוה לו שלא בעדים, חייב הערב, כיון שלא אזכיר עדים, יכול לומר אתה האמנת לי

(כ"ל סי' נח ס"א וסי' צא ס"א וסי' קכא ס"א), מ"מ בגוי כה"ג פטור. אבל העיקר דאפילו בגוי כה"ג חייב (נתה"מ), יש חולקים על דברי הב"ח, והג"ה זו של הרמ"א צע"ג למעשה. אמנם בקבלן כה"ג חייב (פ"ת).

הערב חייב לשלם - הטעם, משום דבערבותו אין שינוי לערבות דעלמא, דהא לא ערב לו אלא אם לא ישלם לו השואל, ישלם לו הוא, ואף על פי שאמרו אין נפרעין מן הערב תחילה, דאלמא דאין הערב משתעבד בדאיכא לוח, לא היא, דכל הלוה מתחייב אין נפרעין מן הערב תחילה, אבל זה הרי חייב עצמו במה שלא היה השואל חייב. ועיין מה שכתבתי לקמן (סי' קל ס"ב סק"ב) (סמ"ע), לענין מעשה אין להוציא ממון מהערב א"כ קנו מידו ואפי' נתערב בשעת שאלת החפץ ודלא כסמ"ע (ש"ך), ועיין בתשו' מהר"ש כהן ס"ב סעיף י"א (ש"ך), וי"א במקור דברי הש"ך דבעינן ג"כ קנין בבית דין חשוב מן הערב שלא יהיה חסרון של אסמכתא (נתה"מ), עיין באה"ט [סקכ"א] עד והט"ז תירץ דכאן מייירי כו'. ועיין בתשובת הרב מ"ה משה רוטנבורג חח"מ סי' י' וט"ו מה שכתב בזה, עש"ה (פ"ח).

מכר הלוה קרקע וחתם המלוה עצמו בעד נפטר הערב דאיהו דאפסיד אנפשיה כו' - במקור דברי הרמ"א ליתא תיבת "בעד", אלא מדובר שחתם על שטר מכירה שהוא מסכים במכירת הלוה להלוקה. ולכן המלוה אפסיד אנפשיה במה שפטר ומחל להלוקה, דתו לא מצי לגבות מהערב, דאין גובין מהערב אלא היכא דלא נמצא כלום ללוה, והיינו בין בני חורין שבידו בין מה שמכר אחר שלוה מהמלוה, והרי לזה הלוה היה לו קרקע להפרע ממנו המלוה, אלא שהמלוה אפסיד אנפשיה במה שמחל לו. ומשום הכי מסיק וכתב דזהו דוקא בערב אבל בקבלן מצי גבי מיניה, דהא גם אם היה הקרקע שמכר עדיין ביד הלוה הברירה היתה ביד המלוה לגבות מהקבלן ולהניח הלוה (סמ"ע).

ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה כו'. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שאין נכסים ללוה⁹³, אבל יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב. והא מדקתני סיפא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב, מכלל דתנא קמא סבר: לא שנא הכי ולא שנא הכי. חסורי מחסרה והכי קתני: המלוה את חברו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב, ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה, יפרע מן הערב. במה דברים אמורים, בשאין נכסים ללוה, אבל יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב. וקבלן, אף על פי שיש נכסים ללוה, יפרע מן הקבלן.

ואם אמר לו על מנת שאפרע ממי שארצה⁸⁹, יפרע מן הערב. רשב"ג אומר: אם יש נכסים ללוה, בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב. וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הערב לאשה בכתובתה⁹⁰, והיה בעלה מגרשה, ידירנה הנאה, שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו.

גמ'. מאי טעמא. רבה ורב יוסף שאמרי תרוייהו: גברא אשלימת לי, גברא אשלימי לך. מתקיף לה רב נחמן: האי דינא דפרסאי. אדרבה, בתר ערבא אזלי. אלא, בי דינא דפרסאי דלא יחייב טעמא למילתייהו. אלא אמר רב נחמן: מאי לא יפרע מן הערב. לא יתבע ערב תחלה. תניא נמי הכי: המלוה את חברו על ידי ערב⁹¹, לא יתבע ערב תחלה, ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה, יתבע ערב תחלה. א"ר הונא: מניין לערב דמשתעבד. דכתיב: אנכי אערבנו מידי תבקשנו. מתקיף לה רב חסדא: הא קבלנות היא, דכתיב: תנה אותו על ידי ואני אשיבנו. אלא אמר רבי יצחק, מהכא: לקח בגדו כי ערב זר ובעד נכריה חבלהו. ואומר: בני אם ערכת לרעך תקצת לזר כפיך, נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך, עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעין, אם ממון יש לו בידך, התר לו פיסת יד, ואם לאו, הרבה עליו ריעים. אמר אממיר: ערב דמשתעבד, מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי, לרבי יוסי שאמר: אסמכתא קניא, ערב משתעבד, לר' יהודה שאמר: אסמכתא לא קניא, ערב לא משתעבד. אמר לו רב אשי לאממיר: הא מעשים בכל יום, דאסמכתא לא קניא וערב משתעבד. אלא אמר רב אשי: בההוא הנאה דקא מהימן ליה, גמר ומשתעבד נפשיה⁹².

⁸⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' קכט ס"ד): התנה המלוה עם הערב: ממי שארצה אפרע, יכול ליפרע מהערב תחלה, אפילו אם יש נכסים ללוה. ויש חולקים בזה. ומודים שאם אמר בפירוט: ממי שארצה אפרע (תחלה), יכול לתבוע מהערב תחלה, אפילו אם יש נכסים ללוה.

יכול לפרוע מהערב תחילה כו'. ודלא כמ"ש בתשו' רשד"ם ס' ל"ט ע"ש דליתא: (ש"ך).

ואפילו יש נכסים ללוה ויש חולקים בזה - בלא התנה אפילו יש ללוה מטלטלין אינו יכול לתבוע הערב, אבל בהתנה, דוקא כשיש להלוה קרקעות דהיה עיקר שעבודיה עליהו אינו יכול ליפרע מהערב, אבל כשאין ללוה רק מטלטלין ולא קרקעות, אין מחויב לחזור על המטלטלין של לוח, ונפרע תיכף מהערב, ויש מי שמחלק בין נכסים ידועין ובין אינן ידועין, דבלא התנה אינו יכול לתבוע הערב עד שנתברר מקודם שאין ללוה שום נכסים ע"י שבועת הלוה וכיוצא, אבל בהתנה, יכול ליפרע מהערב אם לא שיש נכסים ידועים ללוה אינו יכול ליפרע מהערב, ואין עיקר כדבריו (נתה"מ), אפילו לדעת היש חולקים, היינו דוקא ביש לו ללוה נכסים קרקעות, אבל אם אין ללוה קרקע ידועה, אז יתבע את הערב ואינו צריך לחזור אחר הלוה אם יתן מטלטלים, דלהכי מהני מה שמתנה ממי שארצה אפרע דמספיקא לא מטרחינן ליה לילך אחר הלוה. ולפ"ז צ"ל, דמ"ש בש"ע לדעה הראשונה שיכול ליפרע מהערב תחילה אפילו אם יש נכסים ללוה, היינו קרקעות, ועל זה כתב ויש חולקים בזה, היינו בקרקעות דוקא. ועיקר כדעה הראשונה אם לא במקום שיש מנהג קבוע לפסוק כיש חולקים דצריך לכתוב תיבת "תחילה" (פ"ת).

⁹⁰ ע"י ש"ע (אה"ע ס' קב ס"ז):

⁹¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' קכט ס"ח): הוב"ד לעיל הערה 88.

⁹² ע"י ש"ע (ח"מ ס' קכט ס"ב): אמר להם בשעת מתן מעות: הלוהו ואני ערב, נשתעבד הערב ואינו צריך קנין. הגה: ואפילו לא נתערב בהדיא, רק שאומר למלוה הלוות ללוה כי בטוח הוא, ועשאו על פיו והיה שקר, חייב לשלם לו, דהוי כאילו נתערב לו. וכן אם בית דין עשו אותו ערב, נשתעבד אף על פי שלא קנו מידו, כגון שהיה ב"ד רוצים לגבות מהלוה, ואמר להם: הניחוהו ואני ערב לכם, הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו ב"ד, באותה הנאה שעבד עצמו.

ואינו צריך קנין - ראובן שמכר מלבוש לשמעון על תנאי שיעמיד לו ערב, ונתן לשמעון הלבוש ולבשהו ולאחר זמן העמיד לו ערב, מיקרי ערב בשעת מתן מעות, הואיל ותחילת נתינת היתר על פי הערבות ה"ל כאילו לא נגמר הדבר עד שעת שהעמיד לו ערב. פירוש, ויש לו רשות ליטלה מהלוקח, דהא לא נתנה לידו אלא בתנאי שיתן לו ערב והאמינו ע"ז (סמ"ע).

ואפ"י לא נתערב כו' - וי"א דפסור כל שלא אמר לו "תראה שאני סומך עליך", ואפ"י לדברי האומר לקמן (ס' שו"ז) דבמראה דינר לשולחני אפילו לא אמר "תראה שאני סומך עליך" מודה דבזה פסור אם לא א"ל, כיון שלא היה מוכרח לעשות כן, ומזה שהרמ"א לקמן צריך שיאמר "תראה וכו'", ולא הזכירו כאן, צ"ל דכאן מיידי שיש הוכחה שסמך עליו ושחבירו יודע שהוא סומך עליו, ומ"מ אם הוא בקי כגון אחיו ושותף היודע בעסקיו וקראן שלו ויודע שאינו חייב לאחרים אפ"י א"ל חזי דעלך כו' פסור (ש"ך), מש"כ הש"ך "אם הוא בקי וכו'" הטעם, דהוי כמו מראה דינר לשולחני דאומן פסור דהוי אונס, וה"ה בבקי הוי כמו אומן דפסור מטעם אונס (נתה"מ).

והיה שקר - פירוש, ולא היה בטוח בשעה שאמר לו שהוא בטוח. אבל אם היה בטוח ונתקלקל אח"כ פסור זה, דאין לשון זה כערבות, ועיין לקמן (ס' שו"ז) מדינין אלו (סמ"ע), חייב דלא ה"ל ליעצו על ככה שאין אדם יכול לידע מה שיש לחבירו אפ"י אדם לגבי בנו או להיפך אפ"י ראה אצלו זהב וכסף ומטבע הרבה דילמא אינו שלו או חייב עליהם אלא ככה"ג שהיה אחיו וידע שנפלה להם בירושה סך חשוב וידע ג"כ שלא היו חייבים מקודם הירושה לשום אדם או שהיה שותפו מקודם בזמן מה ויודע מה שהיה לו בחלק התברותה סך חשוב וגם יודע בבירור שאינו חייב לשום אדם ואח"כ נמצא בהאי שעתא שבא לו סיבה והיזק שירד מכל נכסיו וזה לא ידע חשוב כאנוס ופסור אפ"י א"ל "תראה שאני סומך עליך" ולא צריך לקבל היסת דלא ידע דהא אין טוענו אלא שמא, וכ"ש אם היה בטוח ונתקלקל אח"כ שהוא פסור כיון שנתקלקל אח"כ, עיין בפ' גט פשוט בשלטי גבורים דף רמ"ד ע"ב (ש"ך), ע"י ש"ך ומשמע דאין בזה חיוב מטעם ערבות רק מדין גרמי, ונפק"מ למאן דפוסר בדיני דגרמי במת, דס"ל דדיני דגרמי הוא רק קנס ולא קנסו בנו אחריו (ס' לקמן ס' שפ"א? בש"ך) (נתה"מ).

וכן אם בית דין עשו אותו ערב כו' - פירוש, ואף שהוא שלא בשעת מתן מעות ובלא קנין, משום נאמנות הב"ד (סמ"ע).

⁹³ ע"י ש"ע (ח"מ ס' קכט ס"ד): הוב"ד לעיל הערה 89.

מיפטר לזה מיניה דמלוה עד שישא ויתן ביד. ההוא דיינא דאחתיא למלוה לנכסי [דלוה] מקמי דלתבעיה ללוה, סלקיה רב חנין בריה דרב ייבא. אמר רבא: מאן חקים למעבד כי הא מילתא, אי לאו רב חנין בריה דרב ייבא. קסבר: נכסיה דבר איניש אינון מערבין יתיה, ותנן: המלוה את חבירו ע"י ערב, לא יפרע מן הערב, וק"ל: לא יתבע ערב תחלה. ההוא ערבא⁹⁶ דיתמי דפרעיה למלוה מקמי דלודעינהו ליתמי, א"ר פפא: פריעת בע"ח מצוה, ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו. ורב הונא בריה דרב יהושע אמר: אימר צררי אתפסיה.

רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש נכסים ללוה, אחד זה ואחד זה לא יפרע מהן. אמר רבה בר חנה אמר ר' יוחנן: כל מקום ששנה רשב"ג במשנתו, הלכה כמותו, חוץ מערב וצידון וראיה אחרונה. אמר רב הונא: הלוה ואני ערב, הלוה ואני פורע, הלוה ואני חייב, הלוה ואני (נותן) +מסורת הש"ס: [אתן]++, כולן לשון ערבות הן. תן לו ואני קבלן, תן לו ואני פורע, תן לו ואני חייב, תן לו ואני (נותן) +מסורת הש"ס: [אתן]++, כולן לשון קבלנות הן, איבעיא להו: הלוה ואני קבלן, תן לו ואני ערב, מאי. אמר ר' יצחק: לשון ערבות, ערבות, לשון קבלנות, קבלנות. רב חסדא אמר: כולן לשון קבלנות הן, בר מהלוה ואני ערב. רבא אמר: כולן לשון ערבות הן⁹⁷, בר מתן לו ואני נותן. א"ל מר בר אמימר לרב אשי, הכי אמר אבא: תן לו ואני נותן, אין למלוה על הלוה כלום. ולא היא⁹⁸, לא

⁹⁴ ע"י שר"ע (ח"מ סי' קכט ס"ז): איזהו ערב ואיזהו קבלן, אמר לו: תן לו ואני נותן לך, זה הוא קבלן. ואם הוא לאחר מתן מעות יאמר: מה שנתת לזה אני נותן לך, והוא דקנו מיניה, כמו שנתבאר.

תן לו ואני נותן לך - כיון דבהיא לישנא דאמר ליה ליתן לו מקבל עליו לשלם לו, הוי ליה כאילו נתנו להלוה בשליחותו, וכאילו הוא קיבלו מיד המלוה ונתנו ליד הלוה (סמ"ע).

ע"י שר"ע (ח"מ סי' קכט ס"ח): אבל אם אמר לו: הלוה ואני ערב הלוה ואני פורע הלוה ואני חייב הלוה ואני נותן הלוה ואני קבלן תן לו ואני ערב (תן לו ואני פורע) תן לו ואני חייב ליתן לך, ואפילו אמר: תן לו ואני קבלן, כולם לשון ערבות הם. הגה: ויש אומרים דתן לו ואני קבלן, הוי קבלן, וכן נראה להורות. ושטר שכתוב בו: פלוני קבלן, הוי ערב קבלן, דודאי בלשון המועיל קאמר.

אבל אם א"ל הלוה כו' - עיין בתשו' רמ"א סי' קל"א ועיין בתשו' מב"ט ח"א/ח"ב/ סי' ק"ב וח"ב/וח"א/ סי' ק"ח (ש"ך).

ו"א דתן ואני קבלן כו'. עיין בתשו' ר' אליהו חיים סי' ס' (ש"ך).

וכן נראה להורות - ה"ה בלשון לעז, כל שאינו מזכיר לא לשון הלוה ולא פירעון הוי קבלן (סמ"ע, ש"ך).

ושטר שכתוב בו כו' - לאפוקי מדעת הסובר דבכה"ג יד בעל השטר על התחנתו, דשמא אמר לו הלוה ואני קבלן, דלא הוי ליה אלא דין ערב (סמ"ע, ו"א שזה עיקר ההלכה (ש"ך)).

⁹⁵ ע"י שר"ע (ח"מ סי' קכט ס"ט): אם לקח הקבלן המעות מיד המלוה ונתנם ליד הלוה, אין למלוה על הלוה כלום, ואין יכול לתבוע אלא את הקבלן, ואם אין לקבלן, גובה מהלוה מדברי נתן, אא"כ מחל הקבלן ללוה. ויש מי שאומר דה"ה לערב.

לקח הקבלן המעות מיד המלוה - דוקא שלקח בשם עצמו או שלקח סתם המעות מהמלוה ונתנם להלוה, אבל אם בא בשליחות הלוה המלוה, ואמר "הלוה שלחני אצלך שנתן לו המעות", לא הוי כנשא ונתן ביד, דשלוחו של אדם כמותו והוי כאילו קיבלן הלוה בעצמו. וכן אם המלוה נתן בתורת שליחות להקבלן שיוליכם להלוה, לא הוי כנשא ונתן ביד מהאי טעמא. ואם היה קבלן על איזה מקח שנתן בהקפה לחבירו, וחבירו כבר קנה המטלטלין בקנין סודר, והלך הקבלן ולקח המטלטלין אפילו בסתם מהמוכר ונתנם להלוה, לא הוי כנשא ונתן ביד, דדוקא במעות הלוה יכול לחזור בו מהלוה וגם גוף מעות הלוה לא נקנה לו, הוי כנשא ונתן ביד המעות של המלוה, אבל במקח שכבר קנה הלוה, ושוב הלוה יכול ליטלם בעל כרחו של המוכר כיון שכבר קנה בקנין על פי קבלנותו של זה, שוב לא הוי כנשא ונתן ביד מעות המלוה, רק כנוטל מעות של הלוה ונותן להלוה אחר שכבר קנאו בקנין (נתה"מ).

ואין יכול לתבוע אלא את הקבלן - אף על גב דהקבלן יחזור ויתבע את הלוה, מ"מ תיקנו דלא יהיה להמלוה עסק עם הלוה, דשמא לא יהיה להלוה כלום ויטרוף המלוה ממשועבדים דהלוה, ומן הדין אינו יכול לטרוף ממשעבדי דלוה עד שישבע הקבלן, שנשא ונתן ביד, שאין לו, ולכן צריך לחזור על הקבלן תחילה. ועי' לקמן (סוף כ"א) "אבל קבלן כו" עד "אלא אם אין נכסים לקבלן", ור"ל שכבר תבע המלוה להקבלן ונשבע שאין לו, אז חזר המלוה על הלוה ונתן דהלוה. גם מ"ש כאן ד"אם אין לקבלן גובה מהלוה מדר' נתן", "מן הלוה" לאו דוקא קאמר, אלא ר"ל אחר שנשבע הקבלן שאין לו, גובה מהלוה מנכסים בני חורין ואם אין לו בני חורין גובה ממשעבדי דהלוה וכדלקמן (סי' קל"ד) (סמ"ע).

אלא אם כן מחל הקבלן ללוה - דכל היכא דאין נודע כל כך דאין ללוה נכסים, לא חזי דיינא דרבי נתן על מי שנתחייב לו, ויכול הקבלן למחול לו כנ"ל (סי' פו ס"ב וס"ה) (סמ"ע), עי' לעיל (סי' פו סק"יא?) שאין מחילה במקום שחב לאחרים, א"כ אין הקבלן יכול למחול ודלא כהסמ"ע (שם סקמ"ב) (ש"ך), שאר קבלן דנתחייב גם הלוה אז אין הלוה נתחייב לשלם לקבלן עד שיפרע תחלה למלוה, דאם לא פרע, עדיין החוב עליו למלוה, אבל הכא דמיירי דלקח הקבלן המעות מיד המלוה ונתנם ליד הלוה דאין למלוה על הלוה כלום אלא דיכול לתבוע מדר' נתן (קצה"ח), ו"א דאפילו בקבלן שנשא ונתן ביד אין הלוה חייב להקבלן רק כשפורע בשבילו, דהתחלת החוב לא היתה רק מחמת זה, דהא הלוה לא אמר להערב תלוה אתה ותחלה ליה, רק שתהיה ערב אף קבלן עובדי,

ואין לערב נגד הלוה רק דין קבלן ולא מלוה, רק שיש לקבלן נגד המלוה דין לזה כיון שנשא ונתן ביד, ואפילו לא אמר לו הלוה "הוי נושא ונתן ביד", ומעצמו עשה כן, יש לו נגד המלוה דין לזה, ואם היה המלוה גר ומת דנפטר הקבלן, גם הלוה נפטר מהקבלן, דלא נתחייב הלוה לקבלן רק שלא יפסיד הקבלן מחמת הלוה זה, ואף דהחוב הוא ודאי כמו תנאי דמעכשיו דהא גובה ממשעבדי מזמן הלוה, מ"מ, כיון שמעכשיו הוי כמו שמעכשיו מתחיל החיוב ואח"כ נגמר (עי' סמ"ע סי' קצה סקט"ו?), משו"ה כשמחל קודם שנגמר החיוב לא חל שעבודו דר' נתן עדיין ומהני מחילתו. ומ"מ עיקר כדברי הש"ך מטעם דאף דהמלוה אין לו תביעה על הלוה כלל, מ"מ ודאי הקבלן יכול לכפות את הלוה שיפרע הוא להמלוה קודם, דאדעתא דהכי נעשה עבורו ערב קבלן, לא שיפרע הוא קודם ויצטרך הוא לדון עמו, וכיון דהקבלן יכול לתבוע אף קודם שיפרע, ממילא אף המלוה יכול לתבוע להלוה אותו כח של הקבלן מדר' נתן, ומשו"ה לא מהני המחילה של הקבלן אותו החיוב שיש לו על הלוה עתה (נתה"מ).

ויש מי שאומר דהוא הדין לערב - פירוש, דה"ה לערב שנשא ונתן ביד, דאין למלוה על הלוה כלום (סמ"ע).

⁹⁶ ע"י שר"ע (ח"מ סי' קל ס"ז): היה המלוה עובד כוכבים, אין היורשים חייבים לשלם, שמא אביהם נתן ליד הערב כל החוב שהיה עליו, מפני שהעובד כוכבים תובע את הערב תחלה ולפיכך פרע זה מדעתו קודם שיודיע את היתומים. אבל אם הודיען שהעובד כוכבים תובע אותו והרי הוא נותן, חייבים לשלם. (ואם כפאו אותו בית דין לפרוע, הוי כאילו הודיעם).

שמא אביהן נתן ליד הערב כו' - ודוקא היכא דלא אודיעינהו, דאיכא ריעותא, חיישינן לזה, אבל לא כשהודיען וכדמסיק (סמ"ע).

אבל אם הודיען - ראובן שהלך ללוות משר העיר שלוש מאות זהובים על שט"ח בריבית כך וכך לשנה, ולא רצה השר עד שיחתום עמו שמעון, וחתמו יחד, וקיבל ראובן הסך מהשר, ובסוף כל שנה נתנו לו הריבית ואמר לו שיהיה עוד שנה, ונתרצה להם השר תמיד, ואח"כ באמצע שנה הרביעית נפטר ראובן והניח יתומים גדולים, וכאשר נשלם השנה שלח השר לאלמנת ראובן וגם לשמעון שיסלקו לו החוב, וכבואם אליו טען שמעון הלא אתה יודע שאני לא נהנית ממעות אלו כלום רק בערבות חתמת, ואשת ראובן אמרה "לא כן, אלא החצי מגיע משמעון". ושלח השר אותם לדייני ישראל שיגידו ממי יגיע לו המעות ויגבה מנו. וטענה האלמנה והיתומים אמת שכל הסך מגיע מראובן ויודיעים זאת בבירור, רק מענה בפייה שמעו פעם אחת מראובן שאמר שיש לו טענות ותביעות על שמעון בערך ק"נ זהובים, וכשיהיה לו פנאי יתבענו לדון, ואפשר אזכה נגדו בדיון, כן שמעו מפיו, ושמעון משיב שאינו חייב לראובן משום משא ומתן וכו'. ע"י ש"ך לעיל (סי' עה סק"ב?) ועי"ש דברי סק"ז? דטענת "יש לי בידך" אינו יכול לטעון אלא היכא דאית ליה מיגו דלה"ם או פריעת, והכא פריעת לא הוי מצי לטעון, דדוקא היכא דקדם הערב ופרע קודם שיודיע להיתומים אז חיישינן שמא הלוה נתן ליד הערב, אבל אם הודיען תחילה לא חיישינן להכי, משום דודאי אין הלוה פורע רק להמלוה. ותו, כיון שמת ראובן תוך זמנו דהיינו באמצע שנה הרביעית, וכבר הכריע הש"ך (סי' עה סק"ב?) דאפילו אם המלוה נתחסד והרחיב לו הזמן אמרינן ג"כ דאין אדם פורע תוך זמנו, ותו, דכיון שיש שטר ביד השר לא חיישינן ביה לפרעון כו'. וגם לא שייך הכא מיגו דלה"ם, דהיינו שהיה אומר שמתחילת הלוה לזה שמעון לעצמו חצי הסך, דזה אינו, כיון שיודיע לכל תושבי העיר האי מילתא ששמעון חתם בעדו בערבות, כיון שאפילו ראובן עצמו לא היה יכול לטעון "יש לי בידך כנגדך", משום דלית ליה מיגו, א"כ כ"ש דלא טענינן הכי ליתמי, דהא יש אומרים (עי' לעיל סי' ק"ד) דאפילו נאנסו לא טענינן ליתמי משום דהוי מילתא דלא שכיחא, וכ"ש טענת מחילה או יש לי בידך דגריעי טפי, ואפילו לה"א שם דטענינן ליתמי נאנסו, וכן הכריע הש"ך שם, מ"מ מודים בטענת מחילה או "יש לי בידך" כו' (עי' דברי שם סק"ה?). אבל אם היה ליתמי גופייהו איזה מיגו והוי אומרים שאבוהון אמר בבירי כן, הוה מהימני בשבועה, עי' לקמן (סי' רצ"ז) (ס"ד), ואין על שמעון רק קבלת חרם שאין חייב לראובן משום משא ומתן ושאר דברים שהיו ביניהם, ויגבה השר כל החוב מעוזבונו של ראובן, אף על גב דשמעון יש לו דין לזה בחצי החוב, מ"מ מאחר שמחויבים היורשים לשלם אש"כ לשמעון א"כ אפוכי מטרתא למה לי (פ"ת).

המשיא עצה למכור בנכסי' כרשב"ג. בנו שאני, וצורבא מרבנן שאני. והא ערב הוא, וקיימא לן: ערב דכתובה לא משתעבד. קבלן הוה. הניחא למ"ד: קבלן דכתובה אף על גב דלית לו נכסי לבעל משתעבד, שפיר, אלא למאן שאמר: אי אית לו משתעבד, אי לית לו לא משתעבד, מאי איכא למימר. איבעית אימא: מהיו הוה לו ואישתדוף. ואיבעית אימא: אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה, דאיתמר: ערב דכתובה, דברי הכל לא משתעבד, קבלן דבעל חוב, דברי הכל משתעבד, קבלן דכתובה וערב דבעל חוב, פליגי, מר סבר: אי אית לו נכסי ללוה, משתעבד, אי לית ליה, לא משתעבד. ומר סבר: בין אית לו ובין לית ליה, משתעבד. והלכתא: ערב⁹⁷, בין אית לו ובין לית ליה, משתעבד, בר מערב דכתובה, דאע"ג דאית לו לבעל, לא משתעבד, מאי טעמא. מצוה הוא דעבד ולא מידי חסרה. אמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו⁹⁸, ואמר מנה לפלוני בידי, נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש. מתקיף לה רב נחמן: וכי אדם עושה קנוניא על בניו. דרב ושמואל שאמרי תרוייהו: שכיב מרע⁹⁹ שאמר מנה לפלוני בידי, אמר תנו, נותנין, לא אמר תנו, אין נותנין. אלמא אדם עשוי שלא להשביע את בניו,

מאי בנייהו. איכא בנייהו כשחייב מודה⁹⁷. אי נמי, דשמתוהו ומת בשמתיה. שלחו מתם: שמתוהו ומת בשמתיה, הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. מיתבי: ערב שהיה שטר חוב יוצא מתחת ידו⁹⁸, אינו גובה, ואם כתוב בו התקבלתי ממך, גובה. בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע, משכחת לה כשחייב מודה, אלא לרב פפא קשיא. שאני התם, להכי טרח וכתב לו התקבלתי. ההוא⁹⁹ ערבא דעובד כוכבים דפרעיה לעובד כוכבים מקמי דלתבעינהו ליחמי, א"ל רב מרדכי לרב אשי: הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא, אפילו למ"ד: חיישינן לצררי, ה"מ ישראל, אבל עובד כוכבים כיון דבתר ערבא אזיל, לא חיישינן לצררי. א"ל: אדרבה: אפילו למ"ד: לא חיישינן לצררי, הני מילי ישראל, אבל עובדי כוכבים כיון דדנייהו בתר ערבא אזיל, אי לאו דאתפסיה צררי, מעיקרא לא הוה מקבל ליה.

וכן היה רשב"ג אומר: הערב לאשה בכתובתה [וכו.]. משה בר עזרי ערבא דכתובתה דלתיה הוה, רב הונא בריה צורבא מדרבנן הוה ודחיקא לו מילתא, אמר אביי: ליכא דניזיל דנסביה עצה לרב הונא, דנגרשה לדביתהו ותיזיל ותגבי כתובה מאבוה, והדר נהדרה. א"ל רבא: והא ידרינה הנאה תנן. א"ל אביי: אטו כל דמגרש, בכי דינא מגרש. לסוף איגלאי מילתא דכהן הוה. אמר אביי, היינו שאמרי אינשי: בתר עניא אזלא עניותא. ומי אמר אביי הכי. והא אמר אביי: איזהו רשע ערום¹⁰⁰. זה

⁹⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קל ס"ו): מת הלוה, וקדם הערב ופרע החוב קודם שיודיע את היורשים, אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר חובו קודם שמת, כגון שהודה בו קודם, או שנידוהו ומת בנידויו, או שלא הגיע זמן המלוה לגבות, הרי זה חזרו וגובה מהיורשים כל מה שפרע. הגה: ו"א כל זה דוקא ביתומים קטנים, אבל גדולים צריכין לשלם כשיש השטר ביד הערב, ובדרך שנתבאר סעיף ד', וכן נראה לי עיקר.

וקדם הערב ופרע - מיירי שידוע שפרע כגון שיש עדים או שכתב לו המלוה התקבלתי דא"כ אפי' מן הלוה גופ' אינו גובה וז"ש הרמ"א "אפילו ביתומים גדולים וכדרך שנתבאר סעיף ג' כו" ר"ל שידוע בעדים שפרע או שכתב לו התקבלתי (ש"ך).

קודם שידוע את היורשים - דאם היה מודיעם היה גובה מהם אם הם גדולים ולדברי הרמ"א שמפרש שהם קטנים ה"ה אפי' מודיעם לא היה המלוה או הערב גובה מהם ואפ"ה היה המלוה גובה מהערב כדלעיל (סי' קי ס"ג) אלא דאם הודיעם שמא היו פורעים מעצמם (ש"ך).

חזרו וגובה מהיורשים כו' - ואם אין שם אחד מהג' דרכים אינו חוזר עליהן, אפילו אם היתומים גדולים, דכיון דאיכא ריעותא לפנינו דלא הוה ליה לפרוע עד שיודיעו תחילה ליורשים, אמרינן ודאי צררי אתפסיה אבי היורשים להערב כשהגיע זמנו לפרע, ומשום הכי כתב מור"ם בהג"ה על זה דיש חולקים בגדולים, ובשם אחד מג' דרכים ה"ל גובין אפילו מירשים קטנים ואפילו אין שט"ח בידו וכנ"ל (סי' קח ס"ג וסי' קי ס"א) (סמ"ע).

אבל גדולים צריכים לשלם - ו"א דאפילו פרע בקטנותו ולא אודיעינהו, חזר על היתומים אחר שידולו ונפרע מהן, דאז ליכא ריעותא כולי האי, דמאי הוי ליה לאודיעינהו כיון דלאו בר תשלומין ינהו בקטנותן (סמ"ע).

וכנ"ל עיקר כו' - ועיקר שזה נשאר כספק (ש"ך).

⁹⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קל ס"ד): כשכתב לו: קבלתי ממך דמי החוב, יש מי שאומר דהוי כמלוה בשטר לטורף בו מהלקוחות שקנו מהלוה. ויש מי שאומר שאע"פ שכתב לו כן לא מהני אלא לגבי הלוה בעצמו, שאינו נאמן לומר: פרעתי, אבל אינו יכול לגבות ממשעבדי שמכר הלוה, עד שימסור לו המלוה השטר חוב ויקננו לו דרך קנין שטרות, שלא תהא תביעתו תביעה על פה. והוא הדין אם כתב הלוה לערב כשהכניסו ערב: הריני משעבד עצמי ונכסי מעכשיו שכל זמן שתפרע אותו חוב שנעשית עליו ערב לפלוני המלוה כאילו קבלתי המעות ממך, הרי זה גובה מהלקוחות ומיתומים גדולים, שאין לך מלוה בשטר גדולה מזו.

לטורף בו מהלקוחות - אף אם כבר פרע הערב להמלוה ולא התנה עמו שיכתוב לו "התקבלתי", יכול לכתוב לו אח"כ ומהני, וב"ד כופין על כך (סמ"ע), ו"א שאינו יכול לכתוב התקבלתי אלא קודם שפרע, ואפילו אם כתב לא מהני (ש"ך).

ויש מי שאומר שאע"פ שכתב לו כו' - ועיקר כדבריו, ובפרט אחרי דברי בסק" (ש"ך).

וה"ה אם כתב הלוה לערב - אם המלוה רצה שיהיה ערב קבלן גמור ושישתעבד לו בפירוש בתורת קבלן אלא שהערב לא יכנוס עצמו לקבלן אם לא שיכתוב הלוה לו כך לכן ציוה לו המלוה שיכתוב לו כך, אבל אם אין הערב משתעבד בתורת קבלן רק בתורת ערב אז ודאי אין לו רק דין ערב אף על גב דהלוה כתב לו התקבלתי וזה פשוט (קצה"ח), ואם הלוה מודה שהוא ערב ובשטר כתב התקבלתי, דלא מהימן לומר פרעתיך, היינו רק למ"ד שערב הפורע חוב חייב, אבל למ"ד פטור נאמן במיגו (נתה"מ).

⁹⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קל ס"ז): הוב"ד לעיל הערה 96.

¹⁰⁰ ע"י ש"ע (אה"ע סי' קב ס"ו):

ע"י ש"ע (אה"ע סי' קב ס"ז):

¹⁰¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קכט ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 92.

¹⁰² ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנה ס"ג): המקדיש כל נכסיו, אינו נאמן לומר אחר שהקדיש, חוב לפלוני עלי או כלי זה של פלוני הוא, שמא יעשו קנוניא על ההקדש. ואפילו היה שטר ביד בעל חוב אינו גובה על פי הודאתו אלא כדרך שגובה כל בעל חוב. בד"א, בבריאה. אבל חולה שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש: מנה לפלוני בידי, נאמן, שאין אדם עושה הערמה על ההקדש בשעת מיתתו וחוטא לאחרים, שהרי הוא הולך למות. לפיכך אם אמר: תנו אותה, נוטל בלא שבועה. ואם לא אמר תנו, אין נותנין אלא אם כן היה בידו שטר מקויים הרי זה נוטל מההקדש מפני הצוואה. ואם אחר שהקדיש אמר: תנו, אין שומעין לו אלא הרי הוא כשאר בעלי חובות, אם נתקיים שטרו נשבע וגובה מהפודה, לא מההקדש.

אינו נאמן לומר אחר שהקדיש - פירוש, אפילו מיד לאחר כדי דיבור בעוד עסוקין באותו ענין, ודוקא בחולה כתב אחר זה דכה"ג נאמן (סמ"ע). ו"א אפילו תוך כדי דיבור, ועיקר רק לאחר כדי דיבור (ש"ך), ו"א דעיקר דווקא תוך כדי דיבור (נתה"מ). בהקדש דלא מהני שאלה לא מהני חזרה דתוך כדי דיבור ומשום חומרא דהקדש לא מהני חזרה תוך כדי דיבור אפילו תוך כדי דיבור קטן, אמנם נראה בהקדשות שלנו דלא הוי לא קדושת הגוף ולא קדושת בדק הבית אלא לעניים, ובנודר לעניים לא אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיט ואינו עושה קנין, אלא דצריך לקיים נדרו ומשום דכתב (דברים כג כד) בפ"ק זו צדקה (ר"ה ו' ע"א), א"כ לא עדיפא מניזירות דמהני חזרה תוך כדי דיבור (קצה"ח), ו"א דאינו יכול לחזור תוך כדי דיבור בהקדש, ה"ה גבי צדקה דאמירתו נמי הוה כמסירה להדיט ולכן אינו יכול לחזור תוך כדי דיבור כמו גבי הקדש ע"ש, ועיין מה שכתבתי לעיל (סי' פז ס"ה ד"ה אינו חייב ובסי' ריב ס"ז ד"ה שהרי אינו ובסי' רמג ס"ב ד"ה שנתנה מתנה ובסי' רנב ס"ב או נדר ליתן) ז"ע (פ"ת).

שם - אפילו בא ליתן לאותו פלוני הממון או הכלי ולומר שלו הוא, אין שומעין לו, שמא יעשו קנוניא כו', דלא גרע שעבוד דהקדש משעבוד דהדיוט, דאין המשועבד נאמן בדיבורו לחוב לאחרים שנכסיו משועבדים לו (סמ"ע).

שמא יעשו קנוני' על ההקדש כו' - אבל בשכ"מ נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש, ודוקא שכ"מ אבל בבריאה חיישינן, דוק' בש"מ דאין אדם חוטא ולא לו [הרי הוא הולך למות ולא יחטא להרויח אחר - רש"י]. ו"א דכל זה רק כשהקדישין על דעת רבים שאם הקדיש סתם אפי' אדם עושה קנוני' על ההקדש ואפי' בריאה, נאמן מוגו דאי בעי מיתשל אכוליה הקדש, דק"ל יש שאלה בהקדש (ע"י י"ד סי' רנ"ח ס"ו) בין בפתח בין בחרטה, אי נמי כל זמן שלא מסר ליד גובה, דמעטת אי אפשר לישאל על ההקדש, וה"ה היכא דקנהו ההקדש בקנין ולפיכך או שאר קנינים תו לא מהני שאלה דלא גרע כח הקדש מבח הדיוט (ש"ך), כ"מ שאמר לנו שהוא מניח ק"ק זהובי לחמש יתומות בנות טובים את שיראה בעיני פלוני ופלוני הואיל ואין ידוע איזה יתומות, אין כאן מתנת שכיב מרע, הואיל ואין ברירה מן התורה, ואין חיוב מטעם מצוה לקיים דברי המת, כל זמן שלא הושלש (ש"ך * המהרי"ט).

אלא כדרך כו' - והיינו אם אינו מקיים אינו גובה בו כלל, ואם הוא מקיים צריך בעל השטר לישבע על מה שכתוב בשטר שעדיין לא נפרע (סמ"ע).

ע"י המשך הערה .

מתני'. המלוה את חבירו בשטר, גובה מנכסים משועבדים¹⁰⁸, על ידי עדים, גובין מנכסים בני חורין.

קעה ע"א

הכא נמי אדם עשוי שלא להשיב את עצמו. כי קאמר רב הונא התם, דנקיט שטרא. מכלל דרב ושמואל, דלא נקיט שטרא, אמר תנו, נותנין. מלוה על פה הוה, ורב ושמואל שאמרי תרוייהו: מלוה על פה, אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות. אלא אמר רב נחמן: אידי ואידי דנקיט שטרא, ולא קשיא: זה של מקויים, זה של לא מקויים¹⁰³. אמר תנו, קיימיה לשטריה, לא אמר תנו, לא קיימיה לשטריה. אמר רבה: שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, ואמרו יתומין פרענו, נאמנין. תנו מנה לפלוני, ואמרו יתומין פרענו, אין נאמנין. כלפי לייא. איפכא מסתברא. אמר תנו מנה, כיון דפסקה אבוהון למילתא¹⁰⁴, איכא למימר דפרעיה, מנה לפלוני בידי, כיון דלא פסק אבוהון למילתא, איכא למימר דלא פרעיה. אלא אי איתמר הכי איתמר: שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי¹⁰⁵, ואמרו יתומין: חזר ואמר לנו אבא פרעתי, נאמנין, מ"ט. אדכורי מידכר. תנו מנה לפלוני, ואמרו יתומין: חזר ואמר אבא פרעתי, אין נאמנין, דאם איתא דפרעיה, לא הוה אמר תנו. בעי רבא: שכיב מרע שהודה, מהו. צריך לומר אתם עדי, או אין צריך לומר אתם עדי. צריך שיאמר כתובו, או אין צריך לומר כתובו. אדם משטה בשעת מיתה, או אין אדם משטה בשעת מיתה. בתר דבעיא חזר פשטה: אין אדם משטה בשעת מיתה¹⁰⁶, ודברי שכיב ככתובין וכמסורין דמו¹⁰⁷.

¹⁰³ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנה ס"ג): הוב"ד לעיל הערה 102.

¹⁰⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנה ס"ד): אמר: מנה לפלוני בידי, ואמרו יתומים: פרענו, אינם נאמנים, שהרי לא אמר תנו, ומנין ידעו שחייבים ליתן. אבל אם אמר: תנו, ואמרו יתומים: פרענו, נאמנים, ונשבעים שבועת היסת שפרעו (ו"א דבכל ענין נאמנים לומר: פרענו).

אמר מנה לפלוני בידי כו' - פירוש, שאמר כן בהודאה גמורה ובפני אותו פלוני, באופן דלא נוכל לטעון עבורם דשלא להשיב אתם, ואפילו שלא אמר "אתם עדי" (סמ"ע).

ומנין ידעו שחייבין כו' - פירוש, כי אף שהודה אביהם בהודאה גמורה, מ"מ כל שלא אמר להם "תנו", רגילין היורשים להעלות על דעתן שמא טעה בהודאתו (סמ"ע).

אבל אם אמר תנו כו' - שכיב שאמר "תנו מנה לפלוני קטן כו'", ואפילו היה קטן המוטל בעריסה ויש לו אב או אפוטרופוס, נאמן היורש לומר פרעתי להם (סמ"ע).

דבכל ענין נאמנים - טעמם, דמאחר דבהודאה גמורה אמר להו ליתן לו, מסתמא ידעו דחייבים הם ליתן לו ונאמנים באמרם שנתנו לו (סמ"ע), נראה עיקר כרמ"א (ש"ך), ו"א דלא פליגי דהמחבר מיירי בהודאה גמורה וס"ל דמהני הודאה גמורה, ולכן פסק דאינם נאמנים, אבל בתבעו והודה נאמנים. ועוד נראה, דהמחבר לא קאמר אלא כשמודים היורשים שלא צויה להם אביהם ויתר רק מפני צואה זו פרעו, אז אינם נאמנים, אבל אם אומרים שבינו לבינם צויה להם אביהם גם כן ואמר תנו, או שהן בעצמם ידעו מהחוב ופרעו, נאמנים. והא דאינם נאמנים במיגו כשטוענין שמפני צואה זו פרעו, דהוי כמיגו במקום עדים (נתה"מ).

¹⁰⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנה ס"ה): הוב"ד לעיל הערה.

¹⁰⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' פא ס"ב):

¹⁰⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' רנ ס"א): מתנת שכיב מרע אין צריך להקנותה בשום אחד מדרכי ההקנאה, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמי. הגה: ואין חילוק בין צוה לתת מיד לאחר מותו או שצוה ליורשיו ליתן לאחר זמן, ואם לא צוה לתת דבר רק מינה אפוטרופסים ונתן להם רשות לחלוק נכסיו כפי מה שירצו ועשייתם יהיה כעשייתו, יש אומרים דאין בדבריו כלום דמיד שמת נפלו נכסיו קמי יורשיו ונתבטלה מתנתו, ויש אומרים דדבריו קיימים:

מתנת שכיב מרע אין צריך להקנות - היינו דוקא בשכיב מרע שחילק כל נכסיו, או כשהוא מצוה מחמת מיתה בפירוש, וכמ"ש בסמוך בסעיף ז' ע"ש. מחבר זה חוזר על דבריו לעיל (סי' רמא ס"א), הנותן מתנה לחבירו בין קרקע בין מטלטלין אין המקבל זוכה בה אלא באחד מהדרכים שהקונה זוכה בהן, וקמ"ל כאן דהני מילי במתנת בריא, אבל במתנות שכיב מרע אין צריך להקנותם כו'. ותקנת חז"ל היא מפני היראה שיטרף דעתו של השכיב מרע שיצטער שימות ולא קיימו דבריו אחריו במה שמצוה, כי אין בכל שכיב מרע עת וזמן להקנות בקנין לכל אחד מהענינים כפי הדין. וכיון דאין צריך קנין, אם אירע דעשה השכיב מרע קנין במתנתו, מגרע גרע ולא תתקיים מתנתו כמ"ש אירע סעיף ז' (סמ"ע), דוקא בשנתנו משלו, אבל אם אחר עשאו שליח להקנות לאחרים ונתן זה השליח במתנת שכיב מרע, לא מהני, דעל זה לא תקנו חז"ל להיות ככתובים ומסורים. קטן שנתן במתנת שכיב מרע במטלטלין מהני אבל לא בקרקע כדאיתא לעיל (סי' רלה ס"א) (רע"א).

שדברי שכיב מרע ככתובין ומסורין - פירוש, אם קרקעות הן הרי הוא כאילו כתב לו בשטר "שדי נתונה לך" ומסר לו השטר, ואם מטלטלין הן דאינו נקנין בשטר, הרי הן כמסורין ליד מקבל המתנה. ומהאי טעמא יכול להקנות נמי שטר חוב לאחרים, דדיבורו נחשב כאילו כתב, קנה לך איהו ושיעבדיה, ומסר הכתב ליד המקבל, וכמ"ש לעיל (סי' רמח ס"ג) (סמ"ע), הם כמסורין למפרע, שיזכו

בהן יורשי מקבל, אפילו מית מקבל בחיי נותן (קצה"ח), ו"א דליפו כח עשאוה כמתנה מהיום ולאחר מיתה דשעבדו חל מהיום וזכות לאחר מיתה, ומיהו כשנתן מתנת שכיב מרע במקום "אחריך לפלוני" (ע"י לעיל סי' רמח ס"ח) קנה, משום ש"אחריך" לאו מכחו של המקבל אלא מכח הראשון. ועיין לעיל (סי' ככה ס"ט) דהעיקר דאינו זוכה למפרע רק כשאמר "הולך" דזוכי דמי בשכיב מרע [אבל אם אמר "תן" אינו זוכה למפרע] (נתה"מ).

ו"א דבריו קיימי - ראובן שצוה לשמעון אפוטרופוס שלו, "תן לבני כך וכך ולבנותי כך וכך", אז ודאי דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו. אבל אם אמר "פיך כפי ועשייתך כעשייתך, לחלק לבני ולבנותי, בין רב למעט", אז "א" שלא נתן מחיים כלום, אלא שישכים לאותו מעשה שיעשה שמעון אחר מיתת ראובן. ומאחר ומשעת יציאת נשמתו, נפלו הנכסים לפני הבן, ויצאו מרשות ראובן, ואין לו לאפוטרופוס שלו כלום, אלא לנהוג בנכסי היורש כשאר האפוטרופוסים, ואם נתן לבנות טפי מעשור נכסים ואפילו נתן על פי בית דין, מחזירים אותם. ויש חולקים [ולפי דבריו יכול האפוטרופוס לרבות ולמעט, דמצוה לקיים דברי המת ודברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, והרי השליטו מחיים בכל אשר לו], ויש מקום לקיים לי לב' הצדדים, אם יש מוחזק (רע"א * מהר"י בן לב), אין חילוק בזה אם עשה הצוואה לצרכי הקדש או לשאר דברים, וזה אפילו אם היורש קיבל קנין לקיים מש"כ בצוואה (רע"א * הרמ"א).

¹⁰⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' לט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 42.

ע"י ש"ע (ח"מ סי' קיא ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

פטור, שלא על אמונתו הלוהו. אלא איזה הוא ערב שהוא חייב. הלוהו ואני נותן לך, חייב, שכן על אמונתו הלוהו. ואמר רבי ישמעאל: הרוצה שייחכים, ישסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן, והן כמעין הנובע, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות, ישמש את שמעון בן ננס. גמ' אמר: עולא: דבר תורה¹¹², אחד מלוה בשטר ואחד מלוה ע"פ, גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא. שעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על פה, אינו גובה אלא מנכסין בני חורין. משום פסידא דלקוחות. אי הכי, מלוה בשטר נמי. התם אינהו נינהו דאפסידו אנפשיהו. ורבה אמר: דבר תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, מ"ט. שעבודא לאו דאורייתא, ומה טעם אמרו: מלוה בשטר, גובה מנכסים משועבדים. כדי שלא תנעול דלת בפני לוי. אי הכי, מלוה על פה נמי. התם לית לו קלא. ומי אמר רבה הכי. והא אמר רבה: גבו קרקע, יש לו, גבו מעות, אין לו. וכי תימא: איפוך דרבה לעולא ודעולא לרבה, והא אמר עולא: דבר תורה, בעל חוב דיניה בזבורת¹¹³. (אלא) רבה טעמא דבני מערבא קאמר, וליה לא סכירא ליה. רב ושמואל שאמרי תרויהו: מלוה על פה, אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלוקחות, מ"ט. שעבודא לאו דאורייתא. ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש שאמרי תרויהו: מלוה על פה, גובה בין מן היורשין ובין מן הלוקחות, מ"ט. שעבודא דאורייתא. מיתבי: החופר בור ברשות הרבים¹¹⁴ ונפל עליו שור והרגו, פטור. ולא עוד, אלא שאם מת השור, יורשי בעל הבור חייבים לשלם דמי שור לבעליו. אמר ר' אלעא אמר רב: בשעמד בדין. והא הרגו קתני. אמר רב אדא בר אבהו: שעשא טרפה. והא ארי, תני תנא: מת וקברו. התם, דיתבי דיניי אפומא דבירא וחייבוהו.

השליש, ומסר ראובן לשמעון סחורה על אחריותו ועל סמך הבטחון המונח ביד לוי, וראובן קיבל שנית משמעון בלי ידיעת לוי, ולא עלתה בידו בשניה ונלקחה הסחורה במדינה ה"ל על בית המכס. ועתה בא ראובן ותובע את לוי שימסור לו הבטחון או תמורתו כפי הכתב, ולוי משיב שהוא יש לו חוב אצל שמעון, ובראשונה נתרצית להיות שליש ביניהם, ואחרי שהושלם התנאי בפעם ראשונה ומסר לך הסחורה בשלימות נתבטל ענין השלישות, ותפסתי החפצים אלו של שמעון על החוב שלי, ומה איכפת לי במעמד השני שעשית עמו בינו לבני. דעין השליש, דאחר שהעמיד שמעון הסחורה בפעם ראשונה נסתלק שם משכון ונעשה פקדון אצל השליש כנ"ל (סי' עב סמ"ג, עיי"ש בש"ך סק"י? וסקל"ז?), ומהיכא תיתי לא יוכל השליש לתופסו על חובו. ומה שזה חזר ושעבדו שנית לראובן, מה איכפת ליה לזה השליש כיון שראובן לא שאל את פיו, שאם היה עושה על פיו אפשר שהיה השליש מתחייב לשלם לו מדינת דגרימי כיון דעליה קא סמיך והוא לא הודיעו שתופס למשכון על חוב שלו, אבל אחרי שלא הודיעו כלום אין אחריותו עליו כו'. ואם מחמת שלא הוחזר לו הכתב, אין זה מעכב מלסלק השעבוד מעל המשכון, דמיד כשקיבל סחורתו נתבטל חיוב הכתב ומחויב להחזירו לבעל המשכון או להשליש אם כבר החזיר המשכון, ובשביל שעייב הכתב אינו כלום, ואף על פי שחזר זה ושיעבד לו המשכון שנית ע"פ כתב זה אין בכך כלום. ואפילו אם היה מועיל מסירת הכתב של בעל החפצים ועי"ז נשתעבדו החפצים לבעל הסחורה אף להוציאם מיד השליש התופס, מ"מ פשיטא שיכול השליש לומר שלא היה בדעתו להתחייב בכתב זה נגד בעל הסחורה רק על פעם ראשונה בלבד כו'. ואין לומר דכיון דנכתב סתם הוי כאילו נתרצה על כמה פעמים, ואפילו אם בעל הסחורה אמר להשליש זכה בעבורי בחפצים הללו בתורת משכון לא מהני, כיון שלא נתן לו מעות, רק על אחריות סחורה, ואכתי לא מטא זמן חיובא, ואין נופל בזה שם זכות כלל (פ"ת).

¹¹² עי' רמב"ם (מלוה ולוה פ"א ה"ד): כל מלוה בשטר גובה אותה מן היורשין ומן הלוקחות כמו שיתבאר, ומלוה על פה גובה אותה מן היורשין ואינו גובה אותה מן הלוקחות לפי שאין לה ח קול לפיכך לא יטרוף בה, אבל מלוה שבשטר קול יש לה והלוקח הפסיד על עצמו שלא שאל עד שידע שנכסיו של זה משועבדין במלוה שעליו, שכל נכסי הלוה תחת שיעבוד המלוה מן התורה.

¹¹³ עי' רמב"ם (מלוה ולוה פ"ט ה"א): כשירודין בית דין לנכסי הלוה לגבות מהן לא יגבו לבעל חוב אלא מן הבינונית שבקרקעותיו, ודין תורה שיגבה בעל חוב מן הזיבורית שנאמר בחוק תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא וגו' מה דרכו של אדם להוציא פחות שבלכיו אבל תקנו חכמים בבינוניות כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, במה דברים אמורים בבא ליפרע מן הלוה עצמו אבל הבא ליפרע מן היורשין בין קטנים בין גדולים לא יפרע אלא מן הזיבורית.

¹¹⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' תי סל"ח): החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו, בעל השור פטור, ואם מת השור נטל בעל השור דמי שורו מירשי בעל הבור:

בעל השור פטור - דאיהו גרם ההפסד לנפשו בחפירתו (סמ"ע).

מירשי בעל הבור - ר"ל לא מיבעיא אם הוא חי דצריך לשלם השור, אלא אפילו מת הכורה צריכים בניו היורשים לשלם לבעל השור היזקו, ואף על פי מלוה על פה של ראובן אין נפרעין מירשיו אחרי מותו, שאני הכא דכיון דאביהו כעשיו מת בשעה שנפל שם השור, בודאי לא פרע להן עדיין דמי השור (סמ"ע).

הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו¹⁰⁹, גובה מנכסים בני חורין. ערב היוצא לאחר חיתום שטרות¹¹⁰, גובה מנכסים בני חורין. מעשה ובה לפני ר' ישמעאל, ואמר: גובה מנכסים בני חורין. אמר לו בן ננס: אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין. אמר לו: למה. אמר לו: הרי החונק את אחד בשוק¹¹¹, ומצאו חבירו ואמר לו הנח לו [ואני אתן לך].

¹⁰⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' סט ס"א):

¹¹⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' קט ס"ד): ערב היוצא לאחר חיתום שטרות, דהיינו לאחר שחתמו העדים בשטר כתב: ואני ערב, וניכר שכתב ידו הוא זה, או (שהעדים) [שעדים] מעידים עליו, ו"א שמשעבד בלא קנין לגבות ממנו מבני חורין, ו"א שאינו משתעבד אלא בקנין. ולהרמב"ם אפילו ערב היוצא קודם חיתום שטרות, צריך קנין, כל שלא נכנס ערב אלא לאחר מתן מעות. או שהעדים מעידים עליו - מ"ש "שהעדים" נראה דט"ס הוא, וצריך להיות או "שעדים" בלא ה"א, ור"ל עדים דעלמא (סמ"ע).

יש אומרים שמשעבד בלא קנין - דזה דומה למתחייב לחבירו וכתב לו בשטר "אני חייב לך מנה", דחייב אפילו בלא קנין וכמ"ש לעיל (סי' מ ס"א), והחולקם אמר דכאן ששיעבד נפשו בתורת ערבות ואסמכתא היא, גרע מהמחייב נפשו עתה לגמרי. וזהו ג"כ טעם הרמב"ם המצריך קנין אפילו בערבות היוצא קודם חיתום שטרות, ואפילו כתוב בשטר "ופלוני ערב בו", ואם לא קנו מידו, סבירא ליה דאפילו מבני חרי אינו גובה (סמ"ע). ולהרמב"ם כו' צריך קנין - שונה מ' שערב דמי לאסמכתא לכך לא מהני רק בקנין (ש"ך, נתה"מ).

אלא לאחר מתן מעות - הא דבכל סוגית הש"ס דבעינן ערבות בשעת מתן מעות, היינו דוקא בהלואת מעות שאין דרך להקפיד על כתיבת הש"ס, ודגי בעדים או משכון, רק מיירי בגוונא שנתרצו אחר כך לכתיבת שטר, אבל במקום שמקפידים על שטר, אז הוה ערבות בשעת מסירת המעות, ומשעבד, וצ"ע (פ"ח).

¹¹¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' קט ס"א): המלוה את חבירו, ואחר שהלוהו אמר לו אחד: אני ערב, או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו אחר: הנח ואני ערב, או שהיה חונק את חבירו בשוק ליתן לו, ואמר לו: הנח ואני ערב, אין הערב חייב כלום ואפילו אמר בפניו ב"ד: אני ערב. הגה: מיהו אם פרע מלוה בציווי הלוה, חייב לשלם לו מה שנתן למלוה. אבל אם קנו מידו שהוא ערב ממון זה, בין בפני בית דין בין בינו לבין המלוה, נשתעבד. האומר לחבירו: אני ערב לך בעד יום אחד, אינו כלום.

המלוה את חבירו כו' - דאינו משתעבד בלא קנין כיון דדיבור בעלמא שלא בשעת מתן מעות הוא (סמ"ע).

ואמר לו אחר הנח - פירוש, אמר לו הנח לו עתה, ואם לא יתנו לך הוא לאחר זמן, אני אתננו לך. אבל אם פטרו על פיו לגמרי, יתבאר ברמ"א בסעיף ג' דה"ל כערב בשעת מתן מעות (סמ"ע, ש"ך), עיין בתשובת מהרש"ם סי' פ"ח ועיין בתשובת רמ"א סי' ל"ג וע"ב (ש"ך).

מיהו אם פרע למלוה בציווי הלוה כו' - אינו חייב אף שאמר לו ערבני עד שיאמר לו ג"כ ושלם לו, ואז פשיטא דחייב, ועי' לקמן (סי' קל ס"ב) (סמ"ע), ו"א שאפילו אם רק אמר ערבני חייב וע"ל סי' קכ"ו ס"ב (ש"ך).

בינו לבין המלוה כו' - פירוש, אפילו בלא עדים, דלא איברו סהדי אלא לשיקרא כדלקמן (סי' קפט ס"א וקצה ס"א) (סמ"ע). האומר לחבירו כו' - ע"ב בס' א"א דפ"ו ע"ד (ש"ך).

אני ערב לך בעד יום אחד כו' - טעם הדבר משום שלא ביאר על מה ערב לו, אם שילך הלוה בשליחותו יום אחד, או שלא יצא מכאן יום אחד, לפיכך אפילו אם קנו מידו על כך אינו כלום (סמ"ע), אם כתב בכת"י כל מי שיתנדב ללות לפלו' כך ממון אני נכנס עבורו ערב קבלן, אין זה ערבות כיון שלא אמר בשם ציווי תן לו ודמי למי שאמר כל הזן אינו מפסיד (י"ד סי' רלה ס"ב) [שחייב לשלם אבל אינו ערב, אלא אדם יכול לחייב את עצמו עי' ש"ך ריש סי' מ], ואם שלוח פרע פעם אחת שוב גם הערב פטור מהערבותו ואינו משועבד מלוהא שניה שלוח ממנו, ועיין בתשו' מהר"א ו' ששון, ועיין בתשובת ר"א ו' חיים סימן ס' (ש"ך), כל שלא אמר בלשון שליחות אינו חייב מטעם ערב, אבל עי' לעיל (סי' מ ס"א) שאדם יכול לחייב את עצמו, ולפי מ"ש (סי' מ ס"א ד"ה הוה עליו) דאינו מתחייב כלל בדברים אלא דרך הודאה דאודייתא קנין וגם בעינן דוקא "אתם עדי" א"כ כל הזן אינו מפסיד אם אינו שליחות וצווי שלו לא מתחייב בדבור בעלמא, אבל עיי"ש בש"ך שיכול לחייב את עצמו אפילו לא דרך הודאה (פ"ח), ויש חולקים על הקצה"ח, ובערב בשעת מתן מעות דעל אמונתו הלוהו, אפילו לא אמר לשון שליחות רק "ואני ערב" לחוד, ג"כ חייב (נתה"מ), ראובן שעשה מעמד עם שמעון שיעמיד סחורתו למקום פלוני על אחריותו, והשליש שמעון על זה חפצים לבטוחו תחת יד לוי, ולוי נתן לראובן כתב שליחות, ולפי שענין האחריות הוא מחמת העברת מכס לא פירש בכתב השלישות, רק נכתב בתוכו שאחר "יד ימים מי שיביא לו הכתב הלז בחתימת ידו מחויב למסור לו החפצים או סך פלוני, והלך שמעון עם הסחורה למדינת תוגר והצליח שהביאה בשלום, ומסרה ליד ראובן והחזיר הכתב ליד שמעון. ואחר איזה ימים עשו ראובן ושמעון שנית מעמד ביניהם בלי ידיעת לוי

אמר רב פפא, הלכתא: מלוה על פה¹¹⁵, גובה מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות¹¹⁶, גובה מן היורשין, כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ואינו גובה מן הלקוחות, דלית לו קלא. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין וכו'. בעא מיניה רבה בר נתן מר' יוחנן: הוחזק כתב ידו בבית דין, מאי. אמר לו: אף על פי שהוחזק כתב ידו בבית דין¹¹⁷, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. מתיב רמי בר חמא: שלשה גיטין פסולין, ואם נישאת, הולד כשר, ואלו הן: כתב בכתב ידו ואין עליו עדים¹¹⁸, יש עליו עדים ואין בו זמן¹¹⁹, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד, הרי אלו שלשה גיטין פסולין, ואם נישאת, הולד כשר. רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין עליו עדים¹²⁰ אלא שנתנו לה בפני עדים, כשר, וגובה מנכסים משועבדים. שאני התם דמשעת כתיבה הוא דשעבד נפשיה.

ערב היוצא לאחר חיתום שטרות וכו'. אמר רב: קודם חיתום שטרות, גובה מנכסים משועבדים, לאחר חיתום שטרות, גובה מנכסים בני חורין. זמנין אמר רב: אפילו קודם חיתום שטרות, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. קשיא דרב אדרב. לא קשיא: זה שכתב בו "פלוני ערב"¹²¹, זה של כתב ביה ופלוני ערב. ור' יוחנן אמר: אחד זה ואחד זה, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, ואף על גב דכתב ביה ופלוני ערב. מתיב רבא: עדים החתומין על שאילת שלום בגט¹²², פסול, חיישינן שמא על שאילת שלום חתמו. ואמר רבי אבהו, לדידי מיפרשא לו מיניה דרבי יוחנן: שאילו, פסול, ושאלו, כשר. הכא נמי דכתב פלוני ערב. אי הכי, היינו דרב. אימא: וכן אמר רבי יוחנן.

מעשה ובא לפני רבי ישמעאל וכו'. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אף על פי שקילס רבי ישמעאל את בן ננס, הלכה כמותו. איבעיא להו: בחנוק מה לי אמר רבי ישמעאל. תא שמע, שאמר ר' יעקב אמר רבי יוחנן: חלוק היה רבי ישמעאל אף בחנוק. הלכה כמותו או אין הלכה כמותו. תא שמע, דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: חלוק היה רבי ישמעאל אף בחנוק, והלכה כמותו אף בחנוק. אמר רב יהודה אמר שמואל: חנוק¹²³ וקנו מידו, משתעבד. מכלל, דערב בעלמא לא בעי קנין. ופליגא דרב נחמן, שאמר רב נחמן:

¹¹⁵ עי' שר"ע (ח"מ סי' קז ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

¹¹⁶ עי' שר"ע (ח"מ סי' לט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 42.

עי' שר"ע (ח"מ סי' קיא ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

¹¹⁷ עי' שר"ע (ח"מ סי' סט ס"ב):

¹¹⁸ עי' שר"ע (אה"ע סי' קל ס"כ):

¹¹⁹ עי' שר"ע (אה"ע סי' קכז ס"א):

¹²⁰ עי' שר"ע (אה"ע סי' קלג ס"א):

¹²¹ עי' שר"ע (ח"מ סי' קכט ס"ז): לא עשה לו הערב שטר בפני עצמו, אלא כתב הערבות בשטר החוב עצמו, אם כתבו אחר חתימת העדים, אינו גובה אלא מבני חרי. ואם כתבו קודם חתימת העדים, אם כתב: פלוני ערב, בלא וא"ו, ואח"כ חתמו העדים, גם זה אינו גובה אלא מבני חרי, מפני שהוא תחלת דבר ואינו מעורב עם הלוה והמלוה. אבל אם כתב: ופלוני ערב, בוא"ו, שהרי הוא מעורב עם הלוה והמלוה, ואחר כך חתמו העדים, הרי זה נפרע מנכסים משועבדים.

אינו גובה אלא מבני חרי - ודוקא כשקנו מידו, וכנ"ל סעיף ה' (סמ"ע).

אם כתב פלוני ערב כו' - עיין באה"ע (סי' קל ס"ג) [לא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב דבר שאינו מענין הגט. ואם כתב כן, כגון שכתוב "שאלו בשלומה", פסול, שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום. אבל אם כתב: "ושאלו", כשר, שהיא מדובק עם של מעלה ועל הכל חתמו] (ש"ך).

ואינו מעורב עם הלוה והמלוה - פירושו, משום הכי אפילו קנו מידו בפני עדים, אינו טורף ממשעבדי כל שלא נזכר קנין דערב בהשטר. דדוקא בדכתב "פלוני", דהו"ו מוסיפו לערבו ולחברו עם שעבוד הלוה למלוה, דמשועבד לטרוף אפילו ממשועבדים בקנין הנזכר בשטר זה דכתבו על הלוה או בהודאתו אם הוא שטר הודאה, משועבד נמי הערב. משא"כ כשלא כתב אלא "פלוני ערב" בלא וא"ו, דאז גילה דעתו דאין כונתו לשעבד בקנינו שעשה ובכתיבתו זאת אלא לגבות ממנו בני חורין. ולדעת ה"א בסעיף ו', דבקנין לחוד גובה ממשעבדי, צריך לומר דבזה דכתב פלוני בלא וא"ו הוא גרע מאילו לא כתב כלל, דבזה גילה דעתו דלא נשתעבד בקנינו כלוה (סמ"ע), עיין בסמ"ע ו"א דדעת ו"א זו טובר דבלא וא"ו דחתימ' עדים לא קאי אערבות ולפי זה אם בירר שהיה קנין ועדים מעידים לפנינו אף אם נכתב בלא וא"ו גובה ממשעבדי להרמ"ה וכן נ"ל עיקר ודלא כמשמעות הסמ"ע (ש"ך).

¹²² עי' שר"ע (אה"ע סי' קל ס"ג):

¹²³ עי' שר"ע (ח"מ סי' קכט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 111.

קצו ע"ב

ערב דבית דין הוא דלא בעי קנין, הא בעלמא בעי קנין. והלכתא: ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין¹²⁴, אחר מתן מעות¹²⁵, בעי קנין. ערב דבית דין לא בעי קנין, דבההיא הנאה דמהימן ליה, גמר ומשעבד ליה. הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא.

---

¹²⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' קכט ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 92.
¹²⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' קכט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 111.

1 הרי השטר כשר - מדברי המחבר כאן מוכח דס"ל דדוקא בסתם שטר הבא לפנינו כשר, דתולין שחתמו הכשרים קודם למטה ואחר כך חתמו עצמם הפסולים, אבל אם ידוע שהפסולים חתמו עצמם קודם למעלה ואחר כך חתמו עצמם הכשרים למטה, פסול, והא דאמר אם יש עדות ברורה שכולם ישבו לחתום פסול, נראה כשחתמו הפסולים עצמם קודם ואחר כך באו הכשרים וחתמו עצמם אצל הפסולים הוי כישבו כולם לחתום, דהא מדעת צירפו עצמם הכשרים להפסולים, והפסולים ג"כ בודאי נתכוננו להעיד, כיון שחתמו עצמם קודם לכולן בשיטות הראשונות, למאי חתמו עצמם ודאי לעדות כיונו (נתה"מ). שחתומין בו פסולין כו' - י"א כשהעדים הפסולים חתומים באמצע, ועדים ראשונים ועדים אחרונים כשרים, אזי אם אין לנו שסדר חתימתן היה כמו שהן חתומין בשטר, וכשנודע לנו שסדר חתימתן היה כמו שהן חתומין בשטר, השטר כשר כיון שעדים ראשונים כשרים, משא"כ כשכל עדים ראשונים פסולים דמסתמא השטר כשר, דאמרינן למילוי חתמו הפסולים אחר שחתמו הכשרים, וכשנודע לנו שחתמו על הסדר פסול (סמ"ע).

אא"כ ב' עדים האחרונים הם כשרים - ואז תולין לומר שהרחיקו חתימתן בכיון כדי לחתום שם מאן דקשיש מינייהו, ומילא המלוה האויר בחתימת אלו הקרובים או הפסולים וכמ"ש לקמן בסעיף י"ד, וי"א דלפיכך שטר שעדי מרובים אין מקיימין אותו אלא מעדיו של מטה כו', ואף אם חתמו שנים האחרונים הכשרים זה אצל זה, השטר כשר (סמ"ע), [כהנהגה על מש"כ בסמ"ע "אין מקיימין אותו אלא מעדיו של מטה"], הקפידו חז"ל אף על גב דאיכא כשרים אפ"ה אין סומכין על הפסולים, להכי אין מקיימין אלא מעדים שלמטה ודאי כשרים. והנה שיטת הש"ע שמקיימין מכל העדים בין שלמעלה בין שלמטה, בדיני ממונות כי היכי דכשר על פי עידי מסירה אף על פי שחתומין בו שמות שאין מובהקין ולא גזרינן דלמא אתי למיסמך עלייהו הכי נמי לא חיישינן שמא יקיימו בקרובים כיון דעכ"פ השטר כשר עפ"י הכשרים (קצה"ח).

עי' שו"ע (ח"מ סי' נא ס"ד):

2 עי' שו"ע (ח"מ סי' מה ס"ד): היו העדים מרוחקים מהכתב יתר על שני שיטין, והיה הריח שבין הכתב והעדים מלא בעדים פסולים או קרובים, הרי זה כשר, שהרי אינו יכול להזדייף. ואם נראה השטר בבית דין קודם שמילאוהו בקרובים או פסולים, שוב אין לו תקנה. אבל אם הוכשר על ידי מילוי קרובים קודם שבא לב"ד, אפילו עשאו המלוה מדעתו, שלא מדעת הלוה, כשר. וי"א דדוקא שמילאוהו מדעת הלוה, אבל אם מילאוהו שלא מדעת הלוה, פסול. שוב אין לו תקנה - דאלמוהו רבנן תקנתייהו ואמרו, כל שטר שנראה בב"ד דלא נעשה כתיקון חכמים הרי הוא כחספא בעלמא (סמ"ע).

שלא מדעת הלוה כשר - שאין שם פסול עליו לאמר שאין בידו לעשות ממנו שטר בלא דעת הלוה (סמ"ע).

3 עי' שו"ע (א"ח סי' תרלב ס"ב): אויר, בין בגדולה בין בקטנה שוים, דבין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה, בפחות מג' כשרה, ומצטרף להשלים הסוכה ואין ישנים תחתיו. הגה: ודוקא שהולך על פני כל הסוכה (ר' ירוחם נ"ח ח"א), או שיש בו כדי לעמוד בו ראשו ורובו; אבל בלא"ה מותר, דהא אין סוכה שאין בה נקבים (ר"ן ספ"ק). והא דסכך פסול בד', ואויר בג', היינו דוקא שהפסיק סוכה לשתיים ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד; אבל אם נשאר שיעור סוכה במקום אחד, המקום ההוא כשר, ואף שמבחוץ אם מחובר לו מן הצדדים (טור).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלב סעיף ב'
(י) ואין ישנים תחתיו - הא דחמיר אויר מסכך פסול בסוכה קטנה לענין ישנים תחתיו וכן לענין סוכה גדולה

פוסל אויר בג"ט וסכך פסול בארבעה טפחים כתב הט"ז הטעם שבאויר נראה לעין טפי ההפסק בסכך ממה שנראה בסכך פסול:

(יא) ודוקא שהולך וכו' - קאי אפחות מג"ט ולענין ג"ט מבאר לקמיה:

(יב) ראשו ורובו - בר"ן איתא ראשו או רובו וכן משמע בריטב"א ע"ש:

(יג) שהפסיק הסוכה לשתיים - ר"ל שהסוכה היה לה ג' דפנות וסכך הפסול או האויר הולך ע"פ ארכה ולכן פוסלת כל הסוכה דליכא בכל צד אלא דופן ומחצה:

(יד) אבל אם נשאר וכו' - ר"ל שהפסול או האויר לרחבה ונשאר שיעור סוכה במקום אחד לצד דופן האמצעי של הסוכה:

(טו) המקום ההוא כשר - דהא יש לו ג' דפנות אבל חלק החצון שמעבר השני פסול דהא אין לה כ"א שתי דפנות [יג] ואם יש פחות מד"א מדופן האמצעי עד סופו של הסכך פסול [יד] אף חלק החצון כשר דאמרינן דופן עקומה עד שם אבל אם אויר מפסיק פסול חלק החיצון דהא באויר ליכא למימר דופן עקומה:

(טז) ואף שמבחוץ - ר"ל פעמים אף חלק החצון שמבחוץ ג"כ כשר בין בסכך פסול ובין באויר כגון שמחובר מן הצדדין אז מצטרף הפנימי והחצון להכשר סוכה דהיינו אפילו אין בפנימי לבד שיעור הכשר סוכה [מ"א בשם הפוסקים] ומ"מ אותו חלק של אויר או סכך פסול אין ליכא תחתיו לכ"ע ובספר בכורי יעקב מפקפק על זה שכתבנו דמצטרף הפנימי והחיצון להכשר סוכה ע"ש:

4 עי' שו"ע (א"ח סי' תרלב ס"א): סכך פסול, פוסל באמצע בד' טפחים; אבל פחות מד', כשרה, ומותר לישן תחתיו. מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות, אבל פחות מד' אמות, כשרה דאמרינן דופן עקומה, דהיינו לומר שאנו רואים כאלו הכותל נעקם ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל, ודבר זה הלכה למשה מסיני. הילכך בית שנפחת באמצע וסיכך במקום הפחת ונשאר מן התקרה סביב בין סכך כשר לכותלים פחות מארבע אמות, כשרה, ומיהו אין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ארבעה טפחים. בד"א, בסוכה גדולה שיש בה יותר על הסכך פסול ז' טפחים על ז' טפחים; אבל בסוכה קטנה, שאין בה אלא ז' על ז', בין באמצע בין מן הצד, בג"ט פסולה, בפחות מג' כשרה וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלב סעיף א'

(א) סכך פסול - עיין לעיל בסימן תרכ"ט מהו [א] נקרא סכך פסול:

(ב) באמצע בד' טפחים - היינו שהולך שיעור ד"ט ע"פ כל הסוכה (שיש לה ג' דפנות) [ב] בארכה ושיעור ד' טפחים [ג] הוא מקום חשוב להפליג ולחוץ בין הדפנות עד שאין הדפנות מועילות זו לזו ונראות כשתי סוכות ולכל אחת רק שתי דפנות:

(ג) ומותר לישן תחתיו - ויש פוסקים [ד] שסוברין דאף דפחות מד"ט הסוכה כשרה מ"מ תחת אותו המקום אסור לישן ולאכול אא"כ אותו המקום הוא פחות מג"ט [ה] לכן יש להחמיר לכתחלה:

(ד) כאלו הכותל נעקם וכו' - משמע לכאורה [ו] מלשון זה דדוקא כשהדפנות מגיעות לסכך אבל אם אין הדפנות מגיעות לסכך אף דבעלמא לא קפדינן בזה כדלעיל בסימן תר"ל ס"ט דחשבינן כאלו מגיעות למעלה עד הסכך אפ"ה בעניינינו דיש סכך פסול על הסוכה ואנו רוצין להכשירה משום דופן עקומה לא אמרינן ד"ע בזה [ז] וי"א דאפילו אינם מגיעים הדפנות לסכך נמי אמרינן רואין כאלו הדופן מגיע עד למעלה ונכפף [ח] ואפשר היכי דמן הדפנות עד הסכך הוא פחות מג"ט לכ"ע יש להקל דאמרינן לבוד ודופן עקומה:

(ה) הסכך הפסול וכו' - ואם הסכך למעלה אינו מונח בשוה אלא עקום כגגין שלנו אף על פי שיש בשיפוע ד"א [ט] אינו פוסל אא"כ יש במשכו ד"א. ואם הוא עקום למעלה ולמטה בסמוך לו יש קורה ועם הקורה יהיה ד"א אף על פי שאינו נמשך הקורה ממנו ג"ט כיון דבגובה רחוק ממנו ג"ט [י] אין מצטרפין:

(ו) ומיהו אין ישנים תחתיו כל זמן וכו' - ר"ל דאף דהסוכה כולה כשרה היא מ"מ אותו המקום כיון שהוא ד"ט הוא מקום חשוב לבעצמו ואין מתבטל לגבי הסוכה:

(ז) שיש בו ארבעה טפחים - ואפשר אפילו אם בפנים הסוכה אין בו כ"א ג"ט וטפח אחד בולט לצד חוץ אפ"ה [יא] אסור לישב תחתיו:

(ח) שאין בה אלא ז' על ז' - אינו מדוקדק דאפילו הסוכה מחזקת ט' ומחצה ויש בה סכך פסול ג"ט פוסלת כל הסוכה כיון דכי שקלת ליה לפסול ליכא הכשר סוכה [מ"א] ועיין בא"ר:

(ט) כשרה וישנים תחתיו - דכיון שהוא דבר מועט [יב] חשיב כמאן דליתא [ט"ז]:

⁵ עי' שר"ע (ח"מ סי' ל סי"ב): וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה, וחזרו והעידו בבית דין אחר, וחזרו והעידו בבית דין שלישי, יבא אחד מכל בית דין, ויצטרפו לעשות בית דין חדש לדון על מה ששמעו. אבל דיין שהעידו שנים לפניו, אינו מצטרף עם עד אחד מהעדים שהעידו לפניו.

יבא אחד מכל בית דין כו' - כגון שהלכו שנים מכל ב"ד למדינת הים (סמ"ע), וה"ה אם באו ב' דינים משני ב"ד, מכל ב"ד אחד, ומעידים שבפני כל אחד כשהיה יושב בב"ד של ג' העידו לפניו ב' עדים שפלוגי חייב מנה לפלוני, דמהני ודנין ע"פ ולא הוי עד מפי עד, כיון שהם בעצמם הדיינים ובפניהם העידו, לא דמיא לאחרים ששמעו הענין, ועי' נתה"מ סק"פ"ת).

אבל דיין שהעידו שנים לפניו - פירוש, כשהדין היה במותב תלתא וקיבלו כדת עדות של שני העדים, והלכו להן שני הדיינים, אין יכול להצטרף דיין הנשאר עם אחד מהעדים להעיד לפני ב"ד אחר, ושאותו ב"ד אחר ידונו ע"פ עדותן. ואף על פי דאין זה בכלל עד מפי עד, דהרי הדיין כדן קיבלו ושם דיין עליו ולא עד, מ"מ על מאי דמסהיד האי לא מסהיד האי, הדיין מעיד שנתקבלה עדות זו במותב תלתא לפניו, והעד מעיד שראה המעשה (סמ"ע).

עם עד אחד מהעדים שהעידו לפניו - לאו דוקא קאמר, דה"ה דאינו מצטרף עם עד אחד שראה המעשה ולא העיד לפניו ולא לפני ב"ד אחר (סמ"ע).

⁶ עי' שר"ע (ח"מ סי' מב סי"ג): כתוב בשטר: פלוני ליה מפלוני כסף, נותן לו חתיכה של כסף, כל זהו, פחות שבמשקלות. כתוב בו: מטבע של כסף, אם פרוטות של כסף יוצאות באותו מקום, נותן לו פרוטה, ואם אין פרוטות של כסף יוצאות בו, נותן לו מטבע של כסף הקטן שיוצא שם. ואם כתוב בו: דינרי כסף, או: כסף דינרין, נותן לו ב' דינרין של כסף. ואם כתוב בו: כסף דינרין, נותן לו כסף ששוה שני דינרין של זהב. ואם כתוב בו: זהב דינרין, נותן לו דהבא פריכא שוה שני דינרין זהב. ואם כתוב בו: כסף דינרין, נותן לו שבירי כסף ששוה שני דינרין של כסף. ואם כתוב בו: זהב, נותן לו חתיכה של זהב, פחות שבמשקלות. ואם כתוב בו: מטבע של זהב, נותן לו מטבע קטן היוצא של זהב. כתוב בו: זהב דינרין, או: דינרי זהב, נותן לו שני דינרין זהב. ואם כתוב בו: זהב דינרין, נותן לו זהב שוה שני דינרין של כסף. (ועכשיו בזמן הזה אין חילוק בין אמר ליה: דינרין, לדינרין. ונראה לי דנותן לו הפחות).

פחות שבמשקלות - דסתם הלואת כסף אם לא נכתב בצדו הלוה לו מטבע, ודאי כסף במשקל הלוה לו, שמשקל הוא ג"כ דבר הידוע ומסומן להשיב לו בו כפי מה שהלוה (סמ"ע).

הקטן שיצא שם - פירוש, באותו המקום המפורש בשטר. ואם לא נזכר בו מקום, הולכין אחר המקום שמוציא בו שטר על הלוה לתבעו בו, וכמ"ש לקמן סעיף י"ד (סמ"ע).

ואם כתוב בו דינרי כסף כו' - כללא דינרין הללו הוא, דסתם דינרי נאמר על דינרי זהב, וסתם דינרין נאמר בין על כסף בין על זהב, ומפני שיד בעל השטר על התחתונה אינו נותן לו אלא של כסף. והני מילי בסתם, אבל אם כתב בצידו דינרי כסף או כסף דינרין, או דינרין זהב או זהב דינרין, הולכין אחר דבר המפורש בצידו. והיינו דוקא אם כתב בו "דינרין בלא ב"ת, אבל אם כתב בו כסף "בדינרין" הב"ת הוא עושה הבדל, ומפרשין אותו שחייב לו כסף שוה ב' דינרי זהב, וה"ה אם כתב בו זהב בדינרין, מפרשין אותו שחייב לו זהב שוה ב' דינרין כסף (סמ"ע), ויש חולקים ודוקא דינרין כסף וכסף דינרין, אבל דינרי כסף וכסף דינרין בלא נו"ן הוה ליה ספיקא ואי תפיס לא מפקינן מיניה (ש"ך).

נותן לו כסף ששוה שני דינרי זהב - בזה נמי אם ירצה נותן לו שבירי כסף שוה שני דינרי זהב, דיד בעל השטר על התחתונה. ולא הוצרך לפרשו אלא בסמוך היכא דכתב כסף בדינרין, דהוה אמינא דכונתו ליתן לו כסף בעד ב' דינרי זהב, דאל"כ הוה ליה למימר דינרין סתם, קא משמע לן דלא, אלא כונתו ליתן לו שבירי כסף שוה שני דינרין של כסף (סמ"ע).

ואם כתוב בו זהב בדינרי כו' - עיין בתשובת מהרש"ך ספר ב' סי' ק"ן (ש"ך).

⁷ אחריות טעות סופר - משום דחזקה דלא שדי אינש זוזי בכדי. ועיין לקמן (רמ"א סי' מט ס"ב) דגם בשאר טעות אמרינן טעות סופר (סמ"ע).

ועיין לקמן ריש סימן רכ"ה - כצ"ל. דשם כתב הרמ"א מקור דין אחריות טעות סופר שהוא בין במקרקעי בין במטלטלי, וחילק שם (סעיף ב' - ג') בין יצא מידו באונס או לא. ומיהו אותן החילוקים אינם שייכים כאן במלוה, דאף דאירע לו אונס, הלא כל לוח שנעשה לו טובה בהלוואה חייב באונסים ולהחזיר להמלוה מעותיו שהלוה לו, ואם אין לו טורף ממשעבדי, ודוקא בלוקח שלא הלוה מעות להמוכר אלא שקנה ממנו קרקע, והרי המוכר עשה את שלו שמסר לידו הקרקע, תו אינו חייב במה שיצא מידו באונס (סמ"ע).

⁸ עי' שר"ע (ח"מ סי' מב ס"ד): צריך לזהר שלא יכתוב בסוף שטה משלש ועד עשר, שמא יעשה מעשר עשרים, ומשלש שלשים. הגה: ואם כתב שלשה או עשרה, שפיר דמי, דהא ליכא למיחש לזיוף. ואם נזדמן לו בסוף שטה, מחזיר הדבר פעמים הרבה, עד שיבא בתוך שטה. וכן יזהר שלא יכתוב החשבון באותיות, כגון ב' או ד', שלא יעשו כ"ף או ריש. הגה: ואם לא עשה כן, הוי שטר שאפשר לזייף, ופסול, אבל אי כתב גימטריאות או ראשי תיבות, (מדבריים) שא"א לזייף, כשר.

שלא יכתוב בסוף שיטה - יכול לכתוב בסוף שיטה אחד עשר, ולא חיישינן שזייף לעשרים, שאז צריך להוסיף וי"ו שיהיה אחד ועשרים ויהיה ניכר (סמ"ע).

משלש ועד עשר - דכשענין השטר הוא לשון נקבה צריך לכתוב לכתחילה שלש, עשר, שהוא גם כן לנקבה (ש"ך). שמא יעשה מעשר עשרים כו' - אי אשכחן תלתין וחמשים בסוף שיטה כשר, ולא חיישינן שמא תלת וחמש היה, דחזקה על העדים שעשו כהוגן (סמ"ע).

הג"ה ואם כתב שלשה כו' - מה שכתב שלא יכתוב משלש ועד עשר הוא לאו דוקא, דהא בשמונה ליכא חשש זיוף אפילו לשון זכר שלשה ושמונה לא יכתוב, דזייף וימחוק ה"ה (ש"ך).

ואם נזדמן לו בסוף שיטה כו' - אם כתב למעלה באמצע השיטה שלש, וחזר וכתב שלש בסוף שיטה, השטר כשר (ש"ך).

מחזיר הדבר פעמים הרבה - פירוש, כשגם בפעם השנית יזדמן בסוף השיטה, יחזור הדבר בפעם שלישית, וכן משלישית לרביעית, ואין כותבין שלשה או עשרה שהוא לשון זכר אמספר אמות או אצבעות שהוא לשון נקיבה (סמ"ע).

כגון ב' או ד' - וה"ה לשאר אותיות שאפשר לזיף, כגון ו' לעשות ממנו זיין ומה' ח' או ק', ואם היה כתוב ברווח שיכול להוסיף ו' לפני הו' להפוך אותו ל"ז", העדים לא היו חותמין, וכס אם נראה שהי"ד נכתב בדוחק ע"י לעיל ס"ג, דאין גובין בשטר כזה (סמ"ע וש"ך), [עייין בתשובת רמ"א סי' ע"ד ובתשובת מבי"ט (ח"א בשאלות השניות) (ח"ג) סי' קנ"ה] (ש"ך), הקשה הסמ"ע [סק"ט] על העיר שושן דאי אפשר לזיף מאות ג' לעשות ממנו אות אחר. ולא קשה מידי דאפשר לעשות מן ג' נון (ט"ז).

⁹ ע"י שר"ע (ח"מ סי' מב ס"ג): מתיקון שטרות להתבונן בואר"ן וזייני"ן שלו שלא יהיו דחוקים בין התיבות, שמא זיף והוסיף וא"ו או זי"ן, ולא יהיו מרוחקים, שמא מחק אות אחת, כגון ה"א או ח"ת, והניח רגלה אחת במקום ו"ו, וכל כיוצא בו, מדקדקים בו בכל לשון ובכל כתב. לכן צריך הסופר לזהר בכתיבת השטר שיהיו אותיותיו דומות זו לזו, ויהיה הכתב מיושר ושוה בכל דבריו, שלא ירחיק האותיות זו מזו יותר מדאי, ואל ידחוק הכתב יותר מדאי, ואל ידחוק במקום אחד וירחיק במקום אחר. לפיכך אין העדים רשאים לחתום, עד שידקדקו היטב בכל אותיותיו. ולפיכך כשיבא השטר לפני הדיין, צריך לעיין בכל אותיותיו, ולדמות אות לאות, ואם רואה בו שום שינוי לא יגבה בו עד שיבדוק הדבר היטב. (וכל דבר שנוכל לתלות במחק, תלינו). ואם צריך לכופ בעל השטר ולהכותו כדי שיודה, יעשה, כדי שיוציא הדין לאמיתו. ויש מי שאומר דה"מ היכא דאתי לאפוקי מירששים או מלקוחות, קי"ל טוענים ליורש וללוקח, אבל היכא דאתי לאפוקי מלוה או ממוכר ומנות גופייהו, ולא טוען נתבע (טענות דשייכא) כההיא ריעותא דאשתכח בשטרא, לא טענינן ליה.

ואל ידחוק במקום אחד כו' - פירוש, אפילו אינו מדוחק יותר מדאי, ומותר לכתוב באותו דוחק כל השטרות, אלא שלא ישנה לכתוב מקצת השטר באותו הדוחק ומקצת מרווח יותר, דאם כן יש לחוש שיוסיף איזה אותיות באותו ריוח ולא יהיה ניכר, שהרי יהיה שוה לתיבות המדוחקים שבשטר (סמ"ע).

שנוכל לתלות במחק תלינו - פירוש, והשטר פסול (סמ"ע), פירוש, שיש לתלות שהיה שם איזה דבר כתוב לחובתו, וכ"כ הגהות אשרי [בב"ב] בפרק גט פשוט [סי' י'] דהכל לפי מה שיראה הדיין (ט"ז).

ולא טעין נתבע בההיא ריעותא כו'. נ"ל דאין צריך שיטעון הריעותא ממש, אלא כל שטוען איזה טענה והריעותא שייך לאותו דבר טענינן ליה. ואף על גב דהטור [סעיף ה'] מסיים בזה וז"ל, ונראה לי שאפילו לא יטעון הנתבע חייב הדיין לטעון כו', שמע מינה לדעה קמייתא לא אמרינן כן. ונ"ל דהטור חולק וסבירא ליה אף על גב דלא מיתרמי האי ריעותא כלל לטענה דידיה, אבל אי מיתרמי גם דעה קמייתא מודה דטענינן ליה. וז"ל רש"ל על הטור, תימה הלא לא יכול [הדיין] לטעון דעד אחד אינו נאמן כמו שמבואר בסימן י"ז [סעיף ח']. ואולי יש לחלק בין זיוף דלית ביה ממש לעד אחד דמחייבו שבועה, עכ"ל. ולפי מה שכתבתי לעיל [סוף סימן י"ז ד"ה בטור סעיף י"ד] דלא נתכוין הטור לפסוק הדין כן, רק שהדיין צריך להוכיחו לבעל דין על פניו בזה הרי העד העיד עליך, לק"מ (ט"ז). לא טענינן ליה - עכ"ז חייב הדיין לטעון אפילו לא יטעון הנתבע, כדי להוציא הדין לאמיתו (סמ"ע). ועיקר דאין מח'

אלא השר"ע כאן מיירי כשלא טען נתבע בההיא ריעותא כלל, והמקור לסמ"ע מדבר שטוען שאינו חייב כלום בשטר זה, וכהאי גוונא אף על גב דלא טעין בההיא ריעותא שנעשה זיוף פלוני ופלוני, אגן טענינן ליה שנעשה אותו זיוף. [עייין בתשובת מבי"ט (ח"ב) (ח"א) סי' נ"ג] (ש"ך).

¹⁰ ע"י שר"ע (אה"ע סי' קכ ס"ג):

¹¹ ע"י שר"ע (אה"ע סי' קי ס"א):

¹² כותבין ונותנין לו - אין קפידא לכתוב בשטר כתבנו ונתנו השטר בידו, אעפ"י שנתנוהו ליד שלוחו, דידו היינו רשותו (סמ"ע).

עד שיצא מתחת ידי הלוה - ואז זכה בו המלוה משעת הקנין לכולי עלמא, ועיין בבעל התרומות סוף שער נ"ב (ש"ך).

¹³ ע"י שר"ע (ח"מ סי' לט ס"ז): לוח שבא לבית דין בשטר חוב שבידו לכפות את המלוה להלוותו עד זמן שקבע, אפילו נתברר שמדעת המלוה נכתב, יכול לחזור בו, (אבל אמר להלוות לו על משכון והחזיק במשכון, לא יוכל לחזור בו). הלוה נותן שכר הסופר, אפילו הוא שטר עיסקא. ואם המלוה אבד השטר וצריך לכתוב אחר, הוא נותן השכר.

לוח שבא לב"ד בשטר חוב שבידו כו' - אמנם צריך להחזיר לו שכר הסופר שנתן, מדיני דגרמי (סמ"ע), וע"י בזה לקמן (סי' שלג ס"ה) [] (רע"א), דוקא אם אמר המלוה שיעשה שטר, עיין בתשובת משכנות יעקב סי' (י"ח) [כ"ג] ובתשובת בית אפרים חלק ח"מ סי' כ' מ"ש בזה, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ק"צ סעיף ב' [סק"ב] בד"ה בכסף (פ"ת).

שם - ע"י לקמן סי' רלח ס"ג [יש מי שאומר שכותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו אפילו לא העידו על עצמו שקיבל המעות] הביא דברי החולקים וסוברים שהמלוה חייב להלוות לו, כל שאמר לו לכתוב את השטר, ועיקר כמו שכתב כאן, וי"א דדין זה הוי ספיקא דדינא, וכל שהמלוה מוחזק אין להוציא ממנו, אבל הלוה יכול לומר קים לי כחולקים. ולפי ה"א מי שמכר צמר לחבירו בסך פלוני, וכתב לו שטר על הסך, ומת הלה שלקחו, ותפס בעל חוב של הלוקח הצמר מרשות המוכר, לכ"ע אינו מחויב ליתן לו אותן המטלטלין, רק איזה מטלטלין שירצה, א"כ אותו בע"ח של הלוקח שתפס הצמר, שלא כדין תפס. ואם מת הלוה, יכול המלוה לחזור בו לכ"ע, או שנודע בינתים שייגע למלוה איזה הפסד מזה, כגון שלא יהיה בטוח במעותיו וכה"ג. דאדעתא דהכי לא נתרצה זה (ש"ך), וי"א שכל זה מדבר רק בשטר הקנאה, ורק בזה יש חולקים וסוברים דחייב להלוות לו, כיון ששטר הקנאה הוא בין ילוה ובין אל ילוה, וההלואה היא רק חוב על פה על המלוה כמו שכתבנו לעיל [סק"ל], וא"כ זכה המלוה בשעבוד הנכסים תיכף על ידי השטר, ואפילו לא מטא לידיה, דבשטר הקנאה לא בעינן מטא לידיה, וכיון שקנה המלוה השעבוד נתחייב בדמי השעבוד, כמו בקנה חפץ שנתחייב הקונה בדמים. ונראה דאף דמיירי כשאמר "תנו ביד", דהא לשון המחבר הוא לוח שבא בשטר חוב שבידו, וכשלא אמר "תנו ביד", מוסרין אותו למלוה ולא ללוה, מ"מ אף שאמר "תנו ביד", הוי קנין למפרע כשיגיע לידו, והוי כזוכה בחפץ על ידי קנין על תנאי, שנתחייב בדמיהן על כרחו כשמקיים הלוה את התנאי, ועכ"ז זה רק חיוב למכור, ויש ביד ב"ד לכפותו, אבל כל שלא מכר, הקונה לא יכול למכרו או לקדש בו אשה, והמוכר יכול. אבל בשטר דלאו הקנאה דבעינן מטא לידו שיהיה בו קנין דאורייתא, דבלא קנין דאורייתא לא תיקנו רבנן שיהיה קנין למפרע, וכיון דליכא קנין כלל, כל זמן שלא מטא לידיה נראה דאין יכול לכפות את המלוה להלוותו לכולי עלמא (נתה"מ).

יכול לחזור בו - ואפילו בא השטר ליד המלוה, כל זמן שלא נתן לו המעות יכול לחזור בו (ש"ך), [ש"ך אות מט]

עוד נחלקו גדולים. נ"ב באו"ת כ' להוכיח מב"מ ע"ז דאם נותן לו שט"ח אינו קונה קרקע מדין כסף וממילא נפשט מיניה דהדין כהרשב"א. דלשיטת רמב"ן כמו דס' בשע"ק הוי כהקנה קרקע ה"נ ה"ל להיות קנין כמו החליף קרקע בקרקע. ולענ"ד מה דפשיטא לי' דלהרמב"ן יכול לקנות בזה קרקע בשט"ח. זהו נסתר מהרמב"ן פ"ק דקדושין בסוגי' מנה אין כאן וכו' דס"ל דהפירוש כיון דהעיקר הכסף עדיין גבי' והלה לא זכה רק השעבוד לא מקרי כסף עיין שם וע"כ הא דס"ל דצריך הלוה להלות היינו דמ"מ כיון דקנה השעבוד מחוייב בדמיו. אולם לעומת זה גם מה דפשיטא לי' לאו"ת לדינא דאין לקנות קרקע בשט"ח ג"ז אינו לאידך שיטות דפ"ק דקדושין דלדידהו דהדין דהנותן שט"ח לאשה מתקדשת בו. עיי' ח"מ וב"ש אה"ע סי' כ"ט ה"נ ברור דקונה קרקע בכה"ג. כן נ"ל דעיקר דין זה תלוי במחלוקת הפוסקים אלו. אבל במחלוקת כאן אם הלוה צריך להלות אינו תלוי בזה דאף אם אינו קונה קרקע דלא מקרי כסף קנין. מ"מ י"ל דנתחייב בדמיו וצריך להלות. וכן אף אם קונה קרקע ע"י שט"ח י"ל דהתם זהו חליפי קנין דנותן הקרקע בשביל הדמים. אבל בהלואה אין הלוה נותן המעות בשביל השעבוד דהא רוצה בחזרת מעותיו ואינו רוצה לקנות במעותיו דבר מחבירו אלא דרוצה בשעבוד נכסי' להיות בטוח במעותיו. אבל אין הלוה מקנה לו דבר חליפי זה. אולם בגוף דברי הרשב"א בת' אלף נ"ד ששם מקור דין זה תמוה לי דמתחלה כתב להוכיח דא"צ להלוות לו מהא דכותבי' שטר ללוה וכו' דל"ח שיכריחו להלוות. א"כ מהך רא"י גופי' מוכח דס"ל דגם במקח אם המוכר כתב שטר מקח מדעת הלוקח דלא נתחייב זה בדמיו ואלו בדין משכנתא כתב הרשב"א שם דבהחזיק א"י לחזור המלוה ואם לא החזיק יכול לחזור וסיים ואם מפני הקנין וכו' ז"א דאפי' בשטר וקנין אינו קונה בלא כסף. עכ"ל משמע דמספקא לי' בדינא ואם במשכנתא א"י לחזור פשיטא דגם במקח א"י לחזור והו"ל להרשב"א להכריע כהך שיטה דבקנין אינו קונה בלא כסף מדכותבי' שטר למוכר דע"כ מיירי בקנין מדלא חיישינן דדלמא כ' ליתן בניסן עיין שם וצ"ע (רע"א).

אבל אם אמר להלות לו על המשכון - באורי' כ' בשו"ת נזכר משכנות קרקע והרמ"א סתם משום דס"ל גם במטלטלי' וכו'. עיין שם ולענ"ד דין זה צ"ע במטלטלי' במה נתחייב להלוות דהא לא זכה זה שעבוד במטלטלי' להפוסקי' דס"ל במנה אין כאן וכו' דהטעם דמשיכה לא מהני לקנות לשעבודו דלא מקרי משיכה כיון דהדרי' למרי'. עיין הר"ן רפ"ו דשבועות לענין משכון אם הוי כהילך. וצ"ע (רע"א), וכל שכן אם התחייב המלוה עצמו בקנין גמור להלוות לו, דאינו יכול לחזור כדמשמע לקמן (סי' קלא ס"א), וצ"ע (פ"ת).

והחזיק במשכון - ויש חולקים ורק אם זה המלוה ירד למשכונתא וזכה בקרקע לא היה יכול לחזור בו שהרי כבר נתחייב לו במעות עם ירידתו בתוך המשכונתא, אבל כשלא זכה עדיין בקרקע לא נתחייב בכלום, דאי מחמת שטר המשכון, קרקע אינו נקנה בשטר לבדו אלא בכסף ושטר, אבל במשכון מטלטלין או משכון קרקע ואינו לפירות אלא משכון על ההלואה, בזה ודאי לא מהני ליה המשכון כלל, וא"כ לא נתחייב בדמיו (קצה"ח), דוקא מה שקנה שעבוד נכסי' לא דמי לקונה חפץ, דשעבוד נכסי' דבר שאינו ברשותו הוא, דהא מכאן ולהבא הוא גובה, משא"כ בהחזיק במשכון, שיש לו קנין בגוף המשכון לקדש בו אשה ולקנות בו עבדים וקרקעות, דמי לקונה חפץ שנתחייב בדמיו, ולפי"ז אפילו פירש לו שישאיל לו מטלטלין ידועים, נתחייב ליתן לו אותן מטלטלין דוקא. אכן אם מכרם, נפקע חיוב מאותן מטלטלין ונותן לו מטלטלין אחרים בעד חיובו, וכמו שכתבתי בס"ק? (נתה"מ), בשו"ת הרשב"א כ"כ גבי משכנתא דאם המלוה ירד למשכונתא וזכה בקרקע לא יכול

לחזור בו שהרי כבר נתחייב במעות עם ירידתו לקרקע דדומי' דמכר הוא דלא עייל ונפנן אזוזי אבל בלא זכה עדיין בקרקע לא נתחייב בכלום דאי מ' שטר המשכון קרקע אינו נקנה בשטר לבדו אלא בכסף ושטר ואי מפני הקנין שיש בשטר המשכונתא י"א דאפי' בשטר וקנין אינו קונה בלא כסף עכ"ל וע' לק' סי' קצ"א ס"א (רע"א), עיין בתומים [אורים סקס"ד], ועיין בתשובת בית אפרים חלק חו"מ סי' כ' מ"ש בזה (פ"ת).

אפילו הוא שטר עיסקא - פירוש, לא מיבעיא בשטר הלוואה שכל הנאה היא של הלוה, אלא אפילו שטר עיסקא שהחצי הריחו יתן ליד המלוה, אפי"ה המקבל צריך ליתן כל שכר הכתיבה (סמ"ע).

ואם המלוה אבד השטר כו' - דין זה אמת מסברא, ולא מהמקור שהשו"ע מביאו. ועיין לקמן (סי' נד סק"ג?) (ש"ך).

¹⁴ עי' שו"ע (חו"מ סי' רלח ס"א): כותבין שטר למוכר, שמכר שדהו לפלוני, אע"פ שאין אותו פלוני לפנינו. והוא שמיד הקנה לו השדה בקנין, או שהעיד על עצמו שכבר קנה באחד מדרכי הקנייה, ובלבד שיהיו העדים מכירים השמות שבשטר, שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני. אבל אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר. ויש מי שאומר שאפילו קנו מהמוכר, שהקנה לפלוני שלא בפני הלוקח, ובא הלוקח שיכתבו לו השטר, אין שומעין לו, שלא אמרו סתם קנין לכתובה עומד אלא בפניו. הגה: מי שבא לעדים ואמר, בית שיש לי במקום פלוני, אני נותנו לפלוני, אע"פ שאין העדים יודעין אם יש לו בית במקום פלוני או לא, יכולין לכתוב, דהרי אינן מעידין רק על המתנה, ואם אין לו, ממילא המתנה בטילה:

אף על פי שאין אותו פלוני לפנינו - דזכין לאדם שלא בפניו, וכיון דאין כותבין השטר בלשון כאילו הסכים הלוקח בקנין, אלא שהמוכר אמר להם כך וכך וכמ"ש בסמוך ס"ק, נמצא דאין בו צד חובה להלוקח (סמ"ע).

והוא שמיד הקנה לו בקנין - דאל"כ איכא למיחש שמא כתב ליתנו לו בניסן ולא נתנו לו עד תשרי ואזל וזבנה לאחרינו ביני ביני ואזל האי ומפיק לשטרא שזמנו בניסן וטריף שלא כדן מאידך דזבנה בתר ניסן, אבל אם הקנה לו השדה מיד בקנין תו כדן טריף, דהא הוא קנה מתחילה (ש"ך), והיינו כשאומר שרוצה להקנות לו בשטר, והלך בעי קנין, דכשהודה שמכר כבר אין צריך קנין כמו שסיים. וצ"ל דמיירי כאן בא"ל "זכה", וכעין מה שמבואר לעיל (סי' רלה ס"ג), ובאמר לעדים זכו בשביל הלוקח אז הברירה ביד הלוקח ולא ביד המוכר, ואז בודאי חשיב זכות ללוקח ובה מהני לכולי עלמא (נתה"מ).

או שהעיד על עצמו כו' - לאו דוקא שהעיד שקנה באחד מדרכי הקנין, אלא אפילו הודה סתם שמכר כבר, אמרינן שבודאי מכר באופן המועיל כמבואר לעיל (רמ"א סי' ס"ו), וגובה ממשעבדי, דהוה כמוכר שדהו בעדים, אפילו ללא נתינת מעות (נתה"מ).

השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני - אין בידי לישב הא דכתב המחבר בהדיא דצריכין להכיר שניהן, אלא דוקא כשהלוקח בא עם המוכר לפני עדים צריכין העדים להכיר שניהן, דאז העדים כותבין ששניהן הסכימו זה במכירה וזה בלקיחה וא"כ יהיה הפסד ללוקח, מה שאין כן כשהמוכר בא לבדו, דאז אין העדים כותבין אלא איך שהמוכר בא לפניהן ואמר להם כך וכך, וקול כזה לא יפסיד להלוקח, שהרי אין הקול יוצא שהלוקח הסכים להדבר, ויאמרו יכול להיות שאין לו שום ידיעה מזה (סמ"ע).

אין שומעין כו' - מפני דמחזי כשיקרא, כיון שבשעת כתיבה עדיין לא ידעו אם האמת היא כן. ועוד אף אם בא הלוקח ואמר לעדים כתבו איך שאמרת לי לפניכם שקניתי שדה פלוני מפלוני כו', דגם לזה אין שומעין לו, דאף דאינו יכול להוציא השדה מיד המוכר בשטר הזה, מ"מ יהיה קצת

21 עי' שר'ע (אה"ע סי' קי ס"א):

22 עי' שר'ע (אה"ע סי' קכ ס"ג):

23 עי' שר'ע (ח"מ סי' מט ס"ג):

24 עי' שר'ע (ח"מ סי' מט ס"ד):

25 יש לנו לכונן דבריו - פירוש, אפילו בביאור משמעות הרחוקה. וכן הוא בעד אחד שמעיד שהיה תנאי בע"פ בין החזן והקהל, ועדים אחרים מעידים שכל התנאים נכתבו בשטר אבל אמת שכל הדברים שנדברו בעל פה לא נכתבו בשטר, שזה לא מיקרי הכחשה לעד ההוא שאומר תנאי היה, דיש לומר שמא חשבו שהדברים שבע"פ אינם חשובים תנאי (סמ"ע), אם באו עדים ופרשו דבריו, כל מקום שאין העדים באים לסתור דברי השטר לגמרי אלא לפרשו שומעים אליהם, ואפי' אם היה אותו הפירוש רחוק ודחוק בלשון השטר דמתרצינן הלשון של השטר שיהיה מכוון לדברי העדים, כל שאנו יכולין לכוון העד שלא תהא עדותו מוכחשת (ש"ך □ המהרי"ט), יכולין להעיד ע"פ על משמעות הרחוק ודחינן למשמעות הקרוב משום דלא הוי סתירה ממש אלא גלויי ספיקא (ש"ך * אלשיך), היינו אם בתוך חצי שעה חזרו מעדותן. אמנם אם היום העידו באופן דהוי חובתא למביא העדים, ואחר יום או יומים חזרו העדים לבטל עדותן הראשון. יראה דלא כל כמנייהו ועדותן הראשון במקומו עומד, וכן א' הביא עדים שקידש אשה, והם העידו שנתן כסף ואמר הרי זה כסף קידושין, ולא אמר "להתקדש לי" שהוא ידים שאינם מוכיחות, לא נחשב כעדים שאין אדם מביא לחובתו (ש"ך * מהרש"ך).

דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה - כגון אחד אומר בשני בחודש נעשה המעשה והשני אומר בשלישי בחודש, דאמרינן האי ידע בקביעא דירחא והאי לא ידע, וכמ"ש לקמן סי' ל ס"ז (סמ"ע)

הואיל ושתקו - ה"ה כשאמר תחילה "איני זוכר עתה", יכול לחזור ולומר "נתתי אל לבי זכרתי". משא"כ כשאומר תחילה סתם "איני זוכר" דאינו חוזר ומגיד (סמ"ע), וי"א דעיקר החילוק בין אומר "לא נתתי מעולם לב לזה", שאז אינו נאמן אח"כ להגיד עדות, ובין אומר "איני זוכר עתה", רצה לומר שגילה דעתו שצריך להזכר בדבר. וגם אם אומר סתם "איני זוכר" הוא ג"כ דינא הכי, דהוא לשון מסופק, ומשמע דידע כבר אלא שאינו זוכרהו (ט"ז), ועיין מ"ש לקמן (סי' עה ס"ט סק"ז?). וי"א דאם העדים אמרו "אין אנו יודעין" ואחר כך חזרו ואמרו "יודעין אנו" לא הוי חוזר ומגיד (קצה"ח).

ולא אמרו אין אנו יודעים - דכשאומרים בב"ד "אין אנו יודעים" שוב אינו חוזר ומגיד, ועיין לעיל (סי' כח סק"י) (סמ"ע), אחר שנתנו חרם בבה"כ שכל מי שיועד להעיד שיבא ויעיד ואלו העדים היו שם ולא העידו, נפסלו מעתה לעדות כדן העובר על החרם שפסול לעדות, ואין נאמנין לומר שלא שמעו מן החרם הואיל והיו בעיר (ש"ך * רמ"א), איש שהעיד שלא בפני בית דין שבעל של פלונית מת, כל שהגדה ראשונה לא היתה בב"ד ואעפ"י שידענו בברור שאמר כן לא חשיב הגדה דאין אדם חושש במה שאומר חוץ לבית דין ולעולם חוזר ומגיד ואף על פי שלענין התר אשה היה נראה לכאורה דלא שייך טעם זה דכל האומר בפני עדים שמת בעלה של פ' ידע אותו העד בודאי שיתירו את האשה ע"פ אותם דברים אף על פי שלא אמרם בב"ד וא"כ ה"ל כאלו העיד מתחלה בפני בית דין דשוב אינו חוזר ומגיד מכל מקום אפי' בדבר שאין צריך בית דין הגדה דשלא בבית דין לא חשיבה הגדה ולעולם חוזר ומגיד. אמנם אם הביאו בחזק לבית דין, ואמר שאינו יודע שום עדות ואחר ב' וג' ימים בא בפני הבית דין ואמר שהאמת הוא שהוא ידע עדות בענין אבל מפני שהכעיסוהו היה כובש את עדותו שהיו רוצים להעיד להם בחזקה אין זה אמתלא, ואינו נאמן שוב (ש"ך * ראנ"ח), אפילו אם היה אונס ממון, זה לא מספיק שיכול להעיד אחרת, אמנם אונס

קול בזה שפלוני מכר שדיהו ויזילו נכסיה, או שום טעם אחר, ואתי שפיר דהוי זה דומה למ"ש לפני זה דשומעין למוכר לכתוב לו שטר שמכר שדיהו לפלוני כו', דג"כ פירושו דהעדים כותבין איך שפלוני אמר להם כן שיכתבו איך שמכר שדיהו לפלוני, ולא שיכתבו כאילו הסכימו לזה שניהו וכמ"ש לעיל סק", ושם שומעין לו כיון שעל הרוב יש תועלת בזה להלוקח וזכין לאדם שלא בפניו, משא"כ באמירת הלוקח כן שעל הרוב אין בו תועלת נגלה להמוכר (סמ"ע), עי' לעיל (רמ"א סי' לט ס"ד) שיש חולקין (ש"ך).

אף על פי שאין העדים יודעין אם יש לו - דלית להו למידק אי קושטא קאמר או לא, דמאן לימא להו שאינו של אחד שבסוף העולם, הא אינהו לא קא מסהדי אלא על המתנה שהוא נותן. והיינו דוקא היכא שאין ידוע להם שאותו הבית היה בחזקת אדם אחר, בזה אין להם לחוש שמא של אחר הוא כיון דלא מסהדי אלא על המתנה, אבל אם ידוע להם שהיה הבית בחזקת של אחר והוא אומר להם שקנה ממנו או נתן לו במתנה, בודאי דאין להם לעדים לכתוב עד שיראו שטר קנין או עדי חזקה, והוא בכלל מ"ש אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר (פ"ת).

שם - שטר מכירה שכתוב בו איך שבא לפנינו ראובן ואמר לנו הווי עלי עדים וכתבו ותנו ליד שמעון אותו חצי בית שהיה שייך לגיסי לוי, ולקחנו אותו מגיסי לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומעתה החצי בית עם כל זכויותיו יהיה שייך לשמעון כו', ועתה בא בע"ח של לוי ורוצה לגבות חובו מן חצי בית של לוי הנ"ל באמרו שמעולם לא הוחלט לראובן, וראובן אין לו שטר מכירה מלוי ולא עדי חזקה, רק ראובן אמר מעצמו כן לעדים, ונשאל אם יכול זה הבע"ח להוציא מחזקת ראובן שזוכר בשטר שאותו חצי הבית לקח מגיסו לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומסתמא עדים אכולי מילתא מסהדי כו'. ראובן צריך לברר שניתן לו ע"פ דת או בשטר או בחזקה, אבל אם אינו יכול לברר בשטר או בחזקה, חצי הבית ברשות גיסו לוי עומד, והודאת לוי אינה כלום במקום שחב לאחרים, ובע"ח של לוי גובה מן הבית הנ"ל, דלא אמרינן בכהאי גוונא חזקה שכדין עשו, מדצריך אח"כ ג"כ להביא עדים (פ"ת).

15 עי' שר'ע (ח"מ סי' רלח ס"ב): הלוקח נותן שכר הסופר אפילו במוכר שדהו מפני רעתה: הלוקח נותן שכר - אין קפידא על שטר המכר שיהא של המוכר, כיון דהלוקח נותן השכר הרי הוא קנוי לו במעותיו כו', וי"א שצריך להיות קנוי השטר למקנה תחילה והוא ימכרנו לקונה, ואי לא לא קנה כלל (פ"ת).

16 עי' שר'ע (אה"ע סי' לב ס"א):

עי' שר'ע (אה"ע סי' נא ס"א):

17 עי' שר'ע (ח"מ סי' לט ס"ג): הוב"ד לעיל הערה 43.

18 עי' שר'ע (ח"מ סי' לט ס"ז): הוב"ד לעיל הערה 13.

19 עי' שר'ע (ח"מ סי' יג ס"ב): כותבים: פלוני בירר את פלוני ופלוני בירר את פלוני. וכל זמן שלא כתבו, יכולין לחזור בהם, ומשכתבו, אין יכולין לחזור בהם. לפיכך אין כותבין אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנים שכר הסופר. הגה: וה"ה אם קנו מידו. וי"א דמשטענו בפניהם אינן יכולים לחזור, אף על פי שלא כתבו. ונ"ל דבמקום שאין דרך לכתוב: פלוני בירר פלוני וכו', משטענו בפניהם אין יכולים לחזור לכולי עלמא. וכל מקום שאינו יכול לחזור, לא יכול גם כן לומר שיוסיפו הדיינים.

לפיכך אין כותבין כו' - פירוש, כיון דלאחר הכתיבה אין יכולין לחזור (סמ"ע).

וכל מקום כו' לא יוכל ג"כ לומר כו' - היינו דוקא הבע"ד, אבל הדיינים עצמן אפילו אחר שנשאו ונתנו בדין רשאים להוסיף דיינים אם יסכימו כולם לזה כו', ועמ"ש לעיל (סי' ג סק"ג?), ועי' לקמן (סי' יח סק"ד?) (פ"ת).

20 עי' שר'ע (אה"ע סי' קכ ס"ג):

מבני חרי, אלא כדי להעמיד שדה זו ביד מקבל המתנה או הלוקח, שלא יוציאנו מידו הנותן או המוכר. מעמיד עליו עדים - פירוש, בין אותם עדים החתומין על השטר בין עדים אחרים וכמו שיתבאר (סמ"ע), ועיין מ"ש לקמן סק"ג? (ש"ך).

ובא לב"ד כו' - היינו כשכבר נמחק, וזהו שכתב המחבר אח"כ "הוציא פלוני בן פלוני שטר נמחק לפנינו", דאל"כ למה לי עדים, הא הב"ד יכולין לראות השטר כשעדיין לא נמחק (סמ"ע).

וי"א אפילו נמחק לגמרי - זה באמת אלא דאורחא דמילתא נקט שהולך לימחק, דבנמחק לגמרי אינו שכיח שימצא עדים שידעו מה היה כתוב בו, ועיין מה שכתבתי סק"ז? (סמ"ע), וי"א דלא מהני עדים רק אם ראו השטר בשעה שהולך לימחק, אבל אם כבר נמחק והביא עדים שראו השטר בשעה שהיה שלם, לא מהני, והחולקים סבירא להו דאף בכה"ג מהני (נתה"מ).

ועדות זו שמעידים כו' - כשלא נמחק לגמרי ורישומו ניכר בפני הב"ד והעדים מעידים רק על החתימות יכולים להעיד שלא בפני בע"ד, עי' לקמן (סי' מו ס"ה), דמקיימים את השטר אפילו שלא בפני בע"ד, אבל בנמחק לגמרי ומעידים על השטר מה היה כתוב בו, אין מקבלין שלא בפני בע"ד, וצ"ע פירוש דברי הרמ"א (ש"ך), [ש"ך אות ב] דברי הרב תמוהים. נ"ב ועיין בשו"ת מהר"ט ח"ב חח"מ סי' י"ד (רע"א), המחבר ס"ל דבעינן עדי גוף ההלואה דוקא, והרמ"א, סובר שבמקום שיש שתי כתי עדים, עדי ההלואה ועדי מחיקה שנמחק לפנייהם שטר זה בחתימת אלו עדים, ובזה עדי מחיקה יכולין להעיד שלא בפני בעל דבר. והטעם, כמש"כ, הסמ"ע סק"א אף דבכל עדות צריכין העדים להעיד זה שלא בפני זה, מ"מ כשיש עדי ההלואה ושהיה לו שטר, ולא בעי עדי מחיקה רק לגלויי מילתא ששטר זה הוא, סגי בלא דרישה וחקירה, וכל שכן להעיד שלא בפני הלואה כשעדי הלואה כבר העידו בפניו רק שעדי מחיקה המעידים ששטר זה הוא, דאינו רק לגילויי מילתא הן שלא בפניו מכ"ש דסגי. ועכ"ז עיקר כדברי הש"ך (נתה"מ).

אבל עידי השטר עצמם כו' - ר"ל אפילו כשעדי השטר עצמן לפנינו ומכירין חתימתן והשטר שנמחק, אפ"ה לא יכתבו הן, אלא באין לפני ב"ד. ומשום הכי חזר וכתב באין לפני ב"ד, משום דברי שא איירי מעדים אחרים (סמ"ע), וכ"ש עדים אחרים, וכל זה בלא דעת הלואה וכמ"ש לקמן ס"ק ד', דמדעת הלואה יכולים לכתוב מזמן שני [פי' מזמן שנמחק], ועמ"ש לקמן (סי' שפו ס"ב סקט"ז?). ואם נתעב מזמן שנמחק עד זמן שמצוה, אין כותבים אפילו ברשות הלואה בזמן שנמחק. ושטר חוב או שטר מכר באחריות שנחתם מראש ונחתם בלבד ואבד או נמחק, יכולים לחזור ולכתבו ולחתום בו שניהם, דכל זמן שלא עשו שניהם מעשה שטר, אף הראשון לא עשה שליחותו (ש"ך), ועיין בתשובת הרדב"ז ח"א סי' ער"ד מ"ש בזה (פ"ת).

אין כותבין לו - הטעם, מפני שכבר עשו שליחותם, ועי' לקמן (סי' מט ס"ו) שאם טעו בכתבתן ראשונה ונתבטל השטר, נמצא שלא עשו שליחותן, חוזרין וכותבין וחותרין העדים עצמן שנית (סמ"ע), וכן אם לא כתבו בשטר הנאמנות מפורש על הפרעון [אם רצו] קורעים אותו שטר וכותבים אחר בנאמנות דה"ל לא עשו שליחותן, וה"ה אם פרע קצת, אין העדים יכולים לעשות עוד שטר על החלק הנשאר, ועיין בתשובות מהרא"ן ששון סימן ס"ו שהאריך מזה (ש"ך), [ש"ך אות ד] ולפיכך אפ"ה הוא מצוה וכו'. נ"ב בשטר מכירה אם נמחק והמוכר מצוה לכתוב מזמן ראשון נ"ל דיכולים לכתוב באחריות ודומה ממש לשטר הקנאה דיכולים לכתוב ודו"ק (רע"א), עי' בתשו' לחם רב סימן רכ"ח (רע"א).

אבל באים לבית דין כו' - דהפקר ב"ד הפקר (סמ"ע).

נפשות כן (ש"ך * אלשיך), וי"א בדעת מקור דברי הרמ"א שאפילו אמרו בפירוש לא ידענו, כשנותנין טעם לדבריהם יכולין לחזור אם כן כשאומרים שמפני פחד לא העידו חשיב נתינת טעם שפיר ויכולין לחזור ולהעיד דהיכא שיש שבועה אין הפחד טענ' כל שלא היה בו כדי התר שבועה דנדרי אונסין (רע"א * מים עמוקים), כל שהוא באמתלא ונותן טעם למה לא העיד בתחילה, ודאי דיכול לחזור ולהעיד, כמו שכתב הרמ"א, וזה אפילו אם הכריזו בחרם (נתה"מ).

ונתנו אמתלא - כי אמר איני יודע מפני פחד או מפני טענה אחרת לא משוי נפשי רשיעא שהרי לא עבר שום עבירה, ואף על פי שעברו על "אם לא יגיד", מ"מ שב ואל תעשה הוא (פ"ת).

הואיל ולא אמרו בהיפך - ומ"ש המחבר בריש הסימן דאין שומעין לו אפילו נתן טעם לדבריו, שם איירי דאמר היפך דבריו הראשונים (סמ"ע), אם אמרו העדים מתחילה "פלוני חייב לפלוני" וחזרו לומר שכחנו שכבר פרעו, בכהאי גוונא לא מהימני, דהוה ליה חוזר ומגיד שכבר העידו שחייב, אבל אי אמרו בתחילה "פלוני הלואה לפלוני", מצו לומר אח"כ שכחנו שכבר פרע לו אותה ההלואה, כיון שבזה אינם סותרים דבריהם הראשונים (פ"ת).

²⁶ עי' שו"ע (אה"ע סי' קי ס"א):

²⁷ עי' שו"ע (אה"ע סי' קכ ס"א):

²⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' רלח ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 15.

²⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' יג ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 19.

³⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' נה ס"א):

עי' שו"ע (ח"מ סי' רז ס"ב): וכן מי שפרע מקצת חובו, והשליש השטר ואמר ליה אם לא נתתי לך עד יום פלוני תן לו שטר והגיע הזמן ולא נתן לו, לא יתן השליש את השטר שזו אסמכתא היא:

וכן מי שפרע מקצת חובו כו' - דין זה כבר נתבאר לעיל סימן נ"ד סעיף ה' ו' (סמ"ע).

שזו אסמכתא היא - משמע הא לאו הכי כגון שסילק האסמכתא יתן והיינו כשהתנה שיהיה המעות מתנה דאל"כ ה"ל שטר שנמחל שעבודו וכמש"ל ס"ס נ"ה ואע"ג דאיתא לעיל ס"א דבדבר שהוא בידו לא שייך אסמכתא שאני הכא כיון שהוא ביד שלישי ותלה הדבר בחזרת השטר ואה"נ אם נתן ביד השטר המלוה וא"ל כן שיהיה המעות מתנה זכה במה שבידו ואין כאן אסמכתא (ש"ך).

³¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' מא ס"א): מי שבלה שטר חובו והרי הוא הולך להמחק, מעמיד עליו עדים ובה לבית דין, והם עושים לו קיום. הגה: ויש אומרים אפילו נמחק לגמרי, מאחר שהעדים יודעים מה היה כתוב בו. ועדות זו שמעידין על השטר יכולין להעיד שלא בפני בעל הדבר. אבל עידי השטר עצמם, אין כותבין לו שטר אחר אף על פי שנמחק בפניהם, אבל באים לבית דין ובית דין עושים לו קיום. כיצד מקיימים שטר זה, כותבים שטר אחר, ואומרים: אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר נמחק לפנינו, וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדין, ואם כתבו: והזקקנו לעדותם של עדים ונמצאת מכוונת, גובה בשטר זה שכתבו לו, ואין צריך קיום אחר. ואם לא כתבו כן, צריך להביא ראיה על העדים הראשונים, עד שתתקיים עדותם. הגה: ואם אינן מקיימים, הוי כאלו הוציא עליו שטר שאינו מקיים. ויש מי שאומר שצריך לכתוב בקיום שקרעו השטר הראשון, ואם לא כן, פסול הוא, דחיישינן שמא ילך לב"ד אחר ויעשו לו קיום אחר, ויגבה ויחזור ויגבה. אבל שטר מתנה שנמחק, כותבים לו אחר אף על פי שלא נקרע הראשון. הגה: וכותבים השטר מזמן הראשון ולא מזמן שכותבין לו בית דין. אבל אם היה במתנה אחריות, וכן בשטרי מקח וממכר, צריך לקרוע הראשון, או לכתוב בשני: שטר זה לא נכתב לטרופ בו ממשעבדי ולא

כותבים שטר אחר ואומרים כו' - וגובה בזה השטר ממונו מזמן הראשון (ש"ך).

ומ"ש פלוני ופלוני עדי - פירוש, עדים החתומים בשטר, וי"א דבעינן להזכיר בקיום ג"כ עדים שהעידו לפניהם מה היה כתוב בהשטר הנמחק, כדי שיוכל הלוח לעמוד עליהם ולפוסלם באם הוא שהעידו שקר, אמנם המחבר מדבר כשעדי השטר מגיעים לב"ד, ואז אין צריכים לכתוב שמות עדי מחיקה, וי"א דלעולם לא צריכים לכתוב שמות עדי המחיקה (סמ"ע).

והוזקקו לעדותם של עדות כו' - פירוש, בין שהעידו עדי השטר עצמן על חתימתן, בין שהעידו אחרים עליהם וכנ"ל כל חד לפי ענינו (סמ"ע), לא נתקרה דעתי בפירוש דבר זה כפי מה שראיתי מפרשים דבר זה, דהסמ"ע [סק"ח] פירש דקאי אעדים שיעידו על קיום חתימתן, דהא הטור [בסעיף א'] כתב בשם ר"י שעדי המחק הכירו החתימות, ודבר זה כתבו כבר הב"ד ולמה לי תו קיום. ועוד, דהטור [סעיף ג'] כתב ועמדו על דברי המעידים [שהעידו] שהוא נמחק. וי"מ דרבינו ס"ל כפירוש הראב"ד שמביא ב"י [סעיף ג'] שהחתימות עדיין ניכרות וכו', וזה ג"כ אינו, דהא בדברי הטור [בסעיף א'] כתוב, שראו ביד פלוני שטר המתחיל להמחק והכירו החתימות וכו'. לשון עבר, שכבר הכירו. וכן פירש רשב"ם [ב"ב קס"ח ע"א ד"ה נמחק] הביאו ב"י ריש הסימן וז"ל, פלוני ופלוני היו עדים שהיו חתומים בו כו'. משמע שעכשיו אין שום חתימה לפני ב"ד. והנראה לע"ד בין לר"י בין לרשב"ם מיירי שבא לפני ב"ד נמחק לגמרי, אלא דלפירוש ר"י הוה הדין דבשעה שמעמיד עליו עדים צריך שלא יחא נמחק לגמרי, ולרשב"ם אפילו אם גם אז נמחק לגמרי שפיר דמי. ועי' כתב הטור [בסעיף ג'] ע"פ הברייתא [ב"ב שם ע"ב] דאם עמדו על דברי עדי המחק, דהיינו ששאלו את העדים עצמן שהם חתומים על השטר ואמרו שכן היו חתומים בשטר, אז אין צריך ראיה יותר. והא דצריך לחקור את עדי השטר, משום דבעדי מחק לחוד לא סגי, דאין שייך לעשות שטר ולטרור בו ממשעבדי רק ע"פ עדי ההלואה, בשלמא בשאר דוכתי דאיכא שטר שאינו מקוים, מיד כשנתקיים הוא כאילו עדי השטר לפנינו, משא"כ כאן שכבר נמחק הכל. ובעדי השטר לחוד לא סגי דשמה פרוע הוא, ע"כ אם לא נכתב בו והוזקקו צריך ראיה דכל מה שהיה כתוב בשטר היה אמת, והיין אותם עדים שיעידו על זה במקום עדי השטר, וע"כ כתב הטור [סעיף ג'] ואי כתבו ב"ד שעמדו כו'. אבל הרמב"ם [פכ"ג ממלוה הל' יג] ס"ל דהוזקקו לעדותם של עדים קאי על עדי המחק, וזה הוי במקום קיום בשאר שטרות, וזהו שסיים רמ"א כאן דאם לא כתבו כן הוה כשטר שאינו מקוים, דקשה פשיטא, אלא דלקמ"ן דזהו עיקר הטעם שהוצרכו לכתוב והוזקקו כו', שהוא במקום קיום (ס"ז).

צריך להביא ראיה כו' - מ"מ צריכין קיום הראשון ג"כ, לענין זה שלאחר שיביא עליהם ראיה גובה אפילו ממשעבדי ואינו יכול לומר פרעתי, משא"כ אם לא היה לו אלא ראיה האחרונה, דהיינו שנעשה הלואה או מקח לפני עדים ושכתבו וחתמו לו שטר, דיכול לומר אח"כ פרעתי כיון שאין בידו שטר, וכדלקמן (ס"ד) וכ"ש דאינו גובה ממשעבדי (סמ"ע).

על העדים הראשונים עד שתתקיים עדותם - לא כתב עד שתתקיים חתימתן, אלא עד שתתקיים עדותן, ור"ל שתתקיים כל דברי העדות הכתוב בשטר, כי אף שהעדים הראשונים באו ואמרו שחתמו ע"ז השטר והיה כתוב בו כך וכך וכשטר דעלמא דסגי באמרם זהו חתימתנו, וכמ"ש לקמן (סי' מו ס"ג), כאן שונה שכבר כלה השטר לפנינו והרי הוא כעדות חדשה שבאו להעיד בע"פ לפני ב"ד, שצריך הב"ד לחקור לכל אחד ואחד בפני עצמו ולהוודע אם דבריהן הן מכוונין, ולכן כתב המחבר, כל שלא נכתב בהקיום שחקרו ועמדו על דבריהן הרי הקיום כאילו אינו

עד שיביא ראיה על מ"ש בקיום בשם עדים הראשונים, ותתקיים עדותן שכן היה המעשה כדבריהן, ואז מועיל הקיום לענין לגבות בו ממשעבדי ושלא יוכל לומר פרעתי וכמ"ש, וכ"ש אם הקיום נעשה ע"פ עדים אחרים, שאף שאמרו שמכירים החתימות דהראשונים וגם ראו הכתוב בשטר, מ"מ צריכים דרישה וחקירה על כל מה שהיה כתוב בו, כיון שאין השטר לפנינו שכבר נמחק. [ואינו דומה לקיום שטר אחר שסגי באומרים שמכירים חתימות העדים, דכיון שהשטר כתוב לפנינו וחתימת העדים מקוימת, אמרינן ביה כל שטר שבא לב"ד כאילו נחקרה עדותן דמי]. ורק כאשר יש ראיה על החתימה וגם על העדות יש לו דין שטר גמור (סמ"ע), מש"כ בסמ"ע דבעינן דרישה וחקירה המבואר לעיל (סי' כח ס"ח וס"ט), דהיינו זה שלא בפני זה, וזהו כעדות חדשה, וכשיש ג"כ עדי הלואה ולא בעי עדי מחיקה רק לגלות ששטר זה הוא, אין צריך דרישה וחקירה, משום הכי כשכתוב בו ונזדקקנו, סגי בעדי מחיקה לבד. אבל כשלא כתוב כן, דאז נראה שלא היתה דרישה וחקירה, משום הכי בעינן ג"כ עדי הלואה, דאז כשיש עדי הלואה לא בעי דרישה וחקירה. וקשה על דבריו דלעיל (סי' ל ס"א) משמע כל עדות כשר בדיעבד אף שלא היתה דרישה וחקירה, אלא בעינן שיעידו על כל הלשונות שבשטר בדליכא רק עדי מחיקה, ומשום הכי בעינן שיכתוב ונזדקקנו, וכשלא כתוב כן נראה שלא היה כן, משום הכי בעינן גם כן עדי הלואה (נתה"מ).

[ש"ך אות ו] ובתשו' מהר"ש די מודינא. נ"ב וכ"כ במהריב"ל ח"א כלל כ' סי' ק"צ (רע"א).

דחיישינן שמא ילך כו' - פירוש, שיעמיד שתי כיתי עדים על השטר שידעו מה היה כתוב בו, וילך עם כל כת אל ב"ד בפני עצמו ויכתוב לו ב' שט"ח, משא"כ עתה שצריך לקרוע השטר הראשון דאז לא יכתבו לו קיום אחר כשלא יראו בידו השטר הראשון. והא דצריך לכתוב בשטר שקרעו אף על גב דלא חיישינן לב"ד טועין, מ"מ לשכחה חיישינן, שיחשבו לקרעו וישכחו בידו, משא"כ עתה, דודאי לא יכתבו שקרעוהו עד שכבר יהיה נקרע (סמ"ע), וי"א דמש"כ "דאל"כ פסול", אינו ר"ל שאם לא כתבו שהוא פסול, אלא חוזרים וקורעים, שאם לא קרעו פסול, היינו דהיכא דידיעין דלא קרעו, פסול, ולכן צריך לכתוב כדי שלא יסתפקו, אבל מסתמא כפי האמת לא חיישינן לב"ד טועין, ועיין לקמן ס"ק י"ב? (ש"ך).

אבל שטר מתנה כו' - דלא שייך ביה חשש שיגבה בו שתי פעמים כיון שהמתנה היא בשדה מיוחדת, אם לא שכתוב בו אחריות וכדמסיק (סמ"ע), כותבים לו אפילו עדים עצמם, וא"צ להעיד בפני ב"ד אלא הם בעצמם כותבין לו שטר אחר מזמן הראשון (ש"ך).

מזמן הראשון כו' - ולא מזמן השני, דחיישינן דילמא אחר המתנה חזר המקבל ומכר או נתנה להנותן בקנין גמור, ואח"כ יוציא שטר קיום זה ויאמר חזר ונתנה לי במתנה אח"כ ועי' לקמן (סי' רלט ס"א) (סמ"ע), ולפי זה אם המוכר או הנותן בפנינו ומצוה לכתוב, כותבים אפילו מזמן שני (ש"ך).

במתנה אחריות וכן בשטרי מקח כו' - חיישינן שמא שדה זו גזולה היא ביד המוכר או הנותן, ויעשה זה המקבל המתנה או הלוקח קנוניא עם הנגזל לטרור או לגבות ב' פעמים, כיצד, מתחילה יבוא הנגזל עם עדי אבות שהוא שלו ויוציא מיד זה הלוקח, והלוקח יטרור עם שטר הלקיחה שבידו מהלקוחות שקנו מהמוכר אחריו, או יגבה מבני חרי שביד המוכר, ואח"כ יאמר הלוקח להנגזל הניחני לישב בשדה זו זמן מה ותחזור ותוציאנו מידי בעדי אבהתך, ויחזור הלוקח לטרור שנית מהלקוחות או מהמוכר בשטר קיום שבידו (סמ"ע), דבשטרי מתנה בעינן דוקא שיהא מפורש בה אחריות, דסתם מתנה אין האחריות על הנותן,

וכן בשטרי מקח וממכר אף בסתם אחריות טעות סופר כדלקמן (סי' רכה ס"א) (ש"ך).
צריך לקרוע כו' - דאל"כ יש לחוש שיעשו הלוקח או המקבל מתנה קנוניא ויטרופ שלא כדין, כיצד, יבוא מי שהיתה שדה של אבותיו ויטרופ שדה זו בעדות שלו שהיתה של אבותיו, ויחזור הלוקח ויטרופ בשטר המכר שבידו מן הלקוחות שלקחו אחריו ויקרעו שטר המכר שבידו, ויחזור בקנוניא ויעמוד בשדה שנטרפה ממנו, ויבוא זה שטרפה בעצמו ויטרופ אותה פעם אחרת בעדות אבותיו, ויוציא הלה שטר המכר השני ויטרופ בו לקוחות אחרים שלא כדין (ש"ך).
שטר זה לא נכתב לטרופ בו כו' - אבל בשטר הלואה לא שייך למיכתב לו כן, דהא לא כתבינן ליה אלא לגבות בו, משא"כ בשטרות הללו שנכתבין כדי להעמיד שדה זו בידו (סמ"ע).

ולא מבני חרי - צריכים לכתוב ג"כ זה, כדי שלא יגבה בהאי קיום מבני חרי דהמוכר, ואח"כ יחזור ויגבה בהגוף מלקוחות, דשובר אצל לקוחות ליכא (סמ"ע), לכאורה לא היה צריך הסמ"ע לטעם זה, דבפשיטות היה לו לומר שמא יגבה בהגוף קודם מבני חרי ואז לא יצטרך ליתן שובר כיון שמחזיר הגוף, ואחר כך יגבה פעם שנית מבני חרי בהקיום. ולא צריכין לטעם זה רק כשידוע עכשיו בשעה שמעתיקין שיש להמוכר בני חרי, דאז ליכא חשש שיגבה מקודם מלקוחות בהגוף, דאין נפרעין ממשועבדים במקום שיש בני חרי, אבל כשאין בני חרי להמוכר יש לחוש בפשיטות שיגבה קודם בהגוף מלקוחות ואחר כך יגבה בהקיום מבני חרי (נתה"מ).

ע"י שר"ע (ח"מ סי' מא ס"ב): מי שנמחק שטר חובו, מעמיד עליו עדים לפני בית דין ועושים לו קיומו. ודוקא שיש עדים שנמחק באונס, אבל מחקו מלוה מדעת, או שהניחו במקום שאינו משתמר, ונמחק, אין עושים לו קיום, דכיון שהניחו במקום שראוי להמחק, ודאי פרעיה.
מי שנמחק שט"ח - לעיל בריש הסימן העתיק המחבר לשון הרמב"ם וכאן התחיל לכתוב לשון הטור, אף על גב דהוא כפל דהא כבר כתבו, וע"י מה שכתבתי עוד בריש סימן זה סק"ג? (סמ"ע).

אבל מחקו מלוה מדעת כו' - פירוש, כל שאין לו עדים על זה שנמחק שלא מדעת, הוי דינו כאילו נמחק מדעת, דהיה לו לשמור שטרו, ומדלא שמרו אמרינן כבר נפרע (סמ"ע).

וכל שטר שמטפיסים ומעתיקים כו' - צ"ל "מטפיסים" ללא אות ש', וה"פ, וכל שטר, ר"ל אפילו שטר מכר ומתנה שיש בו אחריות דמבואר לפני זה דאין מטפיסין אותו מחשש שמא יגבה ויחזור ויגבה, היינו דוקא כשמטפיסין בלשון שטר גמור ואין נראה ממנו שהראשון עדיין קיים, דאז יש לחוש שיגבה בו ויחזור ויגבה, אבל כשמעתיקין אותו אות באות וכותבין בו שהוא העתק מגוף השטר, אז נראה מתוכו שגוף השטר עדיין קיים, ולא יגבהו שום ב"ד עד שיוציא גוף השטר, וליכא חשש שיגבה בו ויחזור ויגבה, ולהעתקה זו א"צ ב"ד (סמ"ע), כנ"ל לגרוס, וה"ק, כל שטר שאמרנו שמטפיסים, דהיינו אם הוא לצורך, מעתיקין אותו בדרך זה. ומה שהקשה הסמ"ע [סקכ"ז] דהא צריך ב"ד להעתיק שטר כמו בנמחק שטרו, התם לאו משום העתק הוא דצריך ב"ד, אלא משום דצריך והזקקנו כו' (ט"ז).

אפילו שני עדים יכולים להעתיקו. בעל הסמ"ע הוסיף כאן [ע"יין בשינוי נוסחאות 9] בנוסח השו"ע אפילו הם קרובים זה לזה. ואני אומר כבוד הרב הגדול במקומו מונח אבל כאן יצאה שגגה מתחת ידו, דמ"ש בב"י [מחודש ז'] בשם ריב"ש אפילו שני עדים החתומים הם קרובים, ר"ל שהם שם שלשה ושנים מהם הם קרובים זה לזה, והכונה דאנן חשבינן השני קרובים כאחד ונשאר שני כשרים, וזה פשוט למעיין שם בריב"ש סי' ת"ג. אבל בשני חתומים

לחוד, ליכא למ"ד שיהיה כשר בקרובים זה לזה, דכל מידי דצריך עדים צריכים להיות כשרים, וראוי למחוק דבר זה מהגהות הסמ"ע כדי שלא יהיו נכשלים בו הדיינים לענין הלכה ומעשה (ט"ז).

קרובים זה לזה - כיון דלא מגבין ביה עד שיוציא גוף השטר, נמצא דזה אינו אלא גילוי מילתא בעלמא (סמ"ע), ו"א דכל זה דווקא כשחתומים ג' בהטפסה וב' מהחתומים קרובים זה לזה, אבל לא כשאין חתומים רק ב' והם קרובים זה לזה, דאז אין לו רק דין הטפסה בעד אחד, וע"י לקמן (סי' מה ס"ב) (ש"ך), תועלת ההעתקה היא לענין אם טוען לא היו דברים מעולם, ואין חסרון "מפי כתם" כיון דאין השטר מרבה חיוב על השטר הראשון שנכתב בשליחות, הוי כאילו נכתב בשליחות ולא הוי מפי כתבם (נתה"מ).

33 ע"י שר"ע (ח"מ סי' רלט ס"א): מי שבא ואמר אבד שטר שהיה לי על שדה פלוני שקניתי מכלוני שומעין לו לכתוב אחר הגה: והוא הדין בתחילה כשקנה יכולין לכתוב לו ב' וג' שטרות בכהאי גוונא וכותבין בו שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין ולא כתבנוהו אלא להעמיד בו שדה פלוני כדי שלא יוציאנה מידו המוכר ולא יורשיו ויש מי שאומר דדוקא מזמן ראשון ולא מזמן שני דאיכא למיחש שמא אחר כך חזר ומכרה למוכר ומוציא אחר כך זה שטר השני שזמנו אחר המכירה שמכר ויאמר הדריית וזבינית ממך:

שומעין לו לכתוב אחר - אף על גב דבשטר הלואה נתבאר לעיל (סי' מא ס"ג) דאין שומעין למלוה הבא ואמר אבדתי שטרי כתבו לי אחר, שאני התם דשם ע"כ מבקש לכתוב שטר לגבות בו דאל"כ למה לו השטר, ויש לחוש שמא לא אבד או אבדו וימצאהו לאחר זמן ויגבה מהלוה ב' פעמים, משא"כ בשטר מכר דעושיין תקנה דלא יוכל לגבות מהמוכר או לטרופ מהלקוחות וכדמסיק, אלא שמבקש השטר שיהיה בידו לראיה שקנה השדה וכדמסיק (סמ"ע), ואפי' העדים עצמן יכולין לכתוב לו ואין צריך ב"ד וכמש"ל (סי' מא ס"ג) (ש"ך).

וג' שטרות כו' - ומ"מ אין לאפושי שטרי בחנם דזילי נכסיה, ע"י רמ"א לעיל (סי' מא ס"ג) (ש"ך).
ולא מזמן שני כו' - ה"ה מזמן שני כשכותבין בו אחרונהו (ש"ך).

הדריית וזבינית ממך - ואעפ"י שכותבין בהשטר שטר זה כתבנו דלא לגבות בו כו', והוא ריעותא דמודה שהיה בידו שטר אחר ואבדו ושבא לב"ד שיכתבו לו שטר אחר על קנין הראשון כי נאבד ממנו שטרו הראשון, וא"כ לא יאמינו לו תו כשיאמר שקנאו ממנו שנית בזה השטר שהרי השטר מורה שעל שם הראשון נכתב. ו"ל דחיישינן דיאמר מעולם לא קניתיהו אלא מזמן הזה, ובאותו זמן שקניתיהו אמרתי לעדים שיחתמו לי ב' שטרות שמא יאבד מידי האחד, אחד שטר גמור סתם והאחד הוא זה, והשטר גמור נאבד מידי ונשאר בידי זה דכתוב בו דלא למגבי ביה, דכותבין בדרך זה כמה שטרות על שדה אחת וכמ"ש הרמ"א בהג"ה לפני זה, וזמנו של שטר יוכיח שקנהו מהשתא (סמ"ע).

34 בשעה שהקדיש כו' - פירוש, לאחר כדי דיבור להקדשו בעודם עסוקים באותו ענין, ומיירי דהקדישין באופן שאינו יכול לחזור בו אף אם עמד, דאל"כ קשה הא ק"ל (סי' רנ ס"ג) כל שאם עמד יכול לחזור בו, אף קודם שעמד יש כח בידו לחזור מזה וליתנו לאחר, ובהקדש ג"כ חוזר בו אם עומד ע"י לעיל (סי' רנ ס"ג) (סמ"ע), המקדיש נכסיו תוך כדי דיבור יכול לחזור בו ואחר כדי דיבור אינו יכול לחזור בו, שדין הקדש בזה כשאר דברים, אבל אם אמר מנה של הלואה יש לפלוני בידי אם לא אמר שהיה לו שטר אינו גובה כלום, שאפי' הוא אמת מלוה על פה אינו גובה מן המשועבדים. ואם אמר שטר היה לו עלי קודם שהקדשתי ונאבד נאמן, שהרי אלו רצה היה יכול לישאל

וגובה מהפודה ולא מההקדש - עיין רמ"א לעיל (סי' קיז ס"ז) (סמ"ע).

³⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' רנה ס"ב): שכיב מרע שאמר: מנה לפלוני ביד, אם אמר: תנו, נותנים. לא אמר: תנו, אין נותנין, שמא לא אמר מנה יש לו לפלוני בידי אלא כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון. לפיכך אם אמר זה דרך הודאה, ולא היה שם חשש הערמה, נותנים אף על פי שלא אמר תנו. וכן אם הודה בכתב ידו שכל נכסיו הם של פלוני, היא הודאה, ולא אמרינן בכי הא אדם עשוי שלא להשביע את בניו.

אם אמר תנו כו' - דאז ליכא למיחש שאמר כן כדי שלא יראה בניו עשירים (סמ"ע), ומדובר שאין חשש פרעון אחרי שאמר "תנו" וכמ"ש לקמן ס"ה (ש"ך), אחד שציוה לפני מותו שיתנו לפלוני מאתים זוז עבור שגזלו סכום כך, והיורשים אינם רוצים ליתן באמרם ש"אין אדם משים עצמו רשע", ואין אביהם נאמן בזה. ודאי יכול אדם לחייב את עצמו בהודאת פיו אף שמשים עצמו רשע, וכו"ש זה שציוה לפני מותו כדי להצדיק מעשיו ולקיים שוב יום אחד לפני מיתתך ואין זה משים עצמו רשע בכך, ומצוה לקיים דברי המת בנכסיו (פ"ת).

לפיכך אם אמר כו' - מהני דרך הודאה אפילו בלא אמירת "אתם עדים", כשאומר כן בפני המקבל, וכדלעיל (סי' פא ס"ד), והא דכתב שם המחבר בסעיף ח' דאם הודה לזה דרך הודאה גמורה צריך לשלם אף על פי שאין התובע עמו, דאינו יכול לטעון להד"ם, אבל שלא להשביע יכול לטעון, וכאן מאחר והלוה מת, אנו טוענים עבור היתומים (סמ"ע), ויש חולקים, ואלא כל הודאה לפני התובע אין צריך דרך הודאה, עי' לעיל (סי' פא ס"ד ס"ה) אם כשהודה (ש"ך), שכיב מרע שהיה מדבר עם שמעון שותפו בעניניו, ובכלל דבריו אמר לו בפני עדים "יש סכום כך של כסף בידי של פלוני", מאחר ולא הוה דרך שיחה אלא כדרך הודאה דמכין לאודווי, נותנים, הוי זה לשון "אתם עדי", כיון שאמר "תדע" (ש"ך * המב"ט), וי"ח דמאחר ולא תבעו אדם, שיהא נראה כמודה לדבריו, אלא מעצמו אמר "מנה לפלוני ביד", הילכך אמרינן דשלא להשביע את עצמו אמר כן, וה"ה אם היה אומר "אתם עדי" ואינו ניכר שהוא דרך הודאה אלא כשיקבצם לשם עדות ויודה בפניהם שיעידו על כך (ש"ך, ורע"א * האלשיך), וי"א שכל זמן שלא אמר אתם עדי זכותו לטעון משטה אני בך (ש"ך * המהר"י בן לב), עיין מ"ש לעיל (סי' פא ס"ט ד"ה המוסר לחבירו) (קצה"ח).

נותנים אף על פי שלא אמר תנו - דאף אם תאמר שאינו חייב לו, הלא הנכסים שלו הן ולמי שירצה הרשות בידו ליתנם לו (סמ"ע).

וכן אם הודה בכתב ידו - עי' רמ"א לעיל (סי' פא ס"ז) דהיינו דוקא כשהכתיבת יד יוצא מתחת יד המקבל. ואפשר דהכא שכתב כן לפני עדים דרך צוואה והדבר יש לו קול, ה"ל כאילו הגיע הכתב ליד המקבל, אבל הוא דוחק. ועיקר דגם שם מיירי אפילו בלא הגיע הכתב ליד המקבל (סמ"ע).

על ההקדש. ואם הקדיש על דעת רבים או מסר נכסיו ליד הגזבר או הקנה להקדש בחליפין או שאר קנינים בענין שאינו יכול לישאל על הקדשו אינו נאמן, ואפי' יש לזה שטר מקוים אינו נאמן בהודאתו וצריך זה לישבע על שטרו לטרוף מן ההקדש. במה דברים אמורים, בבריא, אבל שכיב מרע שאמר מנה לפלוני ביד, ואפי' הקדיש כשהוא בריא ואפי' מסר נכסיו ליד הגזבר, נאמן, שחזקה אין ש"מ עושה קנוני' על ההקדש, שאין אדם חוטא ולא לו, שהרי נוטה למות ובין שיש לזה שטר ואינו מקוים או שאין לזה שטר כלל נאמן בכל מה שיאמר נגד ההקדש, ואינו נאמן נגד לקוחות או בעלי חובות אחרים. ואפי' אמר סתם מנה לפלוני ביד ודאי כוונתו מנה פקדון באופן שיגבה מן ההקדש, כיון שאמר כן אחר שהקדיש כל נכסיו. וכל זה דוקא כשהוא בענין שאין יכולין לומר שאמר כן שלא להשביע את עצמו או בניו, כגון שאמר תנו או שאמר דרך הודאה גמורה, וכן כשיש שטר מקוים בין שטר הלואה או שטר פקדון, אף שלא אמר תנו גובה בלא שבועה מפני צוואתו, דכיון שיש שטר מקוים ודאי לא אמר שלא להשביע. וכן אם אומר אני חייב לזה מנה על פה ואני רוצה לישאל על ההקדש כדי לפרוע לזה, מתירין לו נדרו אפי' הקדיש על דעת רבים, שפריעת בעל חוב מצוה היא, ונאמן השכיב מרע לומר שעושה כן משום מצוה, שחזקה אין ש"מ עושה קנוניא על ההקדש. וכשיתיר, נותנין לזה חובו, ואין אומרים שמא עשה שלא להשביע, שכיון שהתיר נדרו על מנת לפרוע לזה, הרי הודה הודאה גמורה, וכל זה כשידוע דוקא שלא נפרע זה אחר צוואתו של השכיב מרע שאם לא כן טוענין להקדש שמא פרע אח"כ (ש"ך), עי' לעיל (סי' קיז ס"ז) ד"ה קדושת דמים) שזה מדובר במלוה ולא בפקדון, וגם לא מיירי שהיה לו מלוה בשטר אלא במלוה על פה, ומלוה על פה נמי גובה מהקדש דמים, ואפילו מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי לבע"ח מדינא דגמ' אבל מהקדש דמים גובה וכן מהפקר (קצה"ח). וי"א כדעת הש"ך, אמנם מה שהקשה שיהא נאמן שכן יכול לחזור בו, אמנם בהקדיש כל נכסיו שיכול לחזור בו, היינו רק בעמד משום דהוי כתנאי אם מתי מחולי זה, אבל בחליו נראה דאינו יכול לחזור בו (נתה"מ). וי"א דלאחר שהקדיש לא מהימן הנותן בשום פנים הן בבריא והן בחולה, בבריא הטעם משום קנוניא, ובשכ"מ הטעם משום אחר שהקדיש אין כח בשכ"מ להפקיע מההקדש כמו מהמשועבדים כל זמן שאין השטר מקוים, ולתקן דבריו בבריא לא מהני משום חשש קנוניא, אבל בחולה שאין חשש קנוניא רק שאינו נאמן להפקיע מידי שיעבוד, בזה נאמן. וזהו שכתב אח"כ לפיכך אם אמר "תנו", ר"ל אפילו אחר זמן שהקדיש מהני דהוה בזה תיקון על טענת שלא להשביע, ועי' נותנין לו אפילו בלא שטר, ואם לא אמר "תנו" ועוד שלא נאמר דהודאה שבתחילה בשעת הקדש היתה שלא להשביע, דהיינו שיש בידו שטר מקוים, ע"כ מהני שיכול לגבות מן הקדש עצמו מפני הצוואה, ולא כשאר בעל חוב שגובה מן הפודה מן ההקדש דוקא. ובשעה שהקדיש, אם הודה הודאה גמורה ודאי מהני הן בבריא הן בשכ"מ אפילו אחר שהקדיש תוך כדי דיבור, דהא קי"ל תוך כדי דיבור כדיבור דמי (ט"ז).

על ההקדש בשעת מיתתו - עיין מה שכתבתי לעיל (סי' קד ס"ג ד"ה מלוה על פה) (פ"ת).

ואם לא אמר תנו אין נותנין כו' - אף על גב דלא שייך בזה דשלא להשביע, אמר כן, שהרי עכ"פ לא יהיה של בניו אלא של הקדש או של אותו פלוני, מ"מ שייך לומר דשלא להשביע את עצמו אמר כן, כי היה מתרושש בימי חייו, ושלא יקראו עליו יש מתרושש והון רב (משלי יג ז), ולא לכבוד יהיה לו זה (סמ"ע).

הרי זה נוטל מההקדש מפני הצוואה - פירוש, ובלא שבועה (סמ"ע).